

Planinski vestnik 10

glasilo Planinske zveze Slovenije

oktober 1991

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

oktober 1991

10

letnik XCI izhaja od leta 1895

vsebina

Dr. Vladimir Škertak	Gorništvo ali planinstvo?	417
M. R.	Pogovori z oskrbniki	418
France Cokan	Nevarna hiponatriemija	419
Dinko Bertoncelj	Prvi slovenski himalajec	422
	Strastno oboževanje narave	426
Rudolf Travinič	Čas oddiha	427
Vojko Čeligoj	Društvo pozna svojo zgodovino	428
	Smrt preži na nepripravljene	430
	Pot v smrtno zmoto	431
Boris Mlekuž	Nesreča v divjem ostenju	432
Božo Jordan	Gora na meji dveh Korošk	435
Jordan Komac	Markantni, samotni Škednjovec	436
Dario Cortese	Pršjak in Govci v enem dnevu	438
Božo Jordan	Jahanje Stenice	440
Stane Kranjec	Na robu Panonskega morja	441
Nada Kostanjevic	Dolgo iskanje Svetega Duha	444
	Med gorami brez avtov	447
Iztok Tomazin	Dežela prijaznih ljudi	448
Stanko Klinar	Sto slovenskih vrhov	451
Kurt Diemberger	Koh-i-Nor Himalaje	455
France Bernot	Letošnje poletno vreme na Kredarici	457
	Odmevi	458
	Iz planinske literature	460
	Društvene novice	461

Slika na naslovni strani: Pomlad in jesen v Prisojnikovem oknu

Foto: Igor Modic

Planinski vestnik izdaja Planinska zveza Slovenije, 61000 Ljubljana, Dvořakova ulica 9, p.p. 215. Revija izhaja vsak mesec. Ureja uredniški odbor: Marjan Raztresen (glavni in odgovorni urednik), Janez Bizjak, Sonja Dolinšek, Mitja Košir, Edo Kozorog, Silvo Kristan, France Malešič, Dragica Manfreda, Marlen Premšak, Tone Strojín, Tone Škarja in Franček Vogelínik. Predsednik založniško-izdajateljskega sveta Tomaž Banovec. Prispevke pošiljajte na naslov Planinske zveze Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046. Naročnina za četrto trimesečje leta 1991 znaša 180 dinarjev, posamezna številka stane 60 dinarjev. Letna naročnina za tujino znaša 30 ameriških dolarjev. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova vselej navedite tudi stari naslov, in sicer s tiskanimi črkami. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. Tisk Tiskarna »Jože Moškríc« v Ljubljani.

POLEMIKA (NAJ) SE ŠE KAR NADALJUJE

GORNIŠTVO ALI PLANINSTVO?

Dr. VLADIMIR ŠKERLAK

Božo Jordan nas je s člankom v Planinskem vestniku št. 7–8/1991 na strani 299 opozoril na neustaljenost našega izrazja. O tem vprašanju sem sicer že večkrat pisal, mislim pa, da ni odveč, če svoje misli strnem v kratko, sistematično celoto.

GORA, GORNIK IN GORSKO DRUŠTVO

Star, splošnoslovanski izraz za neraven, dvignjen del zemeljske površine je **gora**. V preteklosti so Slovenci označevali s to besedo tudi nižje vzpetine, celo vinske gorice.

Dokaz za to, da so bile zanje »gore« celo take tvorbe, ki jim pravimo danes »griči«, »hribi«, so imena Žalostna gora, Trška gora, Limbarska gora, Šmarjetna gora itd. Za označevanje goric z besedo »gora« je značilna zbirka pravnih običajev iz leta 1543, imenovana Gorske bukve. Leksikon Cankarjeve založbe »Pravo« reče o njih, da je to »kodifikacija gorskega prava, s katero je deželni glavar posegel v spore med gorskimi gospodi in gorskimi zakupniki. Gore so bili kompleksni vinogradi, za katere je veljal zakup po gorskem pravu...«

Človeku, ki je opravljal različne upravne posle v »vinskih gorah«, pa so Slovenci rekli »gornik«.

Ta beseda je za nas važna iz dveh razlogov:

– Prvič, iz nje vidimo, da so naši predniki tvorili označbo za človeka, ki ima opravka z gorami, s pripono »-nik«, tako kot sta nastali besedi »sodnik« in »zdravnik«.

– Drugič, ta nam pokaže, da ima ista beseda lahko več pomenov; kateri pomen je mišljen v danem primeru, se vidi iz stavčne zveze. »Gornik« je namreč tudi veter, ki piha z gorā, pa tudi rastlina, podobna brusnicam (iz nje kuhajo ursičaj). Povezava z drugimi besedami v govoru nam pove, na kaj mislimo. Zato je popolnoma vseeno, ali bodo kdaj obnovili nekdanje gornike ali ne. Pomislimo samo na to, koliko izrazov z različnimi pomeni uporabljamo za označevanje oblik gorskega sveta: prag, sleme, stena, steber – pa kljub temu vemo, da s temi besedami niso mišljeni deli hiše; ali: polica, gred, kamin; skok, greben (tega ima tudi petelin), sedlo (pa vemo, da ni mišljena tista stvar, ki jo polagamo na konja).

Iz tega sledi:

»Gornik« je pravilno tvorjena slovenska beseda, vzeta iz ljudskega govora, označuje pa človeka, ki v gorah nekaj dela ali je z gorami v kaki drugačni zvezi, na primer, zahaja vanje. Lahko pomeni tudi kaj drugega, kar je v zvezi z gorami, zamenjava pa je v tekočem govoru ali v spisu nemogoča.

Prvo organizacijo ljudi, ki zahajajo v gore, so snovali v Sloveniji tiskarnar **Otmar Bamberg** in njegovi znanci. Imenovali so jo družbo »prijate-

ljev gorā«. Ti Ljubljančani so se pozneje priključili avstrijskemu in nemškemu društvu Deutscher und österreichischer Alpenverein.

Prvo prav slovensko društvo pa so snovali v Bohinju. Pravila so shranjena v Arhivu Slovenije, v njih pa je zapisano, da se društvo imenuje »gorsko društvo Triglavski prijatelji«, po nemško (v tem času, to je leta 1872, je spadal Bohinj, seveda, pod Avstrijo) »Triglav-Alpen-Verein in der Wochein« (pisava imen je posneta točno po izvirniku).

Iz tega se vidi:

Slovenci, ki so ustanavljali društvo »Triglavskih prijateljev«, so ga označili kot »gorsko« društvo, torej so za temelj označbi vzeli besedo »gora«. Pri prevajanju v nemščino so se pa ozirali na ime tedaj že obstoječe nemške organizacije »Alpenverein«, to je društva, ki deluje v Alpah.

PLANINE

Nekaj stoletij pred našim štetjem so prebivali v Severni Italiji, v Franciji (seveda v današnjem smislu besede) in še drugod Kelti. V svojem jeziku so goro označevali z besedo »alb«. Nekateri jezikoslovci trdijo tudi, da je beseda germanska, toda to je manj verjetno, vsekakor pa za naša izvajanja nepomembno.

Ko so Rimljani zavzeli kraje, v katerih so prebivali Kelti, so prevzeli tudi njihovo besedo »alb« v obliki »alpis«, v množini »alpes«. Toda prvotna latinska beseda »mons« je ohranila svojo moč, zato je v jezike, ki so nastali iz latinščine ali pod vplivom latinščine, prešla v obliki »monte«, »mont«, »mount«, medtem ko je beseda »alpes« postala zemljepisno ime za pogorje, ki ga še danes imenujemo Alpe, nemški Alpen (kar je za našo razlago zelo važno).

Pogorje, imenovano »Alpe«, pa za prebivalce samo po sebi ni bilo pomembno zaradi lepote ali zaradi kakih izletniških namenov, temveč predvsem zaradi možnosti gospodarskega izkoriščanja teh gorā. Opazili so, da je paša na gorskih travnikih za živino zelo koristna, zato so živino poleti stalno gnali na te pašnike, na njih zgradili za ljudi hiše in so potem pastirji tu prebili poletje, molzi krave, izdelovali sir itd. Ime pogorja so prenesli oziroma uporabljali tudi za te pašnike. V nemščini se imenujejo taki pašniki s stanov »Alp«, »Alpe«, »Alm«, v množini pa »Alpen«.

To se pravi: v nemščini pomeni beseda »Alpen« prav tako zemljepisno ime za to pogorje kakor tudi za tiste pašnike, ki jih uporabljajo za gospodarske namene. Podobno so izvajali označbe za te pašnike tudi Italijani, Francozi in Angleži iz imena »Alpe«.

Edino alpsko ljudstvo, ki si je ustvarilo lasten izraz, neodvisen od prvotne keltske besede, smo Slovenci. Take pašnike so imenovali »planine«. V tem smislu je besedo »planina« uporabljal že **Jurij Dalmatin** v prevodu Svetega pisma iz leta

1584. Pisal je o »planinah pastirjev«. Isti pomen izhaja nedvomno iz imen Klemenčeva planina, Murijeva, Štularjeva, Planina pri jezeru, Planina na kraju itd.

Simon Rutar je pisal leta 1882 v knjigi »Domoznanstvo poknežene grofije Goriške in Gradiščanske« o »planinah, v katerih delajo poleti okusni sir«.

Na to svojo jezikovno posebnost bi morali biti Slovenci ponosni prav tako kot na to, da loči slovenščina »pravo« od »pravice« – te razlike ne poznajo niti latinščina, niti nemščina, niti francoščina.

Za Slovenca torej »planine« nikakor niso isto kot »Alpe«. Kar pomislimo logično: **če bi Alpe in planine pomenile isto, bi lahko imenovali gorstvo, ki ga označujemo z imenom »Alpe«, kar »Planine«. Pa bi rekli: Švica leži v Planinah! Besedo »Alpe« bi lahko kar opustili.**

GORE IN PLANINE

Kako pa so mislili naši predniki, prevzeti od nemške kulture in nekritični do vpliva nemškega jezika na slovensko izrazje, se vidi iz besed, ki mi jih je izrekel leta 1941 slovenski izobraženec, izšolan, seveda, v avstrijski gimnaziji in na nemški univerzi:

»Beseda ‚alpinist‘ je odveč, kajti Alpe so planine, torej bi morali reči alpinistom kar ‚planinci‘.« – Nesmisel prve vrste!

Pod tem nemškim kulturnim vplivom in brez zadostnega poznavanja slovenskega ljudskega

izražanja v gorskih predelih Slovenije so potem ustanovitelji slovenske organizacije za zahajanje v gore imenovali svoje društvo »planinsko«, sledeč nemškemu izrazu »Alpenverein«. Od takrat so začeli tudi gore imenovati »planine«. Ljudje, ki so znali kritično misliti o jeziku in so poznali ljudsko izražanje, so kmalu začeli opozarjati na nastalo napako. To se je zgodilo že kmalu po ustanovitvi Slovenskega planinskega društva. Tako je zapisal I.C.O. (**Josip Ciril Oblak**) leta 1896 v Planinskem vestniku na strani 114: »Narod razumeva z besedo ‚planina‘ kraj, kjer so nastane (planšarske koč), ne pa ‚gore‘.«

Značilen je tudi primer **Frana Kocbeka**. Ta in **M. Kos** sta spisala leta 1896 knjigo »Vodnik za Savinske planine in najbližjo okolico«. Kocbek pa je spoznal svojo zmoto in je leta 1926 izrecno opozoril na to, da je že profesor **Johannes Frischauf** pisal: ednina »planina« ne pomeni v slovenščini nikdar gorovja Alp, temveč gorsko planoto, nemški »die Alpe« ali »Alm«.

Dve leti nato je bila prvokrat uporabljena beseda »gornik« za človeka, ki so mu dotlej rekli »hribolazec«, »turist«, »planinec«. Pisci so jo zapovrstvo sprejeli, po vojni se je glasilo imenovalo »Gore in ljudje«. **Boris Režek** piše, da se je Slovensko planinsko društvo nameravalo leta 1945 preimenovali, »toda odpor konservativnih osebnosti je to pametno namero preprečil. Vendar smo že leta 1895 poznali **gorske** vodnike in ne morda planinske, od leta 1945 pa imamo **Gorsko** reševalno službo.«

namesto komentarja

POGOVORI Z OSKRBNIKI

Hodili smo minule poletne dni po slovenskih gorah in se pogovarjali z oskrbniki planinskih koč in gospodarji planinskih društev, ki te koč upravljajo:

- o platnenih spalnih vrečah, ki bi nadomestile rjuhe: »Ne,« pravijo, »letos se še niso ‚prijele‘ in razmeroma redki so bili, ki so jih prinesli s seboj«;
- o vstopnini v planinske koč: »Glede na to, da so letos planinci in drugi obiskovalci gorá skoraj vso hrano in pijačo prinesli s seboj od doma, da smo razmeroma malo prodali, za gosti pa smo morali samo pospravljati, bi kazalo uvesti vstopnino, kot je že bila pred vojno«;
- o varčnih planincih: »Poleg vsega drugega je neki planinec prinesel s seboj zase in za spremljevalca pet kilogramov kruha. Dokler bo oskrbovanje planinskih koč takšno, kot je zdaj, je skoraj nesmisel nositi s seboj v gore vso hrano in pijačo. Ali ne bi bilo bolje manj nositi v nahrbtniku in bolj uživati v gorski naravi?«;

• o prenočevanju v kočah: »Pride skupina petih ljudi, sedijo skupaj v jedilnici in ko odbije ura, ko se odpre ‚recepcija‘ planinske koč, gresta dva iz skupine v pisarno, se zase dogovorita za spanje na skupnih ležiščih – in potem najdemo zvečer vseh pet na skupnih ležiščih. Le najbolj energični oskrbniki zvečer kontrolirajo, kdo vse spi v koči, manj odločnim pa je kar nerodno ljudi buditi in spraševati, kje imajo potrdila o plačani prenočnini«;

• o vzdrževanju planinskih postojank: »V nekaterih alpskih državah skupaj s članarino pobirajo še po kakšno marko, švicarski frank ali nekaj šilingov namensko za popravila planinskih koč. Morda bi se lahko tudi pri nas odločili za takšne dopolnilne investicijske denarje«;

• o odrezanosti od sveta v poletni planinski sezoni: »Veliko planinskih koč, posebno v visokogorju, ima zdaj brezžične stalne zveze z dolino, gorskimi reševalci in drugimi planinskimi kočami v okolici. Tudi pošto nam redno dostavljajo bodisi nosači, bodisi helikopterji. Radio je v vsaki koči, tako da natančno vemo, kaj se dogaja po bližnjem in daljnem svetu.«

Prihodnje poletje lahko v slovenskih planinskih kočah pričakujemo spremembe.

M. R.

Režek piše v knjigi »Stene in grebeni« na strani 306 tudi: »... smiselno in pravilno bi se morala tudi PZS imenovati Gorovniška zveza Slovenije, ker združuje gorovnike – ljudi, ki se udeležujejo v gorah, in ne planšarje in letoviščarje, ki jih dandanes pomenita zastarela izraza planinec in turist.«

Mislimo, da leta 1945 ni šlo samo za konzervativnost, temveč tudi za željo, da bi uskladili izraze vseh jugoslovanskih gorniških zvez z uporabo besede »planinski« oziroma »planinarski«. Torej: bratstvo in enotnost! Tudi za ceno pravega izražanja!

Posledico vsega tega je **Božo Jordan** pravilno ocenil: nedoslednost v izrazih.

Ta protislovja je treba rešiti z odločno potezo: preimenovali organizacijo in glasilo tako, da bo v skladu z govorom slovenskega ljudstva v času, ko jih še niso motili razni meščani. Torej: Gorniška zveza, gorniška društva, Gorniški glasnik. Lahko tudi »gorovniški«, kot je rekel **Josip Wester**, za njim pa še Boris Režek, toda to obliko uporablja tako malo piscev, da je bolje ostati pri starem »gorniku«, gorski reševalni službi in gorskih vodnikih. Zakaj naj bi ime reševalne službe popolnoma brez potrebe spreminjali v gorovniško!

Ker gre za važno načelno vprašanje, naj ponovimo razloge:

1. Beseda »gornik« je stara, pravilna slovenska tvorba.
2. Na besedo »gora« nas veže spomin na poskus ustanovitve prve slovenske gorniške organizacije.
3. S pravilno uporabo besed »gora« in »Alpe« se vrne izrazu »planina« njen prvotni, pristno slovenski pomen. Hkrati s tem izločimo spačeni, iz tujine uvoženi pomen te besede.
4. Z vezavo strokovnih izrazov na besedo »gora« kot izhodišče usklajujemo svojo terminologijo z izrazjem slovenskih znanstvenikov, zlasti geografov.
5. Z besedama »gornik« in »gornišvo« odstranimo protislovnost v slovenski terminologiji s tega področja.

SKLEP

Ob taki spremembi, kot je predlagana, nastajajo odpori, ki jih je pa možno obvladati s pametno obravnavo.

Dobro se spominjam občnega zbora Skale leta 1932: predlagano je bilo, naj se ime »Turistovski« nadomesti z označbo »Alpinistični«. Večina članov je glasovala za ta predlog, toda ne dve tretjini. Ker je šlo za spremembo pravil, je bila zahtevana dvotretjinska večina, zato je bilo treba zadevo preložiti na poznejši čas. Leta 1940 – 14. novembra – smo imeli občni zbor: sprememba imena je bila izglasovana, če se prav spominjam, soglasno.

Zato verjamem, da bomo slišali pomisleke, češ, kar je na miru, tega ne premikajmo. Toda kot vidimo tudi iz članka Boža Jordana, glede tega vprašanja ni miru in ga tudi ne more biti.

Zato glasujmo za samostojnost tudi glede naše-ga izrazja!

PISANO ZA TRIATLONCE, VELJA TUDI ZA GORNIKE

NEVARNA HIPONATRIEMIJA

FRANCE COKAN

Avtor je zdravnik, diplomant ljubljanske medicinske fakultete. Že kot dijak in študent je bil navdušen kolesar, smučar, tabornik in planinec v Kamniških in Julijskih Alpah. Leta 1959 se je izselil v ZDA, kjer se v zadnjem času poklicno ukvarja ne le z interno, temveč tudi s športno medicino. Vsako leto se udeležuje triatlona (plavanje, maraton, kolesarjenje) »Ironman« na Havajskem otočju. Na tem tekmovanju se je avtor pred nekaj leti uvrstil na najvišja mesta v svoji starostni skupini.

Ta članek je bil namenjen triatloncem na tem tekmovanju. Zaradi tropskega podnebja je med maratonskim in kolesarskim delom tekme posebno problematična izsušitev in uravnavanje telesne temperature. Avtor opisuje razvoj pomanjkanja kuhinjske soli (natrijevega klorida) pri zdravem človeku med hudim naporom. Ker gre za skoraj strokoven članek, bralcu svetujemo, naj pred branjem prebere tudi članek »Sol in voda« (Sledi, št. 7 ali ponatis v Planinskem vestniku št. 7–8, 1987).

Ker pa je napor značilen tudi za gornika, smo se prispevek iz društvenega glasila »Sledi« odločili objaviti v PV. (Op. ur.)

Hiponatremija, ki se razvije pri zdravih športnikih, je motnja, ki je abstraktna in slabo raziskana, vendar nadvse pomembna za telesno zmogljivost in zdravje. Povečevanje temperature in dolžine tekmovanj povzročata, da se povečuje verjetnost pojavljanja te motnje. Znanstvena analiza tega problema bi bila predolga, zato bomo pregledali le najpomembnejši del našega obstoječega, vendar še vedno nepopolnega védenja. Opisal bom tisto, kar je bilo dobro zame na petih tekmovanjih »Ironman« na Havajih, da so se tekme končale v zame dobrem času in ob dobrem zdravju.

Trdnih receptov zaenkrat ni; medtem ko je logično mnogo tistega, kar je natisnjeno, pa ne velja v enaki meri za vsakega in vse; žal tudi tisto, kar se zdi razumno, ni vedno resnično. Mnogo zviti trgovci je obogatelo na račun pogumnih triatloncev; dobri rezultati, ki sledijo, gredo domnevno na rovaš nekaj kozarcev čarobnih pijač, vendar so resnično le posledica celih veder znoja.

KAKO DELUJE

Ko so se naši (še živalski) predniki odločili, da se iz praoceana preselijo na kopno, so s seboj vzeli popotno torbo (ki je zdaj naša koža). Naše

Strma pot, napor, vročina – pa lepota (skoraj) večnega

Foto: Joco Žnidaršič

telo so tako pravzaprav le celice, ki plavajo v privatnem oceanu, ki se imenuje zunajcelična tekočina in ki je kemično podobna morski vodi. Znoj vsebuje precej manj natrija (Na, kar pomeni natrij, je glavna sestavina kuhinjske soli), zato med kratkotrajnimi tekmami lahko izgubo znoja nadomestimo samo z vodo. Vendar med bolj dolgotrajnimi športnimi prireditvami pri visokih temperaturah z znojem izgubimo toliko Na, da bi z nadomeščanjem le z vodo razredčili Na v zunajcelični tekočini. To lahko dokažemo s preiskavo krvi, kjer opazimo znižano koncentracijo Na (hiponatriemija).

Ker je Na tisti dejavnik, ki onemogoča vodi, da bi vdrta v celice, se pri hiponatriemiji zgodi prav to in celice nabrekajo tako, kot nabreknejo kuhana riževa zrna. Ko tako nabreknejo živčne celice v možganih, ki so zaprti v togo lobanjo, je prizadeta športnikova koordinacija, pokažejo se slabost, duhovna topost in zmedenost. Opisovali so nemir, bojevitost, občutek ogroženosti in druge simptome ne le med tekmovanjem, temveč tudi po njem, morda zato, ker se voda tako hitro absorbira iz prebavil. Ti simptomi se lahko stopnjujejo do komplikacij (ki vključujejo tudi krče), ki ogrožajo življenje.

Med hudim naporom kri, ki je svojevrstno tkivo, v katerem celice plavajo v dobršnem delu zunajcelične tekočine, tudi sama izgubi nekaj svoje zunajcelične tekočine. Količina krvi se tako zmanjša, neustrezno polni ožilje in je zato onemogočena dobra preskrba organov s krvjo. To v prvi vrsti prizadene ledvici, ki ne moreta izločiti prebitka vode. Ko se volumen krvi zmanjša, ledvice zadržujeta vodo za vsako ceno, saj to preprečuje nadaljnje zmanjševanje volumna krvi. Če torej pijemo čisto vodo, je le to tisto, kar ledvice zadržijo v telesu. Prebitok vode in hiponatriemija se stopnjujeta. Razumljivo je torej, da z nadomestnimi tekočinami dodajamo tisto, kar smo izgubili.

Če hočeta ledvici izločiti odvečno vodo, ki se je nabrala zaradi prekomernega pitja, se mora izločiti prek krvnega obtoka ledvic. Kadar je športnikov napor prevelik za njegovo stopnjo treniranosti, se prevelik del ledvicama namenjenega obtoka porabi za preobremenjeno mišičje. Pri slabše treniranih športnikih se pri danem naporu razvije višja temperatura jedra in spet se nekaj ledvicam namenjenega obtoka krvi preusmeri v hladilnik (v kožo) zaradi hlajenja. Če so hkrati slabše aklimatizirani, izgubijo več Na na liter vode.

Pred leti so se triatlonci med naporom izsušili. Potem so se naučili piti in se med dolgimi tekmovanji preobremeniti z navadno vodo brez soli. Še dandanes nekateri športniki verujejo, da sta sladkor in sol smrtna sovražnika celo med tekmovanjem in se obešajo na zelišča, vitamine in težko izgovorljive kemikalije, od katerih so bile nekatere zvarjene v dvajset let starih raziskavah, druge pa prenesene iz pravilničnih dežel.

KAJ STORITI?

Prvič: ne uporabimo nobenega od omenjenih posebnih pripravkov!

Med aklimatizacijo na vročino lahko izbiramo med dvema možnostima: jesti več soli (kot priporočajo nekateri) ali pa postopno zmanjševati njen vnos in tako aktivirati telesne mehanizme za zadrževanje soli v telesu. Raziskave so protislovne, vendar sam cenim tisto, v kateri so dokazali, da se zadrževanje soli lahko aktivira le pri tistih preiskovancih, pri katerih je bil vnos soli zmanjšan. V svoji knjigi o športni medicini avtor **dr. Gabe Mirkin** piše, da je odpravil krče v nogah, ko je **zmanjšal** količino soli v svoji prehrani (in tako aktiviral sisteme za zadrževanje soli v telesu). Po drugi strani pa vemo, da so nekoč kurjači v kotlovnica na

prekooceanskih parnikih (ki so prevajali težko delo pri visoki temperaturi, op. prev.) odpravili krče v nogah tako, da so pili mineralno vodo. Pri meni je bila učinkovita kombinacija dveh dejavnikov: izboljšano zadrževanje soli in nadomeščanje Na med tekmo. Lahko rečem, da med tekmo nisem nikoli imel krčev in nikoli nisem potreboval infuzije.

Če bi za čas med tekmo tehtali posledice absorpcije in zadrževanja soli, bi bilo zadrževanje prav gotovo manj pomembno. Vendar je težko med tekmo jesti slano hrano. Ocvrt krompir in podobne reči so prav gotovo bolj mastne kot so videti; mast pa zavira praznjenje želodca in prenapoljen želodec lahko izzove slabost. Solne tablete lahko povzročijo hudo slabost in zato smo jih zavrgli že pred leti. Za moje težave je bil pravilen odgovor naslednji: velike količine vode s pravilnim dodatkom Na in sladkorja, še posebej zato, ker absorpcija prvega podpira absorpcijo drugega in obratno.

Mehanizem za zadrževanje soli iz znojna in seča (hormon aldosteron, ki nastaja v nadobistni žlezi) se med tekmovanjem aktivira prepozno pri tistih, ki jedo v svoji hrani preveč soli (in zato je izločanje aldosterona v kri nepotrebno majhno). Ko pa se sekrecija vklopi, je hitro napredujoča izguba soli že tako velika, da je nikakor ne moremo dohiteti. Sam se izogibam slane hrane in svoji hrani ne dodajam soli; tako prispem na Havaje v stanju, ko je zadrževanje soli maksimalno aktivirano. Tako mi ni treba dodajati soli niti takrat, ko začnem z vročim, znojnim treningom.

Povečevanje zalag sladkorja v telesu je ločen problem. Želim poudariti, da to podpiram in da vsak gram glikogena (živalski škrob), ki nastaja v mišičju, veže dva do tri grame vode in slednja se med tekmo počasi sprošča. Ni mnogo, je pa morda koristno. Nekateri vrhunski triatlonci pred tekmo ne povečajo zalag ogljikovih hidratov, vendar je njihova prehrana bogata teh snovi.

LITRI IZGUBLJENE TEKOČINE

Ob štartu se zavedam, da se izločanje vode in soli poveča brž potem, ko se telo potopi v vodo (triatlon »Ironman« se začne s plavanjem, op. prev.). Tlak vode namreč iztisne kri iz kože proti srcu, srce pa zazna to dodatno kri kot tekočinsko preobremenitev. Zato se poveča izločanje atrijskega natriuretičnega peptida (hormona, ki poveča izločanje vode in soli iz telesa), ki naj izloči »dodatno vodo in sol«. Dokler nimamo o tem zanesljivih podatkov, je modro, če domnevamo, da iz vode stopimo že s pomanjkanjem soli in zunajcelične tekočine. Izguba vode se verjetno še poveča, če za plavanje oblečemo tesno potapljaško obleko (ki pa za havajsko tekmovanje »Ironman« ni dovoljena).

Izgubljeno sol moramo nadomestiti že kar na začetku dolgega, vročega tekmovanja. Izguba natrija z znojem je zelo različna. Potem ko se športnik prilagodi (aklimatizira) na vročino, se izguba soli z znojem zmanjša, vendar z znojem izloča večjo količino vode – približno dva litra na uro (3,7 litra na uro – atlet **Salazar** na olimpijskem maratonu). Pri tem pretoku teče

znoj skozi znojnice tako hitro, da se z reabsorpcijo lahko zadrži v telesu le malo soli. Dobro pripravljene pijače za športnike vsebujejo malenkost več vode kot znoj; nekaj čiste vode namreč izgublamo z izdihanim zrakom. Vzrok za to izgubo je, da se izdihani zrak popolnoma nasiti z vodno paro, ki jo ukrade iz pljuč. Ta izguba zelo niha. Najmanjša je med mirovanjem, znatna pa, ko deset ali dvanajst ur vdihavamo velikansko količino vročega zraka. Pravzaprav ne vemo, koliko vode izhlapi med tekmovanjem »Ironman«, ko kolesarimo po poljih lave pri hitrosti 32 kilometrov na uro. Spomnimo se, da znoj ali voda (nanešena z gobo na tekmovalca) izhlapi v nekaj minutah.

Za nadomeščanje vode, elektrolitov in kalorij (energije) med tekmo uporabljam tekočino za nadomeščanje »Exceed« (to je pijača med tekmo, ne pa raztopina, namenjena za povečevanje zalag sladkorja v telesu), ki je sestavljena tako, da pokrije vse potrebe po vodi, elektrolitih in kalorijah, ne da bi izmenično posegali po drugih pijačah ali vodi, kar je običajna napaka. Ta tekočina vsebuje 10 mmol/l natrija (kri vsebuje 140 mmol/l, znoj pa – po aklimatizaciji na vročino – komaj 5 mmol/l).

Med tekmo popijem približno 18 litrov te tekočine, kar znese 180 mmolov natrija (nekaj več kot tista količina, ki jo prejmejo intravensko nekateri športniki ob koncu tekme) ter 1260 gramov sladkorja ali 5040 kalorij (toliko, kot 72 rezin kruha oziroma 70 kCal/rezino). To se mi zdi nekam malo in namenil sem se, da bom letos pil več.

Raziskovalci menijo, da je največja hitrost praznjenja želodca približno 1,2 litra na uro (nekaj manj kot dve in pol standardni kolesarski steklenici). Bil sem vesel, ko sem ugotovil, da v resničnem življenju ta laboratorijska vrednost ne drži ne zame ne za tiste, ki jih kot zdravnik nadzorujem med tekmo. Labmanovi sodelavci so ugotovili, da povprečen tekmovalc na tekmi »Ironman« popije 1,7 litra na uro.

SPROTNO NADOMEŠČANJE IZGUB

Izkazalo se je, da je osem požirkov ledeno mrzle vode tista količina, ki omogoči najhitrejšo praznjenje želodca. Zato smo na hitro odprli steklenico in hitro izpili do polovice še takrat, ko je bila vsebina ledeno mrzla. Tako smo popili po eno steklenico do naslednje postaje, kjer smo jo zavrgli. Pri povprečni hitrosti 30 kilometrov na uro so to skoraj štiri steklenice na uro ali 140 gramov sladkorja. Telo porabi približno 120 gramov sladkorja na uro in tako se zmanjša zahteva po porabi dragocene rezerve goriva v mišičnem glikogenu.

Tako ni bilo nobene potrebe po trdi hrani in nobenih težav z želodcem. Celotna količina soli v teh tekočinah je bila približno 11 gramov, precej več soli, kot je povprečno v enem dnevu vnese tisti človek, ki se zaveda pomena soli v prehrani.

Vsebnost natrija v moji krvi, preverjena v dveh od petih tekem, je bila normalna. Kljub temu pa sem med tekmo shujšal 2,5 do 5 kilogramov.

Tri od teh tekem so bile kar naporene, vendar so bili v njih doseženi rekordi za mojo starostno skupino.

Druge osebe bodo morda potrebovale več ali manj tekočine, pač odvisno od napora, aklimatizacije in individualnih lastnosti. Nikakor ne podpiram mnenja, da je treba zmanjšati pitje vode in tako preprečiti razredčevanje telesnih tekočin. Tudi ne podpiram mnenja, da se ne sme nadomeščati izgubljene soli.

Dr. Robert Laird, ki že leta nadzoruje tekmovalce in tekmovalke na tekmovalju »Iron(wo)-man« in ki tekmuje tudi sam, mi je povedal, da

se je pojavnost hiponatriemije močno zmanjšala tako, ko se je povečala poraba nadomestne tekočine »Exceed«.

In še zadnji nasvet: če jemljete nekatera zdravila, se pred tekmo posvetujte s svojim zdravnikom. Nekatera zdravila zavirajo izločanje vode in tako lahko povzročijo hiponatriemijo.

Če na hitro povzamem, lahko tekmo skoncentriramo v tri bistvene sestavine: vzdrževati vodo v telesu, zrak v zračnicah in nasmeh na obrazu.

Naj vas varujejo oblaki na nebu in vaš hrbet naj hladi veter!

Prevedel prof. dr. Marjan Kordaš.
Objavljeno v Sledih,
glasilu PD dr. Gorazd Zavrnik,
št. 14, 1991, str. 11–14.

ZAMOLČANO DEJANJE IN ZAMOLČANA KNJIGA

PRVI SLOVENSKI HIMALAJEC

DINKO BERTONCELJ

V letu 1956 je izšla v Buenos Airesu slovenska knjiga z naslovom *Daulagiri in podnaslovom Slovenec v argentinski odpravi na Himalajo*. V njej slovenski rojak **Dinko Bertonec** opisuje svojo pot z odpravo na to 8172 metrov visoko goro v srednjem Nepalju. S tem se je Slovenec vključil v takrat razmeroma maloštevilno mednarodno gorniško elito vrhunskih plezalcev-himalajcev. V teh gorah je postavil nov mejnik v zgodovini slovenskega planinstva v Argentini. Dinkov delež pri uspehih te odprave je bil nesporno velik, večji, kot ga v svoji skromnosti opisuje in priznava v knjigi.

Naj ob tej priložnosti napišemo nekaj besed o Jeseničanu Dinku Bertonecu.

Bilo je 1. januarja 1944, ko se je petnajstletni Dinko vračal domov s svojim očetom. Stopila sta skozi vrtna vrata in se napotila proti hiši. Nenadoma se je iz teme prikazalo dvoje postav. Zarožljala je brzostrelka. Brez besed se je zrušil oče Bertonec ob sinu. Dinko je zaman skušal pomagati očetu in ga prikljicati v življenje.

Šestnajst mesecev po tem dogodku so postali tisti, ki so Dinku usmrtili očeta, gospodarji slovenske dežele. Dinko je kot tisoči drugih nastopil pot izgnanstva. Začela so se njegova begunska leta.

Po petih letih bivanja v Argentini se je tesno povezal z deželno južnih jezer. Vključil se je v argentinsko gornišvo. Začrtal je nove smeri v bariloških stenah, nenehno je sodeloval z mnogimi argentinskimi planinskimi društvi in predvsem Clubom Andino Bariloche ter z njihovimi gorniki dosegel najvišji vrh Patagonije San Valentin.

Vrh njegovega planinskega kulturnega delovanja je knjiga *Daulagiri*. Na 120 straneh je Dinko Bertonec opisal celotno pot argentinske odprave na to težko dostopno goro. Knjiga je opremljena z 58 fotografijami. V dodatku knjige je opisana oprema, ki jo je nosila argentinska odprava s seboj, nadalje je navedena tudi literatura o *Daulagiriju*, na koncu pa se bralec lahko seznanj z vsemi štirinajstimi osemtisočaki.

Prav na koncu knjige je napisal Dinko Bertonec po letu in pol od svojega vzpona na Daulagiri tele vrstice:

»Poldrugo leto je preteklo od takrat. Križem kražem sem prehodil bariloške gore, obiskal sem Lanín, tekmoval v dveh zimah na katedralskih smučiščih. Tegobe in naponi dolge borbe na *Daulagirijevih* strminah so pozabljene.

Od časa do časa ogledujem fotografije *Daulagirije* in rad se zatopim v ledena pobočja himalajskega orjaka. V glavi mi spet zablesti so njegove ledenikov, zamika me bela črta vršnega grebena. Takrat mi vselej zazveni v ušesih vprašanje, ki mi ga prijatelji in znanci tolikokrat postavljajo:

»Ali bi šel znova na *Daulagiri*, Dinko?«

Brez pomisleka odgovarjata misel in želja:

»Da.«

Knjiga »*Daulagiri – Slovenec v argentinski odpravi na Himalaji*« je izšla v Buenos Airesu leta 1956. Izdala in založila jo je Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu, opremil pa jo je **Milan Volovšek**.

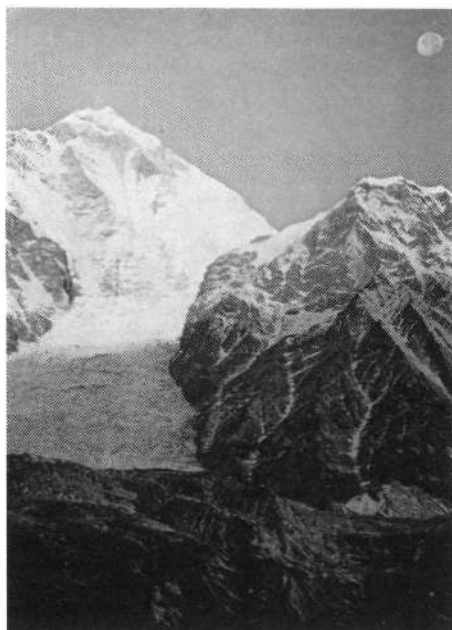
(Pripravil: Miloš Likar)

O svojem himalajskem podvigu je prvi slovenski himalajec, o katerem do pred kratkim v Sloveniji nismo smeli nič vedeti, napisal še več reportaž. Iz argentinskega slovenskega tiska ponatiskujemo eno od teh, ki je izšla sredi petdesetih let. (Op. ur.)

POVABILO NA DRŽAVNO ODPRAVO

Francisca Ibañeza, Paca, sem spoznal februarja 1953, ko je na svojem poročnem potovanju obiskal Bariloche. Skupaj sva preplezala Katedralski stolp. Upravičeno je slovel kot izvrsten plezalec in tudi kot človek mi je postal izredno simpatičen. Govoril mi je o nameravani odpravi v Himalajo, toda njegovi načrti takrat še niso imeli določene in končne oblike. Pobudo za to odpravo mu je dal Francoz **Lionel Terray**, junak v Anapurne, ko se je leta 1951 mudil v Argentini kot član francoske odprave na Fitz Roy.

Sredi zime, ko smo se na katedralskih smučiščih urili za smučke tekme, se je med nami

Himalajsko sonce in himalajska luna nad Daulagirijem

pojavi **Gerhard Watzl**, s katerim sva se sprijateljila v plezalni šoli **Luisa Depasseja**. Prinesel mi je Ibañezovo povabilo, naj se udeležim odprave na Himalajo, ki naj bi leta 1954 poskusila splezati na goro Daulagiri (8167 m) v srednjem Nepalju. Na ta vrh, enega od štirinajstih osemtisočakov, je prav to leto v predmonsunski dobi poskušala splezati švicarska odprava iz Züricha. Švicarji so raziskali še neznana severna pobočja in se vrnili prepričani, da je vzpon v tej smeri možen, dasi precej težak. Prvo odpravo na Daulagiri nasploh pa so poslali Francozi pod vodstvom **Maurica Herzoga** leta 1950. Tedaj so ugotovili, da je gora po pobočjih, ki so jih oni raziskovali, nedostopna.

Septembra sem obiskal Buenos Aires. Sestal sem se z Ibañezom in Watzlom, ki sta mi povedala, da so vse priprave že precej napredovale. Brž sem se odločil in obljubil svoje sodelovanje, saj sem tako dobil priložnost urediti sen vseh planincev sveta. Paco je uspešno podprl moja prizadevanja pri reševanju formalnosti, ki so (kot vedno v podobnih primerih) predstavljala vzpon šeste stopnje po uradih in skozi krivuljaste žlebove birokratskih postopkov. Januarja 1954. leta sem spremljal Paca v Mendoza in povzpela sva se na Cerro Rincón (5500 m). Medtem je bila večina materiala že na poti v Bombay, kamor smo ga poslali 20. decembra s tovornim parnikom. V Buenos Airesu so se zbrali še drugi člani odprave. Skupino plezalcev smo sestavljali poročnik **Francisco Ibañez** (vodja odprave), **Gerhard Watzl**, **Alfredo Magnani**, **Fernando Grajales**, Čilenec **Roberto Buequets** in jaz. Narednik **Felipe Godoy** je imel na skrbi mostove in razstreljevanje, arhitekt **Jorge Iñarra Iraegui** snemanje filma o odpravi, **dr. Antonio Riuz Beramendi** je bil

zdravnik, **Angel Gil** radiotelegrafist in **Hugo Benavidez** kuhar.

Praden smo odrinili v Indijo, je vse člane odprave sprejel Njegova Ekscelenca predsednik republike **general Peron**, ki je imel največ zaslug, da je odprava sploh lahko šla na pot. Predsednik je bil zelo ljubezniv in tudi točno poučen o naših načrtih in ciljih.

70 KONJ, 400 NOSAČEV, 14 ŠERP

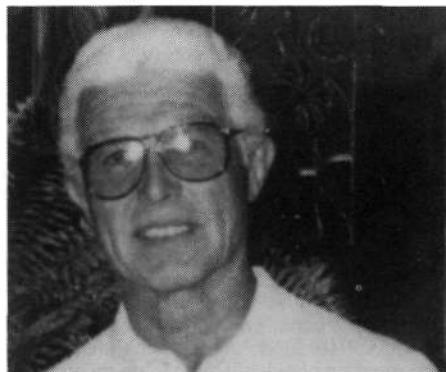
Iz Buenos Airesa smo odleteli z letali Aerolinas Argentinas v več skupinah. Nekateri so morali urediti še nekatere zadeve v Evropi, predvsem nabaviti kisikove dihalne naprave in fotografski material. Paco, Watzl in Ruiz so se v Švici sestali s člani švicarske odprave, ki so leto dni prej poskušali priplezati na Daulagiri. Tako so zvedeli podrobnosti o poteh in ovirah.

Nekaj dni pred mojim odhodom, ki je bil določen za 17. februar, me je bridko zadela nepričakovana vest o nesreči na Painu. Smrt mojega najboljšega tovariša iz naveze **Tončka Pangerca**, s katerim sva opravila toliko vzponov na argentinskem jugu, me je močno potrla in res sem izgubil voljo, da bi šel na pot. Toda razgibanu potovanju in veliko novih vtisov iz neznanih dežel, pa najrazličnejši posli, s katerimi sem se moral ukvarjati, so me na srečo raztresli in zabrisali porazen občutek. Vrnili sta se mi zaupanje vase in volja, dve zelo potrebni lastnosti pri takem izrednem podvigu.

Naše bivanje v Indiji je bilo kratko. S pomočjo argentinskih diplomatskih zastopnikov je Paco naglo uspelo rešiti zapletene carinske in birokratske postopke. Dva člana odprave sta v Bombayju prevzela material in ga spremljala po železnici do Nautanve na indijsko-nepalski meji. Tam smo se zbrali vsi člani odprave in tam so nas tudi pričakovali šerpe in njihov sirdar, 14 po številu. Iz Nautanve smo prepeljali 14 ton težko prtljago s tovornimi avtomobili v Bairavo v Nepalju in od tod z letalom prek tropskih džungel v Pokaro, od koder se nudijo veličastni pogledi na gorske verige Anapurne. Tam smo zaključili potovanje z mehaničnimi vozili.

Dne 15. marca smo krenili dalje, ves pohod do vznožja gore pa je trajal skoraj tri tedne. V prvih etapah smo se do Benija poslužili kakih 70

Dinko Bertonec leta 1991

konj, v Beniju pa smo najeli nosače-kulije, med njimi mnogo žensk. 26. marca smo prispeli v Muri, zadnje večje naselje. Tu smo najeli še nekaj nosačev, tako da jih je bilo v celoti 400.

Matično taborišče smo postavili na robu brezovega gozda v višini 3500 metrov. Oklepale so ga do 7000 metrov visoko se vzpenjajoče strmine snega, s katerih so se pogosto trgali plazovi in bobneli v nižine. Tu smo odslovili skoraj vse kulije, ostalo jih je le še kakih 30. Šerpe pa smo privajali plezi v ledu.

Dolgi kilometri umazanega ledenika so nas še ločili od prave baze (taborišča I) na podnožju gore. Zato smo posnemali Švicarje in uredili vmesno skladišče na ledeniku. Ko smo spravili nekaj prtljage do tega kraja, smo v začetku aprila postavili taborišče I v zgornji strugi ledenika (4500 m) v ogromnem kotlu, ki ga oklepajo stene Daulagirija na eni in nebotična pobočja Daulagiri Himala na drugi strani.

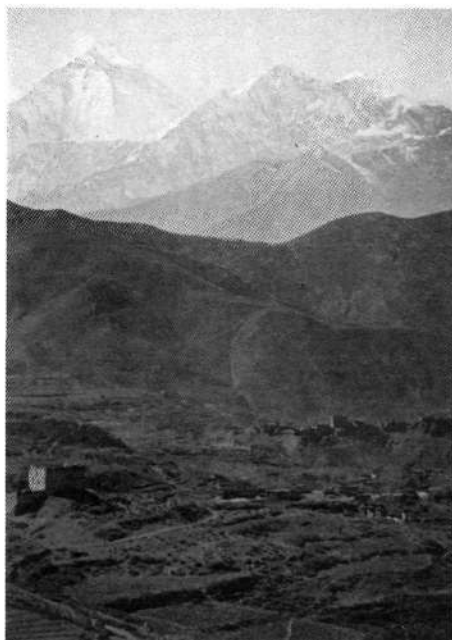
VZPON DO VIŠINSKE BAZE

Prva skrb odprave je bila zdaj transport materiala do taborišča I. Za to delo smo uporabili vse razpoložljivo moštvo: člane odprave, šerpe in kulije, ki so nam še ostali. Prenos je trajal mesec dni. Razdalja med matičnim taboriščem in taboriščem I je znašala 15 kilometrov, višinska razlika pa 1000 metrov.

Medtem je manjša skupina odšla na ogled v smeri švicarske odprave. Ta smer se vije po grebenu, ki vodi z ledenika Majangdi do prave stene, ki se začne strmo vzpenjati v približni višini 5700 metrov in sega do severozahodnega vrhnjega grebena kakih 2000 metrov višje. Urediti višinsko bazo ob vznožju severne stene, povezati jo z dvema vmesnima taboriščema s taboriščem I in spraviti tja gor vse potrebno za ureditev višinskih taborišč in za končni naskok, to so bili problemi, ki jih je bilo treba rešiti v prvem obdobju naskoka.

Že med prvim ogledom smo postavili taborišče II (5000 metrov dne 13. aprila) in III (5500 metrov dne 14. aprila) na grebenu, ki sem ga že omenil. Ibañez in Watzl sta z dvema šerpama prodrla še malo naprej v zmešnjavi serakov, ki se kopičijo za taboriščem III. V drugem poskusu smo med stolpi in bloki našli prehod skozi leden slap. Ves ta del poti ni ravno težak, a je precej zapleten, utrudljiv in razmeroma nevaren, ker se seraki neprestano lomijo. 24. aprila smo postavili taborišče IV v višini 6000 metrov.

Vreme je bilo v prvih dneh (kot tudi pozneje) zelo enolično. Ko smo zjutraj lezli iz spalnih vreč, je bilo nebo jasno. Popoldne se je pooblačilo, začelo se snežiti in zapadlo je nekaj snega. Ponoči se je znova zjasnilo. Tako je svež sneg skoraj vedno zamel naše sledi in zjutraj smo morali gaziti znova. Brž sem tudi ugotovil, da so časi za vzpone v Himalaji močno nesorazmerni s hojo navzdol, in sicer v dosti večji meri kot v drugih gorah. Po poti, ki smo jo opravili v štirih urah vzpona, smo zlahka sestopili v pol ure. Opazil sem tudi, da se višina med 5 in 6 tisoč metri ne občuti posebno in da mi pomanj-

Daulagiri in Tukuče nad tipično tibetansko vasico

kanje aklimatizacije pravzaprav ni škodilo. Pozneje tudi mendoški tovariši niso prenašali višine bolje kot Watzl in jaz, čeprav nisva imela posebnih izkušenj v gorah nad 5000 metrov.

26. aprila smo nehali prenašati material do taborišča I in Paco je odslovil kulije. Dne 1. maja smo se člani odprave za mesec dni poslovili od taborišča I, se porazdelili po vmesnih taboriščih in prenašali material navzgor. Z Grajalesom sva opravljala to delo med taboriščema III in IV skozi ledeni slap. V taborišču IV sta se nastanila dr. Ruiz Beramendi in Inarra skupaj s čelno skupino plezalcev, v kateri so bili Ibañez, Watzl in njuni šerpe. Vzpostavili smo tudi brezžično zvezo med taboriščema IV in I.

Ščasoma so spodnja taborišča postala udobna. Poleg šotorov smo v snežne strmine skopali votline, ki smo jih uporabljali za obednico, kuhinjo ali (v IV) za zdravniško sobo. Nizke zračne temperature so nas prisilile, da smo zelo zgodaj zlezli v spalne vreče. Včasih smo čutili nekakšen poseben zračni pritisk, ki je deloval neprijetno na naše živce in nam nakopal sitnost in nervoznost. Nekaj šerp je zbolelo.

Dne 5. maja so Paco, Watzl in dva šerpi prvič dosegli kraj, kjer je pozneje stalo taborišče V, 200 metrov pod »hruško«; tako so Švicarji imenovali ogromno, tisoč metrov visoko skalno vzboklino v steni Daulagirija, ki je značilna za spodnji del 2000-metrške stene. Povprečna strmina »hruške« znaša okrog 50°. Do 9. maja je bilo naposled postavljeno taborišče V v ledeniški razpoki (6300 m). Kraj je bil dobro izbran, kajti nad razpoko se je vzpenjala previsna ledena stena in plazovi svežega snega so se usipali čez šotore, ki so se skrivali v tem

naravnem zavetju. Taborišča smo postavljali na istih krajih kot Švicarji prejšnje leto.

Do tod je šlo vse prav dobro in organizacija je izvrstno delovala. Ibañez se je izkazal kot izvrsten organizator. Vse načrte je dobro premislil in tudi poskrbel, da so se točno izvedli. Toda v prvih dneh maja je vodja odprave začel bolehati. Sprva se ni hotel vdati in je vztrajal v taborišču IV, kasneje, ko se je njegovo zdravstveno stanje slabšalo, pa je 1. maja sestopil v taborišče I, da se tam pozdravi. Naročil mi je, naj ga nadomestim v čelni skupini.

13. maja sta šerpi Ang Nyima in Phurba Gyalgen gazila proti taborišču V. Za njima sva šla Watzl in jaz. Privrkat sem dosegel višino 6300 metrov. Razgled od tu je bil dosti bolj razsežen kot iz nižinskih taborišč. Na obzorju so vstajale številne nove verige Himalaje, kajti Daula Himal s svojimi nepristopnimi stenami na severu in severozahodu in Tukuška špica na severovzhodu že niso več ovirali pogleda in oko je moglo prosto bloditi v daljo in hiteti med nešteti snežnimi vrhovi.

VIŠINSKA TABORIŠČA

15. maja so trije šerpe, in sicer Pasang, Sitar in Pemba, zgazili gaz do začetka »hruške«. Dan pozneje smo že ob pol petih odšli iz šotora, da bi našli primeren prostor za taborišče VI. Potrebovali smo kake tri ure do »hruške« in devet ur in pol, da smo jo obšli in dosegli njen vrh. V začetku so nama šerpe nosili kisikove dihalne naprave in tudi gazili. Kasneje sva si z Watzlom nadela dihalne naprave in jih pri hoji uporabljala. — »Hruško« smo obšli na levi. Najprej smo se vdiral do kolien v mehkem snegu, višje zgoraj pa smo naleteli na skorjastega, ki je pokrival plast pršiča na skalnih plateh in ki se je prav tako vdiral. Napredovali smo torej zelo težko. Zaman sva gledala za kakšnim primernim krajem in ko sva se naposed na 7000 metrih obrnila, sva morala priznati, da bo treba upoštevati švicarski nasvet in z dinamitom pripraviti prostor za taborišče VI.

17. maja sva se vrnila v taborišče IV in Pacu poslala obširno poročilo ter ga prosila, naj takoj pošlje Godoya, da začne razstreljevati. Ta se je res prikazal že takoj naslednji dan. V enem samem dnevu je premeril razdaljo med I in IV, kar je v tistih okoliščinah prav izredno gorniško dejanje.

21. maja sva se z Godoyem povzpela na višino 7000 metrov. Tokrat sem lažje hodil kot prvič. Snežne razmere so bile ugodnejše, stopala sva na trda tla in ni se nama vdiral. Hodila sva naglo in šerpe so ostali daleč za nama. Do vrha »hruške« sva prišla v šestih urah. Nemudoma sva se spravila na delo. Skala je bila še kar primerna za razstreljevanje. Močno pa sva se zmotila v času, ki je bil za to delo potreben. Ne Godoy ne šerpe niso prinesli s seboj spalnih vreč in prebili so dve zelo mrzli noči v višini 7000 metrov. Razstreljevanje je trajalo skoraj tri dni.

Kot slednjič vse mine, sva končno tudi midva opravila svojo nalogo in pripravila dovolj široko

polico za dva šotora. Tako je bilo postavljeno taborišče VI. Godoy se je poslovil in odšel s šerpami v dolino.

Naneslo je tako, da sem ostal deset dni v taborišču VI. Mislim, da je višina, pa tudi nezadostna prehrana izdatno oslabilo mojo fizično odpornost. Če danes pregledujem svoje zapiske, vidim, v kakšnem nervoznem in brezbriznem stanju sem bil takrat. Preskrba z živilji je bila nezadostna in neredna. Z Ibañezovo boleznijo je začela vsa organizacija podjetja pešati.

24. maja sta prišla v taborišče Watzl in Ang Nyima, dan pozneje pa sta šerpa Pasang, ki je edini ostal z menoj, in Ang Nyima opravila izvidniški pohod navzgor. Držala sta se levo od švicarske poti in vršni greben dosega brez vsakršnih večjih težav. 26. maja sta prišla Ibañez in Magnani. Paco je dejal, da se počuti dobro in je bil optimistično razpoložen.

29. maja je večja skupina šerp prinesla potrebno opremo, da bi postavili taborišče VII in z vsem potrebnim smo se 30. maja začeli vzpenjati proti grebenu. Štirje člani odprave (Ibañez, Watzl, Magnani in jaz) in pet šerp smo plezali v navezah po dva zadnji del severne stene. Krenili smo naprej po ledeniku rahlo proti levi in potem plezali 200 metrov visok strm in ozek žleb, poln snega. V bližini slemena smo se obrnili proti desni in skozi sedem metrov visok kamin dosegli stranski greben, ki se po nekaj metrih združi z glavnim severozahodnim grebenom.

Magnani in šerpe niso uporabljali kisikovih dihalnih naprav. Ang Nyima, moj tovariš v navezi, je hodil otovorjen in brez kisika prav tako naglo kot jaz, ki sem vdihaval dodatno količino potrebne plina in nisem nosil drugega bremena kot dihalno napravo in osebno opremo.

Zelo neprijeten je bil oster mrz. Mislim, da sem v žlebu staknil prve ozebline. Z nočjo smo dospeli na greben in poskusili postaviti za taborišče VII dva šotora, kot smo pač mogli. Enega smo oprli na skale in drugega postavili v snežno strmino. Nog nisem več čutil...

(Nadaljevanje prihodnjici)

Smrtna strela na Manasluju

Med sestopom z 8156 metrov visokega Manasluja v Himalaji sta se v enem mesecu smrtno ponesrečila mednarodno znana južnotirolska alpinista Karl Grossrubatscher in Friedl Mutschlechner. Zaradi slabega vremena sta se že na višini 7500 metrov odpovedala nadaljevanju vzpona in sta začela sestopati. Med sestopom sta se ločila. Hans Kammerlander, ki je bil skupaj z Reinholdom Messnerjem že na nekaj osemtisočakah in je vsekakor zelo izkušen alpinist, jima je šel naproti in se je na višini približno 5500 metrov na nekoliko bolj strmih predelu srečal z Mutschlechnerjem, oba skupaj pa sta potem pod neko strmino našla mrtvega Karla Grossrubatscherja z zlomljenim tlinikom. Ni znano, iz kakšnega vzroka je ponesrečeni alpinist zdrsnil, saj je šlo za »izjemno lahek predel«.

Mutschlechner se je kmalu potem vnovič odločil za vzpon proti vrhu, pa ga je v glavo zadela strela. Kammerlander, ki je ostal nepoškodovan, je lahko ugotovil samo njegovo smrt in ga je na kraju nesreče pokopal. Drugi člani odprave so se nepoškodovani vrnili v bazni tabor.

V tej odpravi je sodelovalo enajst alpinistov iz Južne Tirolske.

ENAINOSEMDESET LET OD ROJSTVA FRANCETA AVČINA

STRASTNO OBOŽEVANJE NARAVE

Bolj po spominu sem se s Triglavskih zvečer vračal po izgubljeni poti v smeri zapuščene planine, potem pa naenkrat prišel na lepo obnovljeno pot v dolino Soče.

Kmalu sem spodaj zagledal luči vikend hišic in še redkih domačij Vrsnika. Pred očmi so se mi ob vsaki luči prikazali znani obrazi domačinov ali vikendašev, ki se po tolikih letih izseljevanja iz doline nekako zlivajo v novo podobo, čeprav pravijo, da je nove lastnike v nekaterih hišah še dolgo časa strašilo... Vendar Avčina nikoli.

Ustavil sem se, kajti pri Avčinu nisem ugledal luči. In spomnil sem se, da bi bil poet gora in z veliko začetnico pisane Narave letos star 81 let (6. 10. 1910). Prisluhnil sem v »živo« tišino. Bila je tišina naravnih zvokov in vonjav poletne noči in po nekaj letih sem se spomnil, kam sem založil njegov rokopis iz njegove zadnje pomladi, v katerem se spominja svoje mladosti, v kateri je prvič odkril tišino.

ODKRIJEM TIŠINO – TIŠINA NARAVE

Tišino v Naravi sem spoznal, ko mi je bilo 15 let, šestnajstega pol. Že kot nižješolec sem si preinštruiral čudovito kolo; italijansko kolo »Legnano«.

Neprestano sem ga hodil poželjivo ogledovat v izložbo k Batjelu na Karlovški cesti. In ko sem premogel takratno znatno vsoto 2850 dinarjev, je bilo kolo moje, pa še, kar spada zraven k dirkalnemu kolesu, zlasti dva rezervna turna »turbularja«, gumi za naše grobe ceste. S tem je bila na mah moja vsa Slovenija. Kaj mi je bilo v nedeljo ob svitu na »Legnanu« v Brežice ali Kostanjevico, cel dan se kopati v Krki, popoldne pa nazaj!

Tako sem jo tistega poletja mahnil za očetom v Belo krajino; tam pri Adlešičih okrog vasice Preloke v kolenu Kolpe je nekaj zemljemeril. Vselej je imel rad, če sem ga obiskal, kajti kar se Narave tiče, sem bil močno njegove krvi.

Od Grosuplja na Krko in skozi Žužemberk do Soteske je šlo hitro. Prtljaga samo nahrbtnik, v njem nekaj skavtske opreme pa punje. Proti Črmošnjicam je šlo kljub trem prestavam trše in ko sem dosegel stare žage ves potán, sem se v potočku pošteno osvežil. Takrat si pač nisem mogel niti misliti, da bo 20 let pozneje prav ta predel slovensko-kočevarske zemlje za dolge mesece glavno torišče mojega dela v partizanski oficirski šoli in vojaških delavnicah.

In naprej skozi Črmošnjice, Srednjo vas do razkrižja pri »Dajčbirtu« (Deutscher Wirt). Za klance navzdol sem si na vrvico privezal krepko vejo v vlogi poceni zavor. Ko sem vozil proti Črnomlju, se je sonce skrilo, po nebu se je od morja sem pripeljalo nekaj sivega z zloveščim valjarjem spredaj: nevihta bo. Že je bilo slišati grmenje, v oblakih pa je čudno šustelo. Skavtska šola mi je velela: dol s kolesa, proč od

KBS

Prof. dr. France Avčin

kovine, pa v bližnji grm ob cestnem jarku, dokler ni mimo vsaj »nevihtni ovratnik«. Pogrnil sem se s pregrinjalom iz »mosetig-bretista« (danes plastika) in čakal. Pa ne za dolgo: čim se je valjar pripeljal nadme, se je slepeče zasvetilo, hkrati neznansko počilo, od drevesa ob cesti kake pol streljaja proč pa so zletele veje in okleščki. Če bi bil ostal na kolesu, bi nemara treščilo prav vame. Tako sem se prvič поблиže spoznal s strelo, to božansko hčerjo Narave, ki jo – električar – občudujem in raziskujem že čez 60 let, pa šele sedaj vsaj približno razumem, kako se rojeva.

Do Adlešičev, zlasti pa naprej proti Preloki je bilo od nevihte vse blatno; kolesa so se komaj vrtele, pa sem nazadnje lahko Legnano dal na ramo in hajdi napred peškom.

Oče me je bil zelo vesel, imenitno sva južinala kmečke dobrote, še prej pa me je do pasu obilil z vedrom mrzle vode, ki ga je prinesla hišna pastirica Katica.

Vsi trije smo šli pod večer do bližnje Kolpe, Katica z dolgim bičem, ki je z njim pokala imenitno, kot kak hrvaški furman, oče pa je imel na rami tisto, kar me je takrat najbolj zanimalo: svojo staro lovsko puško polrisanico iz Borovelj. In brž je sklatil divjega goloba. K nam je prišel po zraku preblizu, Katica pa ga je prinesla iz koruzne gošče. Strmel sem nad toliko spretnostjo pri strelu za bliskovito letečim, drugi dan pa nad okusnostjo te divjačine, pečene s slanino.

V naslednjih dneh sem neprestano meril za golobi, ki so se pasli, a sreče nisem imel, Črna Katica pa se mi je nagajivo smejala. Pa so mi povedali, naj raje pazim na lisico, ki jim dan na dan kar izpred nosa sredi belega dneva odnaša

kokoši, od Kolpe navzdol da se priplazi do hiš; če jo dobim, da nama z očetom ne bo žal. Odtlej sem po cele dneve prečepel ob bregu »Kupe« s puško na kolenih. Z očetom sva ji bila starinsko svinčeno kroglo pristrelila prese- netljivo natanko, do 150 korakov mi ne bi ušla, čeprav puška ni imela merilnega daljnogleda, pač pa fini dioptr na baskili med petelinoma.

Nekajkrat je zapokal bič in pritekla je gledat bosonoga Katica – ona je vedno tekla oblečena v nekako prteno belokranjsko haljico, pod njo pa je vse kipelomeni še neznanih oblin. Bila je sposojena nekje iz soteske Kolpe, tam okrog nekih Radenec, so rekli, in govorila je pol hrvaško, vendar ne eno ne drugo; ta obkolpski obmejni jezik, skupen obema bregovima, sem v partizanih spoznal dodobra. Jaz pa sem pazil le na lisico; videl nisem ne vode ne drevja, ne grlic po vejah, niti Katice ne.

Nekega popoldneva pa se je zgodilo: na nasprotnem bregu pod vejami nad vodo se je vlekel nekaj podolgovatega, rdečkastega, z nečem visečim v koničastem gobcu. Pomeril sem s krogelno cevjo skozi dioptr in ko sem videl, da je res sledil dolgi rep z belo liso na koncu, sem prižgal. Kar posnelo jo je. Neznansko sem bil vesel: moja prva lisica!

A treba bo čez vodo ponjo. Tam Kolpa ni ne globoka, ne deroča, domača prebredel jo boš. Toda nisem še sezul čevljev, že je bila tu, z neizogibnim bičevnikom v roki: »Jesi ju?« »Bome, jesam,« sem odgovoril in pokazal onstran reke pod vejevje. »Če dobar si! Donesem ja!« In že je stekla k vodi, bredla s pomočjo bičevnika za oporo vse globlje, prtena haljica se je dvigala in zaplavala, pod njo pa skozi kristalno vodo mlado snežno deklisko telo. Brž je bila zunaj, zgrabila krvavo lisico z račko v gobcu vred, pa nazaj v vodo. Sedaj sem jo videl s sprednje strani. Oberoč je bila na suhem, zag-nala lisico na en kraj, bičevnik na drugega in stekla proti meni, mokra haljica tesno priljepljena na kožo, kot da je gola. Pred menoj je obstala in se živih črnih vprašujočih oči zadržala v moje. Njene krepke mlade prsi so bodle naravnost vame. Jaz pa sem, 15-letnik, kot odrevenel kunec pred kačo klopotačo, pričakujočo nekaj izrednega, takojšnjega. Moral sem se ji videti tepec in budalo, pa se je čez čas ostro obrnila in mi še zakričala: »Ee, baš si mi...«, odskočila, zgrabila svoj bičevnik in Katica že ni bilo več.

Tudi poslej je nisem več videl; menda je morala na vrat na nos domov žet...!

Strastno žensko čut obkolpskih deklet sem spoznal čez dvajset let, ko smo bili v Znanstvenem inštitutu pri predsedstvu SNOS tesno vezani na sotesko Kolpe med Dolom in Faro. Postala mi je eden od najpristnejših mladostnih spominov v moji sedanji starostni temini.

Žalostno krvavo in mokro lisičje truplo z račko v gobcu – niti v smrti je ni izpustila! – sem odnesel v vas. Najina gospodinja je kar skočila nadnjo – kolikor kur ji je bila znesla! Privezala jo je za vrat na vrvico, pleteno košarico pod roko, pa hajdi z mojim imenitnim plenom na vas, od hiše do hiše! Vrnila se je s košarico polno, lisico pa vso blatno in razkuzmano. Oče

si je potem strokovno ogledal plen in bil je ponosen na sina, puško in kroglo. Še precej časa sva se od nabranih dobrot imenitno gostila.

Meni pa je postajalo nekam dolgočas po posedavanju ob Kolpi, nekaj mi je bila zavdala. Pa sem pod večer zopet prišel hodit na svoje staro čakališče. Ničesar nisem pričakoval, ne lisice, ne bičevnika, a bolj in bolj me je obdajalo, me objemalo nekaj nedoločenega, kot rahla pijanost. Sestavljena je bila iz četverih opojev, ki pa so morali biti pristni nekako vsi hkrati: pod nogami je morala rahlo šumljati smaragdno temna Kolpa; nad glavo je moralo šelesteti srebrno listje trepetlik; v njem se je moralo glasiti vse prevevajoče rahlo gruljenje malih divjih grlic; in na večernem obzoru je moralo skozi žareče reže oblakov zamizati Sonce. Če sem takrat zaprl oči, sem občutil vse hkrati – in vsako posebej – kot vseodrešujočo nirvano.

Zasegla mi je srce za vselej. Tako za vselej vé, kaj je Tišina Narave. Ne fiskalno brezvočje, ne odsotnost zvokov civilizacije, le prisotnost izbranih najplemenitejših zvokov prave, pristne Narave. In nikjer več je odtlej nisem tako popolne našel kot v tistem svojem deškem mladem času. Edinole če zaprem polslepe oči, se pojavi v ušesih in mi prevzame misel, pa je zopet skoraj enako lepo. Skoraj, kajti manjka peti občutek, ki se ga takrat sploh nisem zavedal: mladost!

Ostali so od nje pač samo še spomini v temini.

V Vrsniku

Francé Avčín, 29. 4. 1982

Kdor ni slep in gluha, ga mora ta globoka misel in natančna izpoved, kaj je vrednota pojocé tišine in slast nje odkrivanja, prizadeti in škoda bi bilo, če ne bi prišla do čimvečjega števila ljubiteljev Narave vseh vrst, pa tudi, če ne bi ob ponovni izdaji knjige Kjer tišina šepeta prišla tudi v to knjigo. Ta zapis je nastal, ko je bil France Avčín skoraj že brez vida.

Miran Mihelič

RUDOLF TRAVINIČ

Čas oddiha

*Moje so misli skozi okno odletele
tja nekam daleč
skupaj z belimi oblaki
in tavajo
nad visokimi planinskimi vrhovi
nad temnimi gozdovi
nad tihimi zelenimi jasnami.*

*Tavajo tako
dokler jih moj vzdih
ne predrami
in misli se spet vrnejo
med štiri temačne stene.*

JUBILEJI ILIRSKOBISTRISKIŠKIH PLANINCEV V LETU 1991

DRUŠTVO POZNA SVOJO ZGODOVINO

VOJKO ČELIGOJ

Vsako društvo, ki nekaj časa deluje, ima svojo zgodovino. Vendar je društvo enako pozabljivo kot človek: če vsega sproti ne zapiše v svoje kronike, se dogodki pozabijo ali pa jih je treba pozneje pisati po spominu, kar pa seveda ni več čisto prava zgodovina.

V Ilirski Bistrici so ljudje, ki nočejo, da bi šla tukajšnja planinska zgodovina v pozabo. Ugotovili smo, da je letošnje leto za društvo zelo okroglo.

Spominski žig ob 2025-letnici prve znane omembe Snežnika; žig je oblikoval akademski slikar Vlado Potočnjak

2025 let najstarejše znane omembe Snežnika je Planinsko društvo Snežnik iz Ilirske Bistrice obeležilo s posebnim žigom, ki je obiskovalcem Snežnika na voljo v Zavetišču na njegovem vrhu. Na društveno pobudo je žig oblikoval reški akademski slikar **Vlado Potočnjak** in v žigu upodobil **Valvasorjevo** videnje Snežnika in istoimenskega gradu pod njim ter vsa štiri imena, ki jih je skozi dobri dve tisočletji imela ta naša lepa gora: **Mons Albius – Bela gora**, kot so goro imenovali rimski kronisti vojnih pohodov **Avgusta Oktaviana** v daljnem letu 35 pred našim štetjem, pa nemško ime **Schneeberg**, italijansko **Monte Nevoso** in naše domače ime **Snežnik**, kot so naši predniki imenovali gore, na katerih se je sneg belil še dolgo v pomlad.

65-letnica od italijanske prepovedi »Ilirskobistriške podružnice SPD« poteka letos od leta 1926. Prepoved je bila posledica razvoja tragičnih dogodkov naših krajev, ki jih je po prvi svetovni vojni zasedla Italija, in fašističnih pritiskov na vse, kar je bilo slovenskega. V tem letu so bila dokončno prepovedana vsa slovenska društva, organizacije in slovenski časopisi na Primorskem. Tako je bilo prepovedano tudi bistriško planinsko društvo in njegova dejavnost, vsa imovina pa zaplenjena. Kar trije predsedniki društva, ki so se v tem času zvrstili, so morali v pregnanstvo v tedanjo Jugoslavijo: **Miroslav Martinčič, dr. Fran Kovča** in **Lojze Zajc**, ter tajnik **Anton Kraigher**.

Italijanski napis na sedežu CAI v Ilirski Bistrici leta 1926

Društveno imovino je prevzelo italijansko planinsko društvo **Club Alpino Italiano, Sezione di Fiume, Sottosezione di Bisterza**, s sedežem v tedanji »Caffe Roma« (danes Pizzeria Park) v Bistrici. Nova organizacija je s črnodolske kočice snela slovenski napis »Vilharjeva koča v Črnem dolu 1000 m« in ga zamenjala z novim italijanskim z imeni treh ponesrečenih italijanskih alpinistov »Rifugio Benevolo, Colatschewich, Walusching, Conca nera 1000 m«. Domače planince so brezuspešno silili v CAI in jim za leto 1926 brezplačno razdelili izkaznice CAI – celo z vplačano članarino. Vse to pa je bilo brez uspeha. Čeprav neorganizirani so bistriški planinci dolгих 19 let društvene prepovedi vztrajali in negovali tradicije svojega slovenskega planinskega društva, tudi z mnogimi znanimi uporiškimi in izzivajočimi akcijami proti zasovražnemu okupatorju.

Bil je to tudi čas agresivne zunanje politike fašistične Italije, ki jo je na območju Snežnika pogojevala tudi bližina državne meje. V letu 1928 so na Sviščakah svečano odprli velik hotel CAI »Rifugio Gabriele d'Annunzio«, v naslednjih letih pa gradili vojaško letalsko opazovalnico na vrhu Snežnika. Obiski Snežnika so bili tedaj skrajno omejeni in nadzorovani.

Štirideset let je letos, odkar so uredili Cankarjevo kočo na Sviščakah. Obnovljeno planinsko društvo je v letu 1951 preuredilo opuščeno

Cankarjeva koča na Sviščakah iz leta 1951

Foto: Maraž

no majhno gospodarsko stavbo ob požganem »Rifugiu« na Sviščakih v skromno planinsko postojanko in jo poimenovalo »Cankarjeva koča«. Skromna oprema, kuhinja in prostor s pogradi naj bi obiskovalcem Snežnika nudilo vsaj skromno bivanje. Zagnana društvena uprava pod vodstvom predsednika **Igorja Klanščka** in tajnika **Milana Sajna** je s skupino marljivih odbornikov še isto leto, na dan 44. obletnice društvene ustanovitve, 12. avgusta, ob veliki planinski manifestaciji odkrila na robu jase na Sviščakih skromno kamnito piramido v spomin na mnoge padle partizane v snežniških gozdovih. Spominsko ploščo na spomeniku je odkrila zaslužna planinka **Anica Strele por. Debevec**.

Žal pa je bil trud z vzdrževanjem Cankarjeve koče zaman. V kočo so kar nekajkrat nasilno vdrl in inventar pokradli. Planinci so obupali in koča je spet postala hlev za konje gozdnih delavcev. Po letu 1958 je novo društveno vodstvo z **Dragom Karolinom** kočo najprej uporabilo za hrambo gradbenega materiala pri gradnji koče na Snežniku, v letih 1963 do 1967 pa je na njenem mestu postavilo lep Planinski dom na Sviščakih.

Koča na Velikem Snežniku (1796 m) ob otvoritvi leta 1961

Foto: Maraž

Zavetišče na Velikem Snežniku slavi letos 30-letnico.

Zahvaljujoč se zagnanosti novega vodstva PD Ilirska Bistrica, ki je spomladi 1958 na občnem zboru zaupalo predsednikovanje **Dragu Karolinu**, je stekla akcija za postavitev koče na Velikem Snežniku. Od razpadajoče nekdanje protiletalske italijanske opazovalnice je ostalo le nekaj zidov. Dobra tri leta so neumorni planinci skupaj s šolsko mladino znašali na Snežnikov vrh gradbeni material. Ob skromni finančni podpori slovenske planinske organizacije in domačih podjetij je zrasla na Snežniku prijetna planinska koča, ki je v letu 1961 tudi odprla svoja vrata sedaj vse pogostejšim obiskovalcem Snežnika. Vzporedno z gradnjo koče je potekalo tudi delo pri gradnji snežniške ceste, ki so jo po zahtevni gorski trasi v dolžini 1800 metrov gradili vojaki pod vodstvom **kap. Martinica**. Cesta je bila odprta v letu 1962 in je približala oskrbovanje koče na Snežniku do višine 1550 metrov.

V tridesetih letih je koča doživljala številne dozidave, saj so bile potrebe po dodatnih prostorih vse večje. Največji gradbeni poseg je

koča na Snežniku doživela v letu 1977, ko so jo nadzirali in ko je dobila solidno ostrešje, ter leta 1985, ko je koča dobila obstojno in trpežno kovinsko fasado in tako tudi sedanjí zunanji videz.

Drago Karolin, starosta Ilirskobistriških planincev, je pri 90 letih še vedno živahen in delaven v PD Snežnik

Foto: Vojko Celigo

Devetdeset let bo naposled letos star starosta bistrških planincev – Drago Karolin.

V začetku letošnjega novembra bo starosta bistrških planincev, njihov dolgoletni predsednik, graditelj Planinskega doma na Sviščakih, Zavetišča na Snežniku, snežniške ceste in animator številnih planinskih dejavnosti PD Snežnik Ilirska Bistrica dopolnil svojih devetdeset plodnih let življenja.

Drago Karolin je kmalu po vojni prišel v Ilirsko Bistrico kot profesor na tedanjo Nižjo gimnazijo. Njegove predvojne lovške in planinske izkušnje in navezanost na naravo je kmalu izzval Snežnik z vsem bogastvom, ki ga lahko ponudi človeku njegovega kova. Za naravo je navduševal tako mladino kot odrasle in jim kaj kmalu vliil pogum za postavitev planinskih koč na Snežniku in pod njim, kar je bila dolgoletna želja bistrških planincev. Spomladi leta 1958 je prevzel vodstvo PD Ilirska Bistrica in ga vodil petnajst let. Prav po zaslugi Draga Karolina danes stojita na pobočju Snežnika dve sicer skromni, vendar lepi planinski postojanki – ponos bistrških planincev.

Za svoje delo je Drago Karolin dobil najvišja priznanja planinske in turistične organizacije ter državno odličje, red dela s srebrnimi žarki.

Hvaležni bistrški planinci so Draga Karolina že v letu 1973 proglasili za svojega prvega častnega člana. Letos, ob njegovi 90-letnici, pa so njemu v čast izdali svojo 26. barvno razglednico Snežnika z njegovimi verzi, posvečenimi Snežniku – tudi njegovi gori, ki ji je desetletja namenjal svoje najboljše moči.

Na mnoga leta, Drago!

NESREČE V AVSTRIJSKIH IN ŠVICARSKIH GORAH

SMRT PREŽI NA NEPRIPRAVLJENE

Samo v enem tednu sredi letošnjega julija se je v tirolskih gorah zgodilo deset gorskih nesreč, od katerih so bile štiri smrtno. Vsako leto se v avstrijskih gorah smrtno ponesreči približno 250 ljudi, število ponesrečenih pa je več kot 2000.

Kakšnih 41 odstotkov jih umre na gorskih popotovanjih, največ zaradi prevelikih naporov, zaradi katerih jih zadene kap. Naslednji glavni vzroki številnih gorskih nesreč, ki se poleti dnevno dogajajo, so tisti, ko se gorniki spotaknejo, zaidejo ali zdrsnejo. Prav prijetno načrtovani planinski izleti in ture se tako pogosto končajo čisto drugače, to pa reševalcem dela sive lase. Pet reševalnih helikopterjev, kolikor jih imajo v Avstriji, pet »Christophorusov«, je do konca letošnjega julija poletelo kakšnih 200-krat v akcije, da bi pobralo ponesrečence.

Približno 1,7 milijona Avstrijcev in več kot sedem milijonov tujih gorskih popotnikov koraka vsako leto po 40 000 kilometrih avstrijskih gorskih poti, ki sta jih uredila avstrijski in nemški Alpenverein po vsej Avstriji. »Vse so odlično urejene in zavarovane z jeklenicami, klini in oprimki. Vendar gornikom manjka kondicije,« pravijo reševalci Avstrijske planinske zveze. »Vse leto sedijo v kakšni pisarni, nič se ne ukvarjajo s športom, potem pa hočejo poleti na katerože koli goro.«

Kar 84 ljudi je lani v avstrijskih gorah umrlo za srčnim infarktom. »Pomanjkljiva kondicija je tudi glavni vzrok za druge nesreče,« pravijo reševalci, ki so primerjalno testirali dobro trenirano in kondicijsko mnogo slabšo skupino planincev. Rezultat: že okoli upoldanskih, posebno pa še v popoldanskih urah se je pri drugi skupini bistveno poslabšala kondicija in s tem zmanjšala tudi koncentracija. »Postali so utrujeni, spotikali so se ali zdrsavali ali celo padali.« – Kar 103 planinci so leta 1990 na ta način umrli v avstrijskih gorah.

Opremljeni so planinci povprečno izvrstno, kajti klasični »planinec v copatah« že spada v preteklost. »Vendar si lahko komajda kaj pomagajo s to opremo,« menijo gorski reševalci.

Dvojne probleme povzročajo tisti dopustniki v Alpah, ki prihajajo iz nekdanjega vzhodnega bloka. Ne le, da nimajo dovolj visokogorskih izkušenj; manjka jim po vsej verjetnosti tudi denar za primerno opremo, kot pravijo avstrijski gorski reševalci. Opremljeni naj bi bili podobno kot so bili avstrijski planinci in popotniki pred 40 leti, kot je dejal eden od reševalcev iz Vzhodne Tirolske.

Ker bo gorske nesreče komajda mogoče popolnoma preprečiti, se namerava Avstrijska planinska zveza lotiti dodatnih ukrepov za še učinkovitejše reševanje. Že prihodnje leto naj bi bil na voljo mednarodni sistem za klic v sili. Gorski popotniki bodo tedaj lahko na posebni frekvenci o nezgodi po lastnem aparatu sporočili postaji gorske reševalne službe. Kot pravijo avstrijski gorski reševalci, bo mogoče rešiti več življenj

ponesrečencev v gorah, ko bodo reševalci dovolj hitro obveščeni o nesreči.

SMRT V ŠVICARSKIH GORAH

177 ljudi je lani izgubilo življenje pri nesrečah v švicarskih gorah. Številne od teh nesreč so bile na precej lahkih turah, žrtve pa so bili večinoma planinci z manj gorniški izkušnjami.

Več kot četrtina smrtnih nesreč se je zgodila v zimskih mesecih. Le 24 od 177 žrtev je bilo žensk. 98 jih je bilo iz Švice, 81 pa je bilo tujcev. Največ nesreč se je pripetilo na snežnih in ledeniških poljanah. V celoti je na takih mestih izgubilo življenje 46 ljudi. Številni smrtni padci so bili tudi na skalnatem svetu ali na meliščih in s travo poraslih strminah. 20 ljudi so pokopali snežni plazovi, 19 jih je na gorskih turah podleгло srčnemu napadu, 8 planincev je padlo v smrt, ko so se poskušali povzpeti do rož ali gob, da bi jih potrgali.

V 88 primerih so smrtno ponesrečeni planinci plezali v skupinah, 12 ponesrečenih je bilo samih na poti. Le 11 odstotkov smrtno ponesrečenih je bilo članov SAC – Švicarske planinske organizacije. V celoti je 60 ljudi umrlo na planinskih pohodih v nižjih gorah, 58 na visokogorskih turah, 28 na smučarskih turah, 21 na smučanju po urejenih smučiščih in 9 pri športnem plezanju.

Pogosto so bile kočljive vremenske razmere sokrvice za nesreče. Številne sicer normalno preproste ture so po zimi z malo snega (89/90) zaradi poledenitve postale nevarne. Uničujejo je kar pri precej navezah vplival padec enega samega člana naveze, ki je potem potegnil v globino še vse druge. Izmed 37 alpinistov, ki so bili udeleženi pri nesrečah navez, jih je 34 umrlo. V 11 primerih so vsi člani naveze skupaj izgubili življenje. Leta 1990 sta se zgodili dve še posebno hudi nesreči navez: 5. avgusta je na Fründenhornu umrlo pet gornikov, 16. septembra pa sta padli dve trojni navezi na Aletschhornu: prva naveza je potegnila v smrt še drugo.

Popotništvo kot šport?

Po združitvi nekdanje Vzhodne in Zahodne Nemčije so tudi stiki planincev in popotnikov nekdanjih dveh in sedanje ene države pogostejši. Tako so pred nedavnim tovarniški popotniki (z nekdanjega Vzhoda), ki se imajo za športnike, povabili v goste predstavnike Popotniškega združenja iz (nekdanjega Zahodnega) Berlina. In so šli skupaj na pot. Kar zadeva tempo, gostje niso mogli slediti svojim gostiteljem, ki so bili dobro trenirani, kajti v nekdanji Vzhodni Nemčiji je bilo popotništvo (tudi) šport, pri katerem so prehojene razdalje merili s štoparico. Seveda na takih dirkah ni bilo niti prijetnega pogovarjanja, niti ogledovanja pokrajine, saj je v glavnem šlo za rezultat in ne še za kaj drugega.

To je nekaj podobnega kot pri slovenskem »triatlonu jeklenih«, ko triatlonci tečejo z Rudnega polja na Velo polje za čas jim gre in za nič drugega. V planinski koči pa (verjetno) za pivo.

SODIŠČE JE BILO NEIZPROSNO

POT V SMRTNO ZMOTO

»Lisičja steza na planino, samo za izkušene planince.« To je prebrala na kaži potu neka nemška družina, ki je avgusta leta 1988 prišla na planinske in popotniške počitnice v Saalfelden. Vreme je bilo lepo, tla suha, oprema primerna razmeram, predvsem pa so izkušeni planinci in popotniki menili, da so na pravi poti. Nečesa pa niso vedeli: da se pri razpotju odcepi steza, ki na tej tabli ni omenjena in na kateri je bil natančno pred letom dni neki drug nemški planinec zapeljan v smrtno zmoto.

Ko so dopustniški gostje dodatno pred seboj odkrili še dve drugi družini z majhnimi otroki, in sicer na terenu, kjer se gorovje dvigne le do višine 1269 metrov, so pogumno zastavili korak naprej. Toda ko je žena tega Nemca, ki je šla kot zadnja, sicer trenirana telovadka in dokaj izkušena planinska pohodnica, hotela prečiti strm travnat breg, se je pod njenimi nogami vdrla mehka ruša in ženska je padla prek 20 metrov visoke skalnate stene in se ubila.

Na Zahodu gre v takih primerih zares: ko nekdo prevzame kakšno odgovornost, pa naj bi šlo za vodenje po gorah, za opremljanje poti v gorskem svetu ali za kakšno drugo obljubo, ki je lažna, pa se zgodi nesreča, pride »primer« na sodišče. Tako je bilo tudi v tem primeru. Višje sodišče je potrdilo sodbo salzburškega civilnega sodnika s prve stopnje, da je upravičena zahteva nemškega tožnika za izplačilo okoli 85 000 avstrijskih šillingov in povračilo vseh sodnih in drugih stroškov, kar naj bi plačala občina trga Saalfelden.

Višji sodnik je ugotovil dejstvo, da se je zdela planinska steza, ki se je na razpotju odcepila od prvotno ene poti, naravno nadaljevanje ste-

ze, zato da bi morala biti na odcepu bodisi markacija bodisi kaži pot, s katerega bi bilo natančno razvidno, za kaj gre. Ker tega ni bilo, je treba občino kot obtoženo stranko obsoditi za »grobo malomarnost«, saj je bila možnost, da bi kdo od planincev zašel po tem razcepu, zelo velika, posebno še po tisti nesreči leto dni prej, avgusta leta 1987.

V času nesreče na tem območju po ugotovitvah temeljnega sodišča ni bilo na napačni poti niti nobene zapore, niti ni bilo na nevarnem mestu nikakršnega varovala, na primer jeklenice, niti natančno vidne barvne markacije ali drugačne oznake na skalah. Za planinca, ki se je vzpenjal po tej poti, je morala biti steza, ki se je odcepila od prvotno enotne potke, naravno nadaljevanje planinske poti. Ugotovljeno pa je tudi bilo, da je bilo mogoče pravo pot, ki se je odcepila na levo, zlahka spregledati.

Temeljni sodnik je zlasti kritiziral to, da smrtna nesreča leto dni prej občino ni nič izučila in da na tej poti niso prav nič naredili ali spremenili. Zato krivde občine – vsaj kar zadeva pravniški pogled na stvar – ni moč označiti kot lahko.

Vrhovno sodišče je napolned ugotovilo, da dolžnosti občine, naj bi skrbela za poti v gorah, sicer ne smejo biti prestrogo postavljene. Toda samo tabla z napisom »Samo za izkušene planince« ne velja kot prepoved, ampak jo je mogoče razumeti le kot svarilo, kar pa ni dovolj. Vzdrževalec poti bi bil dolžan narediti vse (potem ko je prevzel pot), da bi bila varna. Predvsem pa bi moral poskrbeti za vidne in jasne markacije, ki jih ne bi bilo mogoče zgrešiti, saj gre za planinsko pot, po kateri hodi veliko ljudi.

(Salzburger Nachrichten)

Svetovna konferenca o gorah

Junija prihodnje leto bo v Rio de Janeiru sestanek Konference Združenih narodov za okolje in razvoj (UNCED), na kateri se bodo ukvarjali z najmnimi ukrepi za varovanje in reševanje gorskega sveta. Upati je mogoče, da bo ta konferenca prispevala k temu, da se bo vsaj razširilo vodenje o tem, da dandanašnji nobenemu gorovju na svetu ni priznana škoda, ki jo povzroča človek. Konferenca naj bi vplivala na to, da bi to postalo jasno najvišjim uradnim organom, da bi se svetovna javnost natančno seznanila s temi problemi, da bi se bila tudi pripravljena lotiti nujno potrebnih varovalnih ukrepov in pri njih tudi sodelovati.

Na prvi pogled in od daleč zbuja gorska območja sveta vtis, da jih škode, ki jih ljudje v dolinah povzročajo okolju, ne prizadenejo. To seveda ne drži. Še huje je: ko gorski svet utрпи škodo, je mogoče prejšnje stanje vzpostaviti mnogo pozneje kot v dolinah. Zato postaja vse jasneje, da gore pri svetovnem načrtovanju reda v okolju ne bodo mogle biti več dolgo zapostavljene.

Mountain Agenda – UNCED 1992 namerava zbuditi zanimanje javnosti in politikov za gore in njene prebivalce. Svetovna konferenca o okolju in razvoju, ki se bo začela 5. junija 1992 v Rio de Janeiru, ponuja najlepšo priložnost za učinkovito delovanje. Sklicali so jo pravzaprav na pobudo osebnosti iz treh institucij: International Mountain Society (IMS), United Nations University (UNU) in International Centre for Integrated Mountain Development (ICIMOD). Mountain Agenda poziva vse, ki jih zanimajo gore, naj ji sporočijo osnovne informacije, spoznanja, zamisli in priporočila, ki bi jih lahko čez slabo leto sporočili svetovni javnosti.

Od Koreje do Kenije, od Japonske do Jamajke, na Škotskem, na Kavkazu, v Severni Afriki, Avstraliji, na Norveškem in v Severni Ameriki, torej vseh kontinentov po svetu je mogoče opazovati znake obremenjevanja okolja, kar je posledica premalo premišljenih razvojnih ukrepov. Na drugi strani pa so znane v vseh kotičkih sveta dragocene izkušnje, podprte z razvojno prakso.

Na konferenci bodo med drugim razpravljali tudi o ogrevanju Zemlje in ob tem tudi gorskega sveta (ledeniki).

GORSKI REŠEVALCI SO BILI TAKOJ PRI PONESREČENIH

NESREČA V DIVJEM OSTENJU

BORIS MLEKUŽ

Hladno zgodnjepoletno jutro v široki krcnici zatrepala doline, kjer še globoko navzdol med zeleno rušje in prvo bukovje segajo jeziki snežnih plazov, je napovedovalo lep, sončen dan. Po enem od tisočmetrskega padca zbitih ostankov snežnega plazov se pod mogočno, divje razbrzdano ostenje gore, ki kot zid zapira konec doline, vzpenja kolona težko otovorjenih gorskih reševalcev. S police pod črno-rumeno preveso, kakih dvesto metrov nad snežiščem v dnu stene, prihajajo klici na pomoč. Glasovi zamolklo odmevajo med stenami vršacev, dokler ne zamrejo v dolini med gozdovi.

Skoraj že v mraku prejšnjega dne je navezo v hitenju, da bi noč prebila nad previsom, doletela nezgoda. Padec prvega se je s hudimi poškodbami končal na polici tik ob varovališču drugega. Dolga, turobna noč je za plezalcema. Spodaj sedaj že vidita prihajajočo pomoč in slišita glasove reševalcev; nista več sama sredi skalnega blodnjaka.

Med navodili vodij skupin se reševalci na snežišču skrbno pripravljajo pred vstopom v skalovje. Prva dva že pritrjujeta po plitvem, izpranem žlebu fiksne vrvi. Vrh žleba pričvrstita vrvi čez navpičen prag ter nato desno navzgor po policah do ponesrečencev pod previsom.

KLJUČNE TOČKE REŠEVANJA

Ob pritrjeni vrvi jima težko otovorjeni s tehnično opremo sledijo drugi reševalci. Na široki, rahlo nagnjeni zaprodni polici v kotu pod previsom ždita od prečute noči izčrpana plezalca. Hudo poškodovani je takoj deležen prve medicinske oskrbe, medtem ko dvojica reševalcev pripravi za spust iz stene nosila mariner, v katera položijo poškodovanca. Druga skupina reševalcev prevzame nepoškodovanega, da ga bo kakih dvajset metrov levo in nekoliko nižje s polic z gramingerjevim sedežem spustila iz stene.

Vodji skupin prejmeta po radijskih sprejemnikih navodila vodje reševanja in zdravnika izpod stene. Posebno zdravnikova navodila (sam, žal, ni mogel v steno) so v tem trenutku posebej dobrodošla.

Sidrišče za spust marinerjevih nosil s ponesrečencem so reševalci pripravili; že pritrjujejo zavorni valj in vitel za morebitni dvig; na koncu izdelanega škripčevja je vpeta drobna, a sila pomembna žabica. Kolut z jeklenico varno pritrjujejo v steno, jeklenico pa ovijejo okoli zavornega valja. Reševalci se razporedijo po »delovnih mestih« na sidrišču. Vse je pripravljeno za spuščanje. Sreča, da je polica, ki je sicer kar precej zaprodna, dovolj široka, tako da vpenjanje marinerjevih nosil v vrtljivo vponko na koncu jeklenice ni posebno težavno. Tudi spremljevalna vrvi je že vpeta, le reševalec – spremljevalec

nosil in poškodovanca si na primerno »delovno« dolžino še naravnava škripčevje, s katerim je vpet v nosilno vponko. Še enkrat preveri delovanje radijskega oddajnika, ki mu okoli vratu visi na prsih. Budno oko vodje skupine zadnjič preveri »ključne točke«, da še nekaj navodil reševalcem, ki bodo delali na sidrišču, in zasliši se njegov miren glas:

»Si pripravljen?«

»Pripravljen sem na spuščanje,« mirno odvrne reševalec.

»Gremo!«

Reševalci na sidrišču ob zaviralnem valju, kolutu z jeklenico, in vitlu začnejo zbrano opravljati svoje delo. Jeklenica počasi in enakomerno drsi okoli zavornega valja, saj reševalec z marinerjevimi nosili previdno prehaja čez rob police, kjer se jeklenica zajé v plastiko tam postavljene želve, v odprto steno.

»Spuščaj enakomerno in hitreje!« pride po radiu ukaz vodje skupine od spodaj. Glas je razločen, vodja ga reševalcem niti ne ponavlja.

Jeklenica steče hitreje. Reševalcem, ki so ostali spodaj na snežišču, se izza roba pokažeta ponesrečenec v nosilih in spremljajoči reševalec.

»Stoj!« se spet oglasi radio na sidrišču.

Reševalec ob marinerju si popravi škripčevje, da bi bolje »obvladal« mariner.

»Spuščaj! Počasi, gremo čez previs!«

Tovariška pomoč z improviziranim Gramingerjevim sedežem

Sestop z gora v Marinerjevih nosilih

Moštvo zgoraj na sidrišču upočasni svoje delo.

»Čez sva! Spuščaj hitreje!«

Ponesrečenec v marinerju in reševalec ob njem bingljata pod previsom nekaj metrov od stene. Le drobna jeklenica ju veže s tovariši na sidrišču.

»Stoj!« pravi glas vodje po radiu reševalcu v steni. »Izteka se jeklenica. Podaljšali jo bomo z novo,« kratko pojasni vodja skupine visečemu reševalcu ob marinerju.

»V redu!« kratko odgovori v radiu.

ZAMOTANA OPERACIJA

Sidrišče oživi. Žabica konec škripčevja zgrabi jeklenico, še nekaj centimetrov spusta – in žabica »prime«. Škripčevje je obremenjeno. Zadnji konec jeklenice se sprosti. Reševalec ob zavornem valju potisne podaljšano jeklenico spet vanj. Vodja skupine, ki budno spremlja in usmerja delo na sidrišču, sporoči po radiu v steno:

»Spuščamo dalje! Sta pripravljena?«

»Pripravljena! Gremo!« sporoči radijski glas iz stene.

Reševalci previdno razbremenijo škripčevje z žabico in jo snamejo z jeklenice, ki je spet polno obremenjena. Spust postaja enakomernejši in hitrejši.

»Stoj!« se spet oglasi reševalec ob marinerju.

»Dvignite naju pet metrov nazaj na poličko! Popraviti moram položaj ponesrečenca v marinerju. Čuti hude bolečine.«

Zgoraj na sidrišču žabica konec škripčevja, vpetega v sidrišče, spet objame jeklenico. V že pripravljen vitel za dviganje bremena iz stene dvojica reševalcu pripravi sproščeni konec jeklenice, ki teče zgoraj okoli zavornega valja do koluta.

»Dvigamo!« velja sporočilo vodje skupine reševalcu v steni.

Reševalca ob vitlu previdno, počasi zavrtita ročici vitla. Škripčevje z žabico se sprosti in vodja ga sname z jeklenice ter položi ob sidrišče.

Počasi se mariner s poškodovancem in reševalcem ob njem dviga.

»Ustavite! Sva na polici,« je spet slišati glas iz stene že kakih stopetdeset metrov nižje od njih.

Mariner obmiruje na polici. Reševalec ob njem s trudom popravlja položaj ponesrečenca, ki trpi bolečine zaradi hudih poškodb, pa tudi neugodne lege v marinerju. »Tako, bo sedaj bolje? Bo šlo še teh nekaj deset metrov do vznožja?«

»Manj boli. Bolje je. Šlo bo,« odgovarja poškodovani skozi stisnjene zobe, saj je olajšanje le neznamno.

»Pripravljena sva za spust. Gremo!« spregovori v radio reševalec ob ponesrečencu. Zgoraj ima utečeno moštvo v nekaj minutah spet vse pripravljeno za spust.

»Spuščamo!« se oglasi radio na prsih reševalca v steni.

Rahel trzaj jeklenice nad bremenom, nato pa enakomerno in hitro vse nižje in nižje. Reševalec ob zavornem valju jeklenico, ki je nekajkrat ovita okoli plastičnega jedra valja, enakomerno spušča »v valj«. Le še nekaj metrov nad široko, temačno krajno zevjo, ki loči snežišče od stene, sta ponesrečenec in reševalec.

»Ustavi!« sporoči navzgor spremljevalec marinerja. »Vrgel bom vrv čez krajno poč, da naju reševalci, ki čakajo na snežišču, potegnajo na snežišče.« Vrv švigne skozi zrak in pade na drugi strani na snežišče nekaj metrov pod skupino reševalcev, ki čakajo na snegu pod steno. Dvojica poprime za vrv.

»Počasi spuščaj!« sporoči navzgor reševalec, viseč ob marinerju. Čez trenutek ponesrečenec v marinerju in reševalec ob njem varno pristane na snežni polici, ki jo je zraven sidrišča za spust po strmem trdnem snežišču skupala skupina reševalcev pod steno. Napetost jeklenice popusti, obraz reševalca ob marinerju se sprosti, zgoraj na sidrišču zavladala olajšanje, četudi zbranstost ne popušča, saj še ni vsega konec. Za kratek čas prevzame poškodovanca »v roke« zdravnik, ki je ob vodji akcije ostal spodaj. Ta čas reševalci pripravijo mariner za spust po snežišču, spremljevalca iz stene pa ob marinerju zamenja tovariš. Najlonski vrvi, na katerih enem koncu je že vpet mariner s poškodovancem in spremljevalcem, tečeta skozi dvojno zavoro na vponko, ki visi v sidrišču, pripravljene

Pri posredovanjih ob nesrečah v gorah postaja sodelovanje helikopterja tudi pri nas vse pogostejše

Foto: B. Mlekuž

nem s pomočjo cepinov, katerih le okla in lopatice so ostali nad snegom.

»Pripravljen sem na spust. Spuščaj!« pravi spremljajoči reševalec.

Gladko, enakomerno drsijo sani marinerja po trdem snežišču. Še podaljšanje vrvi – in že sta mariner s ponesrečencem in reševalec spodaj v grušču med prvim rušjem. Vrvi v zavori se sprostita.

Nekoliko višje z leve strani, kjer se snežišče najvišje povzpne v steno, je druga skupina reševalcev pravkar iz stene spustila reševalca z izčrpanim, a nepoškodovanim drugim plezalcem, ki ga je reševalec prinesel v gramingerjevem sedežu na hrbtu.

»Spodaj sva! Še malo popusti!« sporoči tovarišem v steno na sidrišču reševalec.

Ob reševalcu in oslabelem so že reševalci. Tudi zdravnik je takoj zraven.

Oslabelemu pomagajo iz gramingerja. Pravi, da bo po snežišču sam sestopil, a reševalci ga navežejo na vrvi in dvojica začne z njim varno sestopati proti dnu plazu.

»S sidriščem smo se kar zamudili, klini so slabo prijemali, nekam gnila je skala v tem delu. Potem je hitro steklo. Vrvi sta gladko drseli skozi dvojno zavoro na vponko, spuščali so naju kar hitro in enakomerno, razen seveda čez teh nekaj kratkih trebušastih previsov tu nad nami,« pripoveduje reševalec, ki je oslabelega prinesel iz stene, spodaj na snežišču. Medtem ko s sebe spravlja opremo, se ozre navzgor v steno in nadaljuje: »Tamle gor pri tistem skalnem roglju sem bil premalo pazljiv. Odnoslo naju je desno od roglja. Nisva bila več v navpičnici glede na sidrišče, pa vrvi sta se močno trli ob rogelj. Dvignili so naju nazaj tisti

dober meter, potem je šlo gladko, le vrvi so morali zgoraj podaljšati. Hitro so opravili; sicer pa – kaj ne bi, saj so zgoraj sami 'fejst' fantje,« pravi, seže po radiu na prsih in sporoči navzgor:

»Vrvi sta prosti, potegnite ju gor! Oslabeli je že v rušju. Saj ga od zgoraj vidite? Srečen sestop!«

»Hvala! Srečno!« pove glas iz radia od zgoraj.

NESREČA BREZ PONESREČENIH

Oba, poškodovanec in oslabei, sta spodaj na majhni ravnici med rušjem, kamor so pravkar prispeli še zadnji reševalci tretje skupine, ki je ostala pod steno.

»Vodjem prve, druge in tretje skupine reševalcev, poberite opremo iz stene in sestopite! Poškodovanca sta na varnem. Vse skupine naj se zberejo ob poškodovancih. Vaja je končana!« kratko pove v radio vodja vaje in se potem, ko mu odgovorijo vodje skupin, tudi sam spusti po snežišču k drugim na ravnico v rušju.

Reševalci, ki so bili v steni, se spustijo na ravnico v rušju ter pregledajo in pospravijo opremo. Med delom steče pogovor, kaj bi lahko bolje opravili, kje so bile napake in pohvalijo tisto, kar je bilo opravljeno brezhibno. Nekaj med njimi jih le s hudomušnim nasmeškom pripomni, da se jim je zdela stvar zjutraj malo »sumljiva«, saj sta ob sprožitvi reševalne akcije manjkala prav »nesrečna plezalca«, ki sta vedno med prvimi zraven, ko gre zares. Zjutraj, še v temi, so samo rekli, da ju niso našli doma.

Vsi skupaj, reševalci in ponesrečenca, krenejo navzdol po grušču mimo osamelih balvanov do gozda, kjer zavijejo na makadamsko cesto.

Spremenjena Slovenska planinska pot

Na več ravneh planinske organiziranosti so predlagali, na upravnem odboru Planinske zveze Slovenije pa spomladi sprejeli predlog, da bi nekoliko spremenili nekatere odseke na trasi Slovenske planinske poti. Predlog so poslali vsem slovenskim planinskim društvom v obravnavo in v potrditev ali zavrnitev.

Na tej seji so se dogovorili, naj bi trasa Slovenske planinske poti enako kot doslej potekala od Pohorja do slovenskega morja. Vse spremembe na poti naj bi opravili v sodelovanju s prizadetimi planinskimi društvimi, za posamezne dele poti z žigi vred pa bi določili upravjalce.

Med drugim naj bi žig iz Grmovškovega doma pod Veliko Kopo prenesli na vrh Velike Kope. Pot od Kamniške kočice naj bi potekala prek Turske gore do Skute, s čimer bi s poti odpadel Frischaufov dom na Okrešlju, ki pa zaradi svoje lokacije in turističnega obiska ne bi bil bistveno oškodovan zaradi posameznih transverzancev, ki ga bodo obšli. Spust z vrha Storžiča naj

OLŠEVA (1929 METROV)

GORA NA MEJI DVEH KOROŠK

BOŽO JORDAN

Olševa bo sedaj lahko dostopna gora v dvojnem pomenu besede: planinskem in mejnem, saj je bilo zapisano, da ne bo več mejnega pasu. Sedaj je bila med neobveznimi točkami slovenske planinske poti (razširjeni del) in nov predlog jo uvršča med sedaj izbranih petintrideset obveznih točk (PV 1991/346). Ta izraziti gorski hrbet je dolg okoli pet kilometrov, pa ga zato vseeno ne prehodimo v dobri uri. Visoka trava je sedaj na njem, ker se ne pase več živina. Celoten hrbet več ali manj povezuje označena pot. Narisano je na tej planinski karti tako, na drugi malo drugače z rdečo barvo. Črnih pikic pa ni povsod na drugih kartah. Vseeno pa se prečenje izplača.

Prvič sem šel na Olševo, ko smo peljali celjske gimnazije do Potočke zijalke. Bila sta zraven pokojni **prof. Valentin Stante** (PV 1989/142, sodeloval pri izkopavanjih) in **prof. Jože Rotar**. Do Sv. Duha smo šli iz Solčave sami. Tu nas je počakal miličnik in nas je spremljal do zijalke. Na mojo prošnjo nas je nekaj spremil do vrha. Še danes sem mu hvaležen za to dejanje.

Drugič smo hoteli vsaj do zijavke, pa ni bilo – saj slutite zakaj – »ništa od toga« Pred nekaj leti, ko je bil dostop do zijalke dovoljen, smo šli na celotno prečenje. Za to nedovoljeno hojo smo tam nekje na Gladkem vrhu plačali s

termovko. Sončni žarki so zlatili iglice macesna – in črepinje prinašajo srečo! Zadnjič smo še vedno hodili v mejnem pasu; tabla ga je še označevala, le za dovoljenje v žepu nas ni nihče vprašal.

Zelo enostavno je priti na hrbet, če se iz Solčave (nov začetek ceste, sedaj pred mostom, prej ozek prehod pri hotelu) pripeljemo do razcepa nad Sp. Ušovnikom (5 km, Sv. Duh 3 km, Logarska dolina 15 km, Pavličovo sedlo 14 km – mejni prehod, Bukovnik 6 km – najvišja slovenska kmetija, Črna 19 km). Le nekaj minut je na vzhod do Zgornjega Ušovnika (Podolševa 19). Tu sta za leso nad cesto smerna tabla in označena pot. Po kaki uri prijetne hoje se pride na razgledno ramo. Dalje pa je zjutraj kar mokra visoka trava.

Druga možnost je po cesti naprej proti Črni na Zgornje Sleme in od tu dalje po grebenu. Če je res vse, kar piše in kar je narisano na kartah (sila različno), gremo najprej na Lepi vrh, dalje proti vzhodu pa na Odenični hriber (1863 m). Od tu naprej je na nekaterih kartah narisana steza. Med tema vrhovoma je na južnem pobočju znak za jamo. Ali je res ali je ni, ne vem. Dalje je Gladki vrh; nanj je vrisana steza od Citrije (PV 1968/575) čez Majdačev hrib. Planinska steza je vrisana in označena zahodneje od te, od Zg. Ušovnika. Kako se s hrbita najde odcep, prepuščam obiskovalcem. Za grobo

poteka čez Škarjev rob do Doma pod Storžičem in ne skozi Žrelo, kjer je bistveno težji sestop in kjer je tudi manj razgledno. Z vrha Begunjske naj bi pot potekala do Roblekovega doma, nato nazaj do odcepa v Zelenico in do Doma na Zelenici, dalje pa čez pobočje Vrtače in čez dolino v Kožnah do Prešernove kočice na Stolu. Spremenjen bi bil tudi del poti od Doma na Pristavi na Javorniškem Rovtu tako, da bi se izognili karavanškemu predoru in novi avtomobilski cesti Hrušica–Vrba.

Pri vzponu iz Vrat do Staničevega doma naj bi ostali obe različici, se pravi Tominškova pot in pot čez Prag. Za območje Triglava sta predlagani le dve kontrolni točki, in sicer vrh Triglava ter ena od treh koč (Triglavski dom na Kredarici, Dom Planika ali Tržaška kočica na Doliču). Po istem predlogu naj bi transverzalc sestopali s Triglava do Planike ter od tod na Dolič in v Luknjo.

Na Vršiču naj bi bila ena sama kontrolna točka, in sicer Tičarjev dom, Poštarska kočica ali Erjavčeva kočica. Pot iz doline Trente na Prehodavce naj bi potekala skozi dolino Zadnjice in Čez dol, ker je mnogo lepša in zanimivejša kot pot prek planine Lepoče in Trebiščine.

Na transverzalni poti naj bi opustili Sivko, ki ni več planinska postojanka, Kočo Zlatorog v Trenti, ki prav tako ni več planinska kočica, Planinski dom Rudar na Vojskem, ker ni več planinski, Predjamski grad, ki je predvsem turistična točka, s čimer bi se izognili Postojni in celotni trasi od Postojne do Pivke, opustili naj bi naposled tudi Škocjanske jame, ker so predvsem turistična točka.

Od Bolnice Franje naj bi slovenska planinska pot potekala mimo kočice na Ermanovcu, kjer je tudi možnost prenočitve. Poiskali naj bi primernejši dostop do Koče na Hleviški planini prek Medvedjega vrha v Trnovskem gozdu in do zavetišča Antona Bavčarja na Cavnju, od Vojkove kočice na Nanosu pa bi poiskali primernejšo različico prek Gradiške Ture nad Vipavo in prek Senožeskih hribov do Vremščice.

Zadnje kontrolne točke, Socerb, Tinjan in Ankarani, naj bi ostale, vendar naj bi na prvih dveh žig pritrdili ob gradu oziroma cerkvi, da bi bil stalno dostopen. V Ankaranu pa tako in tako z žigom nikoli ni bilo težav.

Seveda pa takšna sprememba poti potegne za seboj vrsto posledic: izdati bo treba nove dnevniške in vodniške po transverzali, slejko prej pa bo treba popraviti tudi zemljevide.

orientacijo lahko sedaj služi nova visoka lovška preža na koroški strani.

Sledi Visoka peč. Morda je to skala, ki ima spodaj lopo (na eni karti oznaka za jamo). Nekoč se je tod pasla živina. Raste »žlahtno« stajsko rastje, kot so nas učili v tečaju za GS. In končno smo na vrhu (Govca, Govešča, Govešča), kjer je stala triangulacijska koza (1929 ali 1930). Danes je le vpisna skrinjica (vpisanih letos do 4. avgusta 72 obiskovalcev). Spustimo se. Ko premagamo dvig ob jeklenici, je le še malo in smo pri tabli »Olševa, najvišji vrh, 45 min.«; tam se odcepi zelo dobra steza (nekaj markacij) na Obli kamen. Tu stoji na avstrijski strani križ (22. 8. 1981, nov 1990) in skrinjica brez žiga s polno vpisno knjigo.

O tem, ali je to res vrh z višino 1911 ali 1921 metrov ali ne, prepuščam odločitev maperjem. Vidno dejstvo je, da je to v neposredni bližini

dveh mejnih kamnov (3 in 4); višji vrh je pri enojki in tu je na karti zapisano 1911.

Spustimo se mimo Potočke zijalke (skrinjica; pot z vrha do zijalke je na dveh delih zahtevna) in steza se približa meji. Prehod meje planincem še ni dovoljen, čeprav je steza močno shojena. Z one strani prebereš o poti čez Vrata (612, 611). Tudi na dveh avstrijskih kartah so poti različno vrisane.

Nižje od sive kratke stene (spomladi polne jegličev!) se prično vlake. Po njih oziroma po stezi pridemo na solčavsko panoramsko cesto (enkrat celo zapisano na planinski karti!) ali do Sv. Duha, ali pa po cesti do razpotja. Če smo iz Solčave prišli peš do Zg. Ušovnika (ne po cesti), se od planinske postojanke spustimo do Lašeka, kjer je avtobusna postaja. Ali pa po cesti mimo Kisle vode (izvrstna pijača!) mimo Klemenška v Logarsko (pripomniti velja, da planinske poti od Klemenška v dolini ne vzdržujejo več).

PO BREZPOTJU NA DVATISOČAKA

MARKANTNI, SAMOTNI ŠKEDNJOVEC

JORDAN KOMAC

Po nekaterih obiskih v gorah se rado zgodi, da se ti marsikaj še posebno vtisne v spomin, včasih celo tako močno, da imaš to neprestano pred očmi. Takrat moraš res nekaj ukreniti.

Tako je bilo lanskega septembra na prelepi turi po Ogradih in grebenu Stogov nad planino Krstenico. Takrat mi je oko zastalo na drzni skalnati ostrici, ki je pravzaprav bližnji sosed Prevalskega Stoga. Obdajata ga še dva znana in mogočna vrhova tega predela, Debeli vrh in Mišelj vrh. Vendar se mi je zazdel ta koničasti lepotev v trenutku nekaj posebnega. Tu se prav gotovo skriva nekaj mogočnejšega in redkejšega, sem si mislil. Skoraj zasenčil mi je tisto jesensko prečenje in spomnim se, da se mi je celo Triglav za njim zdel nekam nepomemben. Takrat sem že vedel, da bom v kratkem spet moral priti.

Ta samotni skalnati vrh je bil Škednjovec, ki se dviga 2309 metrov visoko in je tako drznih oblik, da je od daleč videti nepristopen. Ostal mi je želja za prihodnjic.

Druga polovica letošnjega junija se mi je zdela kar pravnjina, da poravnam jesenski dolg. Letos se dokaj obilna zima v tem času še ni čisto umaknila z gora, vendar je poletje že glasno trkalo na vrata.

JUTRANJA POT NA KRSTENICO

Predzadnje junijsko nedeljo se je rojeval prekrasen sončen dan. Ob šestih, ko sem krenil, je vas še počivala, le ptičje petje je že bilo na vrhuncu. Ob Mostnici navzgor seveda nisem srečal žive duše in celo prav mi je bilo tako. Pred Kočo na Vojah sem mimo spomenika zavil v gozd in prav kmalu zagrizel v strmino. Prijetno hladno je bilo med drevjem, vendar me

je neprekinjena strmina kmalu ogrela. Po dobri uri napete hoje sem le ugnal breg in prišel na gozdnato planoto, ki se zložno dviguje proti planini Krstenici (1655 m). Višje gori je bilo med drevjem vse več sveže zelenih macesnov, ki so me spremljali vse do planine.

Nekaj pred osmo sem se naposled izvil iz objema gozda in pogled mi je obstal na prelepih zelenih pašnikih planine, posejanih z živo pisanim planinskim cvetjem. Prav ob poti se je vila cela prepora modrih encianov in na misel mi je prišlo, koliko teh rož bi končalo v nahrbtnikih cvetja željnih planincev, če bi tod vodila bolj prometna pot.

Planina Krstenica in vrhovi nad njo so znani kot pravi raj za planinsko cvetje in malo je koticov v naših gorah, ki so jim enaki. Planina je v poletnih mesecih še živa, kar ji daje dodaten čar. Krave in ovce imajo v tem predelu res dosti paše in ne trpijo pomanjkanja. V tem času na planini seveda še ni bilo nikogar in trava je šele dobro odgnala. V vrhovih nad planino je bilo na senčnih krajih kar precej snega, vendar se je iz dneva v dan bolj poznalo, da tudi v gore prihaja poletje.

Pri glavnem stanu sem se za nekaj minut ustavil in nekaj iz vsebine nahrbtnika preselil v želodec. Na hitro sem potem ravedoven pošaril med starimi stanovi, ki so v glavnem že propadli, nekaj pa jih je vendarle popravljenih in služijo lastnikom za oddih. Voda pri koritu je bila še zaprta in z osvežitvijo ni bilo nič; sonce pa je že kar prijetno grelo. Planina leži 1655 metrov visoko in je ena od naših najvišjih še živih planin.

Ko sem zapustil Krstenico, me je pot vodila naprej proti severozahodu med dolgim grebenom Ogradov na levi in grebenom Stogov na desni. Tu sem v sencih pod Malim Stogom naletel na prvi sneg in smučarske palice so mi kar prav prišle. Po četrturnem rahlem vzpenja-

nju sem prišel do manjše ravnice, ugnezdene med obema grebenoma in še na debelo pokrite s trdim snegom, ki pridrži izpod Ogradov in Velikega Stoga. Tu so nekoč prav tako zvončkljali kravji zvonci, kajti ta kotlina in travnate strmine nad njo so naša najvišje ležeča planina Jezerce. Leži v višini 1720 metrov in je že precej let opuščena; le nekaj borih ostankov stanov priča, da je bilo nekoč tu res življenje. Ob robu ravnice pa je še vedno dobro ohranjeno korito z odlično studenčnico, ki priteče izpod Jezerskega prevala. Poleti lahko tod okrog srečaš trope ovac, le brez pastirjev so.

KRUŠLJIVA POT NA VRH

Mrzla voda me je prav poživila in kar lahko sem nadaljeval vzpon po ozki dolini. Poti tu ni več, ker zavije navzgor na Jezerski preval in pod Prevalskim Stogom na drugi strani pelje naprej do Velega polja. Prečkal sem kratka melišča ob vznožju grebena, se ognil ruševju in tu pa tam naletel še na samotni macesen. Malo pred koncem dolinice, ki potem zavije na desno in se strmo vzpne pod Prevalski Stog, sem naposled zagledal svoj današnji cilj.

Ustavil sem se in pogled mi je zdrsnil po nazobčanem grebenu in njegovi odsekani južni steni, ki gleda proti dolini. Res je bil videti veličasten. Napravil sem posnetek in nato zavil navzgor. Držal sem se sončne strani, ker so bila pobočja pod Prevalskim Stogom še pokrita z zbitim snegom in bi tu teže napredoval. Višje gori sem v mislih prečkal pot, ki pelje z Lazovškega prevala na Mišeljski preval in prek Mišeljske planine do Velega polja ali Vodnikove koč.

Sneg je bil sedaj že odpuščen in rahlo se mi je vdiral, zato sem raje zavil v strmini nasproti Škednjovca, ki je bila kopna. Pod Škednjovcem je sicer obsežno melišče, ki daje slutiti na krušljivost – in res je vrhnji del ves razbit, kar še dodatno otežuje vzpon. Mislim, da sem ujel pravi trenutek za ta vzpon, kajti grušč je bil sedaj pod snegom in kaj hitro sem se znašel pod steno.

V tej strmini zdrs ne bi bil niti malo prijeten, kajti dno doline je bilo posejano s številnimi skalami, ki so prav hinavsko štrlele izpod snega. Cepin ne bi bil tukaj čisto nič odveč. Vendar so mi prav dobro služile tudi smučarske palice.

Nad meliščem bi se moral povzpeti še na nekakšen preval, posejan z redko travo in skalovjem, nato pa bi šel strmo navzgor, na vršni greben. Izbral pa sem si krajšo, toda malo težjo pot. Takoj nad meliščem se namreč proti grebenu prebija nekaj žlebičev in ozkih krušljivih grap, ki pa niso vse prehodne. Odložil sem palice in se vzpel najprej čez krajši skalnat skok in nato previdno in počasi napredoval po krušljivem žlebu. Povsem zbran sem moral biti v tej nič kaj zanesljivi skali in vsak prijem sem dvakrat preizkusil. Čez četrte ure sem tako veselo pogledal čez oster greben na drugo stran, v dno Mišeljske doline.

Na vrhu je tako ozko, da bi greben lahko zajahal, vendar sem zaradi slabe skale raje ostal kakšen meter pod njim. Tako sem še nekaj minut med razbitim skalovjem lovil ravno-

težje – in že sem stal na priostrenem vrhu ob majhnem kamnitem možicu.

Nad mano sta naenkrat zakročili planinski kavki, ki sta – očitno lačni – pričakovali kakšen ostank malice. Zaposlil sem ju s skorjico kruha, saj sem nameraval zdaj izprazniti nahrbtnik. Na vrhu sicer ni bilo prav nič toplo, čeprav je bilo vreme krasno in razgled prav takšen.

Napravil sem nekaj posnetkov. Kot na dlani leži na drugi strani Mišeljske doline mogočni Mišeljski vrh, za njim kipi v nebo Triglav, desno od njega pa so kot v panorami razpotegnjeni Vernar in Tosc, zadaj sta Draška rhova in čisto desno še Viševnik. Na južno stran mu delajo družbo Stogovi in proti zahodu še Ogradi in masivni Debeli vrh. Pravo morje samotnih vrhov je tod okoli in zadovoljen sem si lahko ogledoval prehojene poti.

POPOLDANSKI IZLETNIKI

Ko sem pospravil nahrbtnik, sem s pogledom še enkrat objel okolico in se vrnil po grebenu. Šel sem mimo kraja, kjer sem pripelzal in na koncu ostrine zavil navzdol po travnati strmini, posejani s skalami. Hitro sem bil na prevalu in v nekaj ovinkih že na melišču, kjer sem pustil palice. V uživaškem spustu po podplatih sem se zapodil po snegu navzdol in bil v nekaj minutah mimo kraja, kjer dolino prečka pot. Do planine Jezerce sem se tako več ali manj pridričal in hladna studenčnica mi je tudi tokrat prišla zelo prav. Po isti poti sem nadaljeval do Krstenice, kjer sem srečal prve ljudi. Celo šotorček je bil postavljen in kazalo je, da bodo obsedeli kar na planini. Pri glavnem stanu sem spet videl nekaj nahrbtnikov, lastnikov pa ne, ker so verjetno počivali kje v senci.

Sam se nisem ustavljal. Pa mi je bilo kar žal, ker sem zapuščal ta lepi kotiček. Vendar me bo v ta konec zagotovo še zaneslo.

Skozi macesnovje sem se spustil proti dolini Voje. Nekje na pol poti sem v strmini srečal sopihajočo družinico, ki je spraševala po Krstenici in videti je bilo, da jim je bila končni cilj.

Brez ustavljanja sem nadaljeval pot. Šele tedaj je dolina spodaj prav oživila in turisti so začeli svoj pohod ob Mostnici navzgor, saj je bila opoldanska ura zanje verjetno še kar zgodnja.

Meni pa se je tisto opoldne iztekalo nekaj lepega. Na koncu koncev bi takle vrh zaslužil kar cel dan.

Dnevi planincev

Letos so se nekdanji dnevi planincev vrnili k prvotni zamisli: društva so pripravila na različnih vrhovih in drugih točkah v gorskem svetu srečanja, ki so se vrstila kar vsak konec tedna v septembru. Takšna »interna« planinska slavlja so pripravili na Gorjancih, okoli Vršiča, v Radencih, na Črnem vrhu nad Cerknim, na Grohatu, na Mrzlici, pri Mariborski koči na Pohorju, na Okrešlju in še kje. Slavnostnih govorov je bilo manj, pogovarjanja pa več.

ZARAŠČENE STEZE IN POTI, KOLIKOR JIH JE ŠE

PRŠJAK IN GOVCI V ENEM DNEVU

DARIO CORTESE

Ko sva z Marjanom prelezla Gačnik, so naju grape in malo znano severno obrobje Trnovskega gozda kmalu spet zvalili vase. Pršjak, bližnji sosed Gačnika, in greben nad Govci na drugi strani Trebuščice sta bili privlačni možnosti. Majski dnevi so že dovolj dolgi, da bi lahko kar združila oboje: skozi Pršjak na Bendijski vrh in do Mrzle rupe, potem po gozdnih cestah proti Zelenemu robu in potem po grebenu nad Govci, sva rekla. Vse tja dol do vrha Stador in prelaza pod njim, od koder se samo še spustiva do kmetije, kjer začneva hoditi.

Stara cesta, ki pelje iz Dolenje v Gorenjo Trebušo, se zares lepo izogne dolinskemu dnu, kar pa še ne pomeni, da je to ohranilo svojo nekdanjost. Po dnu doline, po kateri teče Trebuščica, bodo vozili avtomobili po krajši poti v Gorenjo Trebušo. Cesta se že vriva v pobočja, reže zemljo in seka kamenje – pa je še zelo groba in v izdelavi. Ampak vseeno: bel trak, ki se vidi iz višin, se je močno zarezal v naravno okolje doline Trebuščice. Za tujca je tukaj rana v naravi, za domačina dobrodošla sprememba. Vendar: kaj bi bilo narobe, če bi se še naprej vozili le po stari, lepo utrjeni makadamski cesti, ki obira pobočja nad dolino?

In (večna) dilema: ko je že tukaj, jo pač uporabiva še midva in pustiva avto pri Krču! Zgodnje majsko jutro je, še vlažno in sivo, mirno v pozdravljajočem zelenju, žuborenju Pršjaka in močnejšem oglašanju bližnje Trebuščice.

ALPSKO CVETJE NA 300 METRIH

Po gačniških izkušnjah se zaletiva kar naravnost v strugo Pršjaka in začneva lomastiti med travo in drevjem, preskakujeva s kamna na kamen v rečnem koritu in vijugava sem in tja. Ampak ne gre najbolje: nekam zaraščena je tale struga in nič skokovita, nima tiste divje privlačnosti, ki jo nudi Gačnik. Ta je kar takoj postal glavna referenca za grape in primerjavo med njimi – podobno kot Loška stena za gore, travnate strmine in brezpotja.

In kmalu je tudi postalo jasno, da s pribijanjem skozi šavje ne bo nič. Menda se višje zgoraj, na desnem bregu Pršjaka, vije pot, zato sva dno korita pustila v njegovi zaraščenosti in se skozi rastje pretlačila do poti.

»Tole zdaj je pa že zelo udobna hoja!« ugotavljava, medtem ko se bližava slapu v Sopotih. Kombinacija rastja ob poti je nenavadna: medtem ko srečujeva kakšen cvetoč jesen, na nadmorski višini 300 do 400 metrov preseneča alpsko rastje, kot na primer rumeno milje (*Paeederota lutea*), alpska mastnica (*Pinguicula alpina*), navadni slečnik (*Rhodothamnus chamaecistus*), planinski srobot (*Clematis alpina*) in skalna špajka (*Valeriana saxatilis*). Kranjskih jegličev (*Primula carniolica*), znanih endemitov tega

območja, pa tukaj ni tako veliko kot v Gačniku. Ko se k tej nenavadni družbi cvetja primeša še vonj »po primorski«, je navdušenost nad izrednostjo predela sploh na višini.

Slap v Sopotih je veličasten: po skoraj tridesetmetrskem plitvem žlebu se podriča ob steni v zeleno moder tolmun. Pravzaprav sta slapova dva. Mali slap v Sopotih v treh metrih prežubori manjši skok, voda se za nekaj časa umiri in se potem požene v prej omenjeni slap. Skozi goščo sva se s poti prebila do struge med obema slapovima in zdaj razvijava terminologijo, ki sva jo po gačniškem preboju posvojila kar iz pisanja **Terpina**, **Čara** in **Podobnika** v knjigi »Slapovi v Sloveniji«. Ocenjujeva, kako se voda požene prek smrkavega robu v slap v Sopotih; kako se tamle pretisne skozi ozek žleb in kako se bova morala tudi midva pretisniti ob drevju in skalah navzgor do poti.

OBČASNO VRAČANJE ŽIVLJENJA

Ker Pršjakova struga s svojim šavjem kaže vedno manj razveseljive možnosti za hojo, se dokončno priključiva poti, ki pripelje do prvih travnikov v grapi. Ob prvi hiši, ki je videti zapuščena – mogoče je vikend –, se zamisliva nad tem, kaj je nekoč pomenilo biti rovtarski kmet. V teje grapi, kjer je sonce redek gost in kjer so travniki vedno strmi, je bilo življenje vse prej kot lahko. Tisti, ki so imeli kmetije višje, na ravnem svetu na Vojskem, so morali biti pravi gospodje. Očitno je, da se mlado življenje iz idrskih grap umika in prepušča napol divje bivalno okolje le naključnim obiskovalcem in tistim, ki so s srcem in dušo navezani nanj.

Višje leži kmetija **Trentar**, ki kaže tako, kot bi se življenje vanjo vračalo le občasno. Pršjak, ki šumi nekje spodaj, daje slutiti, da postaja vedno bolj podoben mirnemu gozdnemu potoku. Le nad kmetijo v temačni grapi preskoči dva slapova, do katerih se je možno podričati po precej strmih pobočju.

OBNAVLJANJE PRATRADIJI NABIRALNIŠTVA

Zdaj greva skozi gozd po zaraščeni poti mimo cvetočih zenikljev naprej. Kot kaže, je Pršjakova grapa že pokazala vse svoje strmine, tesni, skoke in slapove. Višje, ko je Pršjak le še majhen, miren potok, prideva skozi bukov gozd, v katerem preseneti božje drevce (navadna bodika, *Ilex aquifolium*), do prve gozdne ceste. Sva pod Vojskim in da ne bi preveč zavozlala stvari, se kar po direktni prebijeva skozi robidovje in drugačno grmičevje proti Bendijskemu vrhu (1038 m). Sonce, ki se je vse do tedaj raje skrivalo za jutranji oblaki, kot pa kazalo izza njih, je posvetilo v vsej jutranji moči: le kdo bi se ne strinjal s predlogom, da se po triurni hoji na ravnem in širnem Bendijskem vrhu ne bi usedel k zajtrku!

Gledava valovito vojskarsko planoto pred seboj in strme stene Govcev na drugi strani doline Trebuščice: precej hoje naju še čaka. Odmaknjenost Pršjakove grape je izginila, zdaj je vsenaokrog le svet travnikov, kmetij, zaplat gozdov in makadamskih cest, po katerih pridrsova do Mrzle rupe. Voda, ki jo tam natočiva v čutare, bo še prav prišla na grebenu, ki ga gledava: strma, skalnata, napol poraščena pobočja Govcev nad seboj kažejo številne vzpetine. Poznava jih le po imenu: Zeleni rob, Poldanovec; nekateri izmed njih se prav mogočno koničasto vzdigujejo nad zaraščenim ostenjem. Potem pa – tudi to se zgodi! – se morava ubadati še z na novo asfaltiranim delom ceste, ki vodi v Trnovski gozd.

Od Hudega polja vijuga dalje le še dobri makadam, po katerem pod Bukovim vrhom preovinkariva do Smrekove drage. Ogromna globel se ponaša z značilnim rastlinskim obratom. Inverziji zraka v globeli se je prilagodilo tudi rastje: dno prekriva gosto ruševje, nad katerim je pas smrek, robove pa zarašča bukov gozd, torej ravno obrnjeno zaporedje rastlinskih pasov.

Pri lovski koči za Smrekovo drago zavijeva na sever proti robu Govcev. Gozdna cesta, ki v precejšnji meri prepušča prostor rastlinstvu, ponudi mlad regrat, krhke liste gomoljastega gabeza in mlade lapuhove liste za pomladansko solato. Med obnavljanjem pratradij nabiralništva prideva do mesta, kjer se je treba ločiti od ceste in zaviti v hosto – kar takole povprek mimo vrtače in navkreber naprej: pred nama se že kaže z redkimi bukvami poraščen Zeleni rob, približno 1400 metrov visoki vrh. Kar naenkrat se od nekje znajde dobro uhojena pot, ki pripelje pod severovzhodni greben Zelenege roba, manj uhojena sled pa na njegov vrh.

Pogled se na eni strani razprostira na gozdnate preproge Trnovskega gozda in pade globoko v dolino Trebuščice na drugi; greva naprej in z upanjem na prehod pod Poldanovec prilizeva na eno izmed mnogih vzpetin, ki se dvigujejo iz valovitega morja gozdov. Star italijanski stember pove, da je to Monte Bucovizza, Atlas Slovenije pa dodaja, da je to Veliki Bukovec, 1445 metrov. Torej tudi ta tura (kot večina podobnih) ne bo minila brez zgrešene poti! Ampak saj je vseeno, to jo še polepša!

ZRAČNI RAZGLEDI

Poti (stare lovske?) so tukaj številne in kmalu se pred nama znajde ena, ki vodi v najino smer. Po grebenih gor in dol – in pristaneva pod Poldanovcem (1299 m), najbolj izrazitim vrhom v grebenu. Nekaj kilometrov že imava v nogah in – bi, ne bi... ah, ne! – greva kar naprej po cesti, ki se je od nekje prikazala in puščava Poldanovec »za drugič«.

Skozi ravnokar ozelenelo bukovno hosto greva kot skozi čudovit svetlo zelen predor do odcepa proti Stanovemu robu pod Velikim Češevikom. Na ovinku se odcepi pot, ki preči severovzhodno pobočja V. Češevika. Je široko nadelana in izredno lepo speljana: v strmih pobočjih se vije skoraj vodoravno; ponuja zračne poglede proti Vojskarski planoti in tiste strmo navkreber po

raztrganem skalovju, poraščenem s travo, drevesi in številnimi kranjskimi jegličji. Njihovo rožnato vijoličasto barvo dopolnjujejo rumeni avrikliji, svetlo rožnati slečnik in temno rdeči cvetovi alpskega kosteničevja (*Lonicera alpigena*). Vsa v rožah pripelje pot prav pod Stanov vrh (1191 m), ki ponuja čudovit razgled – kot nalašč za malico med avrikliji in kranjskimi jegličji, ki rastejo v strminah.

Pogled se široko razteza na dolino Trebuščice spodaj, na oddaljeno Pršjakovo grapo in široko Vojskarsko planoto, posejano z redkimi kmetijami. Tudi bolj gorski pogled si lahko privoščiva. Pod grebenom, ki naju je z nekaterimi odstopanji pripeljal sem, se v dolino Trebuščice spušča ostenje Govcev. Strmi žlebovi, krušljuje skale, ostri grebeni in z gozdom poraščene strmine so veliko igrišče za sončno svetlobo, ki sili skozi pomladanske oblake.

Med dišečimi trpežniki srebrenkami (*Lunaria rediviva*), ki naju spremljajo že precej časa, se spustiva – že spet je tukaj neka pot! – proti razmetanim hišam Lazne. Zdaj pelje cesta med travniki, njivami in gozdovi pod Stador (1030 m). Tudi midva se drživa bolj »pod« in po zahodnih strmih pobočjih gozdnatega Stadorja prideva na njegov severni greben, kjer je spet ena pot. Ta se na prelazu med Kobilico (929 m) in Stadorjem na višini 794 metrov priključi široki nadelani poti, ki vodi iz Čepovanske doline v dolino Trebuščice. Stara je, videti je zapuščena, vendar še ni popolnoma zaraščena.

KOMAJDA VIDNE STEZE

S časovnim premikom nekaj deset let nazaj, ko so domačini še hodili tukaj, se prepustiva prijetnemu ovinkarjenju po številnih zavojih poti. Mirno je, ljudje tukaj niso več pogosti obiskovalci, vsenaokrog je prijetna poznopoldanska tišina, ob poti pa velike dišeče šmarnice.

Udobni ovinki stare poti pripeljejo do kmetije Podkobilica. Vprašava za pot do Krta; ni se bati, da v teh hribih ne bi bilo poti. Le najti jih moramo oziroma povprašati po teh danes večinom zapuščenih stezah. Zveva, da je stara pot, po kateri sva prišla, nekoč pomenila pomembno zvezo s Čepovansko dolino (Trebuša upravno spada pod čepovansko občino), kamor so ljudje nekoč hodili urejevat najrazličnejše stvari. Danes pa je pot prepuščena redkim naključnim obiskovalcem.

Tudi steza, ki se je pod kmetijo na travniku z velikim poljem fižola odcepila navzdol, je bila nekoč dobro uhojena. Pripeljala naju je prav do Krta; vmes se je znašla le Trebuščica, ki je kot zanalasč pri prečenju pustila nekaj sebe v čevljih.

Spet sva na izhodišču: Pršjak ponudi svojo vodo za potešitev žeje, večerni mrak in sivkasta svežina zraka pa precej spomnita na začetek ture pred trinajstimi urami.

Literatura:

- Skoberne P. 1988. Sto naravnih znamenitosti Slovenije. Ljubljana, Prešernova družba, s. 160–161.
- Ramovš A. 1983. Stapovi v Sloveniji. Ljubljana, Slovenska matica, s. 205–208.

JAHANJE STENICE

BOŽO JORDAN

Stenica je lahko kaj neprijetna živalca. Stenica pa je tudi masivna gozdnata gora, naravno omejena z vseh strani. Morda je prav zato slabo obiskana, kar pa gotovo ne zasluži. Tudi malokdo ve zanjo.

Razgrnimo si planinsko karto Pohorje – vzhod, občinsko turistično karto *Celja ali Slovenskih Konjic*, pa še po Atlasu sezimo! Lahko imamo vse, toda raje ne primerjajmo, če je vse enako. Nekaj pa je: karte imajo vrisan le en sam pristop.

Zapeljimo se z Vojnika proti Vitanju do Fužin (Poklič, Stenica 1, upravna zgradba Stenica 2). Desno na skali nad nami nas pozdravlja jeklen gams, na starem vodnem zajetju pa lep celjski grb. Za parkiranje tu ni težav. Gams nas mirno opazuje in kaže pot.

Pod njim stopimo na dobro vozno pot in gremo po Kozjem (Pokličevem) grabnu na vzhod. Modra barva je na karti, na deblih pa tu in tam zelen gams, ki označuje lovsko mejo, nam pa pot. Mimo majhnega kamnoloma, dveh opuščeni apnenic, pa nekaj plastičnih kant Petrolovega goriva in mimo po česnu dišečega kačjega leka se dvigamo proti prelazu. Da bi zašli, ni bojazni; sprva so skale desno, potem levo, opuščeni kolnik pa se še kar dobro sledi. Po uri hoje smo pri betonskem koritu (KM 1957) s čisto studenčnico. Še malo po trati, posejani z modrimi spomladanskimi zaspančki, in mimo kapele z dvema lipama, pa smo na Vrhivškem prelazu (763 m) pod cvetočo staro hruško, ki dá popotniku senco, lovcu pa služi za visoko prežo.

PO POTEH IN BREZPOTJIH

Stoje zapuščene hiše. Od hruške je pot do gozda med hišama: levo je **Ramšak** (domače ime Vrhivšek), desno **Pavlek**. Pri kapeli so za 1. maj orali. Kakšne dobre steze po južnem pobočju ni najti. Levo od Ramšaka drži gozdni kolovoz, ki nas privede precej visoko, morda pa se celo nadaljuje s stezo. Malo hoje po strmem pobočju je kar prijetne. Vzpeti se je potrebno skoraj naravnost, hojo si pa seveda olajšamo z vijuganjem. Zgoraj le malo pod vršino naletimo na stezo. Če greš po njej levo, prideš kar kmalu na sleme, desno, potni vzhodu, pa si v kake trideset uri malo nad Novinškom na markirani poti (960 m). Prav toliko imaš nazaj po njej do vrha, le malo višje je seveda.

Še kar naprej proti slemenu gremo. Tam morda naletimo na majhno jaso. Če si šel bolj proti vzhodu, boš gotovo našel markirano stezo. Morda najdeš staro tiso, betonske mejnike s številkami in zelo slabo uhojeno stezo, ki te utegne pripeljati do razgledne jase. Tu najdeš markacije. – Vršina ni slemenasta; bolj je podobna hrbtu in te lahko malo zavrti v začaran krog. Na vrhu stoji stara triangulacijska koza, ki

jo vidiš šele tedaj, ko si tik ob njej. Prej boš našel smreko s škatlo in žigom, pa napis Vitanje. Tako ugotoviš, da obstaja še en markiran dostop.

Če se želiš izogniti temu brezpotju, greš s prelaza po novi cesti navzdol in imaš le slabe pol ure do razpotja. Tam boš morda opazil stare markacije, ki te usmerijo levo mimo Pavleka (le še garaža stoji, hiša razpada) in po travniku do soseda Peceta, za njim pa boš videl še delujočo apnenico. Spodaj je cesta na Malo goro.

Markacije pri drči pokažejo pot desno navzgor. Strmo je in markirano. Prideš do Novinška (913 m). Naprej so sveže, dobro vidne markacije proti vrhu, ki so z rdečo barvo vrisane tudi na karti.

Mi smo morali še nazaj, toda ne po isti poti. Z vrha prelaza smo se dvignili po severnem pobočju Kislice proti Sodinju (Lindek 23, vodni hram 1959, streha kaže rebra). Lahko pa malo pred koritom krenemo levo, kjer drži dobra gozdna traktorska cesta po severnem oziroma zahodnem pobočju Kislice. Najdejo se še stare markacije Poti XIV. divizije, pa še kako očesce vmes. Tu je precej obširno rastišče tis. Držimo se desno! Spodaj je krmišče za divje svinje.

Smo na planem pri kapeli (657 m), na širokem prevalu. Levo vidimo tri domačije v Zg. Selcah (tudi Kozjek ali Koznik; Borovnik, Jakob, Pinter; Kozjek 748 m, tudi Greben ali Zagreben). Skoro bolje jo je mahiniti tja in spodaj na označeno Pot XIV. Ko stopimo spodaj pri Senegaškem mlinu (Borko) na cesto, pa pridemo po njej v dobre četrte ure do Fužin.

DODATEK ŽELEZA

Naravnost se pride na Kozjek. Mi smo jo mahnil desno navzdol, kjer naj bi držala stara pot na Fužine. Res je stara, ker se komaj sledi, pride pa se, če te ni strah. Takoj na začetku te v grabnu opogumi avto. Nekdo mi je hudomušno pripomnil, da je to samodejna avtopralnica dotrajanih jeklenih konjičev. Pa mora biti res tu, v vodovarstvenem območju? Ali dodaja železo v vodo?

Prišli smo na cesto pri spodnjem kovaškem obratu. Le malo imamo še po cesti navzgor do gamsa, ki še čaka.

Ce je koga južno pobočje brezpotja preveč zdelalo, naj se z vrha napoti po dobro označeni poti proti Vitanju mimo Steničnika. Zvesti obiskovalec Tonček je zapisal, da rabi z Vitanja na vrh 62 minut. Porabiš približno toliko za spust; spodaj, ko prideš do hiš (Vitanje 22), pa zavij levo po starem dostopu na cesto (Vitanje 18) in po njej kake pol ure navzdol do Fužin.

Mar ni izbire preveč, opisov in narisanih dobro markiranih poti pa premalo? Ko bi bile vsaj karte usklajene in staro zamenjano z novim!

POT KOT NALAŠČ ZA NAVDUŠENE POPOTNIKE

NA ROBU PANONSKEGA MORJA

STANE KRANJEC

Zgodnjega januarja, ki je bil že drugo leto umazano rjavo zelen, sva se peljala proti Kranju. Za seboj sva puščala lep izlet na Kriško goro in Tolsti vrh. Prijetna toplota in rahla utrujenost sta sprehajali misli po bežeči okolici, ki se je vsaj tako zdela prijaznejša. »Izšla je knjiga O gradovih, zanimivo bi jih bilo obiskati, mar ne?« se mi je nenadoma utrgalo. Janezov odgovor je bil sila preprost: »Kupi knjigo in organiziraj izlete!«

NAČRT Z ZEMLJEVIDA

Dobiti knjigo zastoj je res dobro, a pozabiti, da si za to tudi kaj dolžan, je nespametno ob takšnem predsedniku, kajti ni minilo pol leta, ko me je vprašal, če načrtujem v prihodnjem letu (devetdesetem) kakšen izlet po gradovih. V zadregi sem se na hitro zlagal in rekel, da bi začel z gradovi po Slovenskih goricah in Prekmurju.

Rečeno – storjeno. V program je bil izlet vpisan in maja bo, to se ve.

Dolgo časa se nisem mogel sprizniti z neumnostjo, ki me je takrat sicer rešila nadaljnjega gnjaveža, a privezala k nalogi, ki mi je bila daleč, zoprna, dolgočasna in še kaj.

»Poslušaj, Stane, a izlet bo?« so bile prve Janezove besede nekega službeno zaspanega jutra, pa še deževalo je povrh.

»Izlet bo,« je bil kratek odgovor. (Pa že nehaj, sem si mislil.)

V Cankarjevi založbi mi je uspelo dobiti lokalne zemljevide, ki naj bi služili iskanju poti. Občinska karta Lenarta in turistična karta Prekmurja sta se mi na pogled zdeli primerni pomagali. Doma sem na karti Lenarta najprej poiskal grad Hrastovec, ga obkrožil in od tam iskal primerne bližnjice, ki ne bi bile presekane z vodami in seveda ne predolge. Po karti je bilo kar zanimivo označevati bodočo pot, kako bo v resnici, je pa itak zapisano v zvezdah. Zarisal sem vse poti, potem sem jih poskušal čimbolj natančno zmeriti, a se mi ni najbolj posrečilo, kajti »cvi-ren« je kaj slabo pomagalo za ugotavljanje razdalj po karti. Nato sem določil tudi morebitne počitke in kje bomo prenočevali.

Pot naj bi tekla od Hrastovca mimo Komarniškega jezera do Lenarta, od tam pa v Radehovo mimo Radehovskega do Gradiškega jezera, mimo cerkve Svete trojice do Zgornjih Verjan, do križišča in tam levo do kmetije Bunderla, od tam pa po makadamu skozi gozd na gričku čez Staro vas in Ločki vrh v Negovo, kjer je drugi grad in kjer bo daljši počitek. Iz Negove bi šli do **Krambergerja** in skozi močvirnat gozd in polje na cesto, ki pelje do Janževega vrha, od tam pa v dolino, kjer so Radenci. Dovolj dolga pot za en dan bo, sem si mislil, v Radencih pa se lahko prenoči. Naslednji dan naj bi bil sploh

Griči, na pobočjih vinogradi, na vrhovih pa cerkve

napornejši, kar se kilometraže tiče, saj je iz Radenec do Goričkega, kjer je kraj Grad, in od tam do Murske Sobotne skoraj 40 kilometrov, pa še veliko asfalta vmes.

TERENSKI OGLED

Nikoli še nisem hodil po tem delu Slovenije in dobro bi bilo pred izletom pot prehoditi, kajti ne gre računati na potrežljivost gornikov, posebno ne, ker je pot zelo dolga, sem si mislil. Nič kaj dobre volje se nisem odpravil iz deževnega ljubljanskega sivomeglene dopoldneva proti vzhodu Slovenije. Sonce, ki je začelo na Štajerskem predirati oblake, je ponovno pokazalo, da je rojeno na vzhodu. Lep, prijeten, z rahlim vetrom posut dan se je obetal.

Na obrobju Pesniške doline desno od glavne ceste sem ugledal Hrastovec. Grad, ki je bil prva točka mojega raziskovanja, stoji na vzpetini, tako da ima lep pregled nad tem delom Pesniške doline. Pod njim domuje Komarniško jezero. Hrastovec je edini grad na celotni poti, ki je obnovljen in vzdrževan, vendar prebivajo v njem ljudje, odmaknjeni na rob našega življenja, tako da je ogled mogoč samo s posebnim dovoljenjem. Od gradu se spustiš po potki proti Pesnici in še preden jo prekoraciš, zagledaš kolovoz, ki pelje ob Pesnici do dveh hiš. Rečico preskočiš prek brvi, ki ni preveč zanesljiva, in prek travnika prideš v malo višje ležeče Lormanje. Greš do konca vasi do prvega križišča in tam levo prek polj v Lenart. Če se hočeš v Lenartu založiti s hrano, se moraš pač podati v mesto, sicer pa nadaljuješ pot proti Radehovi po poti, ki pelje po Pesniški dolini do Ptuja. Na desni strani zagledaš Radehovsko jezero in tik nad njim pod cesto kapelico.

Na koncu Radehove imaš možnost, da takoj za mostom čez potok Velka zaviješ levo na makadam, ki te skozi Porte (ime polja) popelje do starega Porčiča, ali pa nadaljuješ pot do Zgornje Senarske in se tam obrneš levo proti Gradiškemu jezeru in greš mimo njega do vrha, kjer stoji mogočna, s tremi zvoniki okrašena cerkev Svete trojice. Cerkev je zaradi izjemnega polo-

žaja vidna daleč naokoli, svoj obraz z mogočnim božjim očesom pa kaže Zgornjim Verjanam. Tistim, ki morajo v Lenart po hrano, priporočam, da nadaljujejo pot iz Lenarta po cesti, ki pelje v Gornjo Radgono in na začetku Spodnjega Porčiča zavijejo desno ter se prek Starega Porčiča vzpenjo na vrh Svete trojice, kjer se obe poti srečata. Ta varianta je sicer manj vabljiva, ker stalno vodi ob prometnicah in je zategadelj neprijetna.

CERKVE IN GRADOVI

Z vrha Svete trojice se po klancu spustiš navzdol proti Zgornjim Verjanam in približno po dveh kilometrih na prvem križišču zaviješ levo. Pri prvi kmetiji (**Bunderla**) stopiš z asfaltne poti na makadam (kolovoz) in greš takoj za kmetijo levo po potki do bližnjega gozda in naprej čez Staro goro (vas). Pozoren velja biti pri zadnji kmetiji v Stari gori, ko je po približno 50 metrih slabo viden odcep v levo; ta je pravi. Po travniku se spustiš skoraj do vznožja, ko na levi strani na griču prek doline zagledaš zares veličastno cerkev Svetih treh kraljev v Slovenskih goricah. Ne moreš si kaj, da se ne bi usedel in nemara ob hrani užival pogleda na pokrajino.

Že ko greš skozi Staro goro, vidiš skrajno desno v meglicah cerkev Svetega Antona v Cerkvenjaku. Biti mora res velika, kajti več kot očitno izstopa iz pokrajine. Začneš se vzpenjati na Ločki vrh, toda ko prideš v gozd, moraš biti pozoren in se držati poti desno, ki pa za približkom presenetljivo zavije levo. Tam zagledaš kmetijo, vendar ne greš do nje, ampak proti drugi hiši, ki stoji desno, od tam pa kar čez travnik do gozda, kjer prideš do kolovoza. Po njem greš levo in takoj desno, nato pa do konca gozda, kjer se začne boljši makadam, ki pelje naravnost v Negovo: bolj ko se približuješ kraju, širši je in z obeh strani obdan z mogočnimi smrekami.

Grad stoji na vrhu in v sredini Negove. Je bolj razvalina in je bore malo videti neukemu očesu, čeprav so ga zgradili in dograjevali v različnih slogovnih obdobjih. – Kakšna dva kilometra v smeri Spodnjih Ivanjcev stoji v gozdu skrita Krambergerjeva gostilna. Razen kičaste zgradbe in privatne grobnice ni kaj videti. Zanimivo in skrivnostno lepo pa je Negovsko jezero v neposredni bližini. Tukaj si popotnik zares lahko oddahne in uživa v božanskem miru. – Jezero je nastalo iz treh ribnikov in je seveda ribe obdržalo.

Ko se od Negovskega jezera vrneš nazaj na pot proti Spodnjim Ivanjcem, je najbolje, da jo enostavno prečkaš in stopiš na gozdno pot, ki te vodi navzdol v Ščavniško dolino. V vznožju poti se nekaj časa držiš desnega roba gozda in ga nato prečiš na levi rob in greš tik ob njem po močvirnatem svetu kakšnih dvajset minut do ceste proti Janževemu vrhu. Najboljši kažipot je most prek Ščavnice pred Spodnjimi Ivanjci. Ko prideš do mostu, greš desno po ravni in dolgi zopni asfaltirani cesti. Približno štiri kilometre je do Janževega vrha: sprva čez Ščavni-

ško dolino in nato po edini izmed dolinic Radgonsko-kapelskih goric do Janževega vrha. Tam si zares lahko oddahneš, nahraniš telo s kruhom in dušo z božanskim janževcem. Lahko si ga privoščiš, kajti do Radnec, kjer te ulovi noč, ni več kot slabo uro hoda.

Radenci se z Janževega vrha vidijo zelo dobro, a moraš kljub temu (ko z vrha sestopiš v dolino Murskega polja) paziti, da na koncu makadama, ko spet stopiš na asfalt, pri znaku »stop« zaviješ desno in kmalu zatem levo, kajti zelo rado se zgodi, da gre popotnik naprej levo in se tako od Radnec oddaljuje in gre proti Gornji Radgoni. Resda je tam hotel cenejše kategorije, a vendarle ne gre zamuditi priložnosti in noč prebiti v hotelu Radin, kjer je osebe kakor tudi vse drugo zares prijazno.

ŽIVI SIMBOLI PREKMURJA

Iz Radnec do Goriškega in Murske Sobote je za en dan hoje krepak zalogaj. Najbližja pot iz Radnec do gradu v Goričkem je asfaltirana in le od Skakovcev do Domajincev je širok, lepo negovan makadam. Ta del poti ni priporočljivo prehoditi, kajti asfalt res ubija in počasi, a vztrajno utruja podplate do pekočih bolečin. Če vam ni žal poseči v žep, si privoščite taksi, kajti vanj se lahko zbašete vsaj štirje, tako da je ekonomičen prevoz zagotovljen. Če pa se kljub temu odločite za hojo, naj vsaj na kratko predstavim pot, kajti skoraj ni mogoče, da bi se izgubili ali zašli.

Iz hotela Radin greste nazaj do večjega križišča ob avtobusni postaji, kjer zavijete desno in se držite ceste, ki vodi v Mursko Soboto, lahko pa greste za hotelom kar čez park po bližnjici in ravno tako pridete do iste ceste. Po desetih minutah hoje pridete do mostu čez Muro. Tu se seveda splača postati kakšno minuto, kajti Mura je tod že zelo široka, čeravno jo čistoča že dolgo ne krasi več. Če boste hodili po tej poti sredi maja, boste v predelu, kjer Mura poplavlja, videli ogromno bezgovih grmov, ki ravno veličastno cvetijo.

V Petanjcih morate zaviti levo in prvem večjem (praktično edinem) križišču proti Murskim Petrovcem in iti naprej proti Sodišincem. V Gederovcih greste v križišču kar naravnost, če seveda po dobri uri in pol hoje ne mislite na svojo dušo in ji izplaknete prah v obcestni gostilni. Pot vodi čez Krajinjo in v Skakovce in je vseskozi asfaltirana; šele v Skakovcih stopite na dolgo pričakovan makadam. V tem obdobju se da videti tudi kakšno štokljo, a so v teh krajih Prekmurja redkejše, kajti zemlja tu ni toliko močvirna in vodnata, zato tudi žab, priljubljene hrane štokelj, ni veliko. Bolj ko se približujete Goričkemu, manj imate možnosti videti štokljo, tako značilno simbolno ptico teh krajev.

Veliko zgodb o štokljah je spletenih v teh krajih. Na primer, kako štoklji neki domačin ni dovolil gnezdit na dimniku svoje hiše in ji je gnezdo razdrl. Štoklja se je sicer preselila, nekega dne pa je v kljuno prinesla košček žerjavice in ga spustila na streho njegove hiše. Ker so bile takrat hiše s slamo krite, je seveda

Posebno jeseni je veselje hoditi po Prekmurju

hiša pogorela. Seveda ta zgodba govori bolj o izjemni v razmerju med Prekmurci in štokljam, kajti med ljudmi je štoklja izredno priljubljena, zato so ji dimniki zelo gostoljubno ponujeni.

VZPETINE SO GOROVJA

Iz Skakovcev vas bo pot pripeljala prek Topolovcev v Domajince. Tam se morate v križišču obrniti v desno, vendar ne za dolgo, kajti po približno 700 metrih boste spet šli v levo proti Vadarcem. Tu se začne svet dvigati tudi pod vašimi nogami, kajti po dobrih treh ali štirih urah (odvisno do hitrosti hoje) boste končno stopili v svet, ki ste ga že od Skakovcev gledali in hrepeneli po njem. Pokrajina postaja razgibana in gozdnata. To sicer niso gozdovi osrednje Slovenije, a so vendarle lepi in privlačni. Pravijo, da se ravno v teh predelih nabere zelo veliko gob; domačini so si s prodajo zaslužili tudi za hišo, pravijo. Če greste tod s taksijem, imate časa na pretek, zato ne zavijajte v Vadarce, temveč se peljite naravnost do umetnega Kraščevskega jezera. Čeravno je umetno, je prav lepo stopljeno z okolico in ob bregovih posejano s številnimi ribiči, ki verjetno bolj zaradi modne muhe in krajšanja časa posedajo ob njem.

Od Vadarcev do gradu v Goričkem je po asfaltu daleč. Pot teče po široki dolinici. Z obeh strani jo obdajajo vzpetinice, ki pa so za tiste kraje pravo gorovje, kajti tam praktično ni višjega. Končno popotnik le ugleda Grad – ime kraja je namreč Grad, medtem ko je tisti grad, ki je bil nekoč graščakovo domovanje, skrit na hribu v gozdu. V naselju je zanimiva cerkva, pri kateri je imel določen vpliv glede njenega videza **Jože Plečnik**. Do gradu pridete po nekajminut-

nem vzponu po gozdni potki, ki takoj za cerkvijo zavije v hrib.

Grad je kot večina naših gradov doživel kruto usodo razpadanja ob vzponu realsocialističnih industrijskih gigantov. Ogledati si ga morate sami, kajti ni ga, ki bi vam kaj zanimivega o njem povedal. Kljub požrtnosti zobovja časa je mogoče videti, da je bil grad njega dni res imeniten. Svojo jezo lahko po ogledu priklenete v nekaj minut oddaljeni skromni gostilni.

PO MAKADAMU IN PO PROGI

Od tu se pot prevesi v drugo polovico in počasi spusti nazaj v prostrano ravnico Prekmurja. Murska Sobota vas bo sprejela, ko boste imeli v nogah še približno 18 kilometrov (za razliko od prvega dela) dosti bolj pestre in prijazne poti. Tudi ta del poti ni orientacijsko prav nič zahteven; razen na dveh, treh mestih je dobro malo popaziti. Najprej vas čaka nekaj časa asfalt in kratek vzpon, takoj nato pa zares planinska potka. Tu morate paziti, a ni težko. Prvi odcep levo je makadamska pot, a ni prava. Drugi odcep levo je pravi in je dosti manj izrazit od prvega, zato pazite: še preden se začne asfaltna cesta ponovno vzpenjati, pri osamljeni hiši zavijete levo. Potka vas popelje skozi gozdček v dolinico, kjer se pridruži bolj uglednemu makadamu ob potoku Solnika. Kmalu pridete do razpotja; ena pot vodi levo prek mostička v hrib in je zelo vabljiva, celo logična, a vendarle ni prava; nadaljujte ob potoku, a ne dolgo, kajti po začetku vzpona v prvem levem odcepu zavijte, čeprav se tudi tu zdi nadaljevanje naravnost bolj logično in vabljivejše.

Od tu pa vse do Murske Sobote ne boste več padli v dvome, kam. Pot bo nekaj časa tekla po polju, se oddaljila od potoka in se mu znova približala. Najlepši kos poti teče ob robu gozda,

ki je na prisojeh in kjer ob svojem času na gosto zorijo jagode.

Ko pot zapusti rob gozda, kmalu pridete do razpotja in greste spet levo, kjer je takoj mostiček čez potok Bezjak. Po ravnem delu makadama se začenja asfalt, ki ga zapustite šele v Puoncih. – Skozi Bodonce se pot vleče v dolgem levem ovinku v Šalamente; skozi to dolgo vas greste še mimo gasilskega doma, tam pa v križišču desno. Iz Šalamentev že zagledate zvonik v Puoncih, vendar se boste kar lepo spotili do tod. V samih Puoncih stopite na železniško progo, ki vas bo po najkrajši poti pripeljala v Mursko Soboto.

Podobno kot iz Šalamentev Puonci se vidi iz Puconec Murska Sobota, a ni blizu. Ob železniško progi je stezica, tako da vam ni potrebno prešteti železniških pragov. Mursko Soboto obdaja na severni strani pas gozda, ki je seveda samo dobrodošla senca sedaj že utrujenim podplatom. Ko progo prečka prva večja pot v gozdu, jo zapustite in zavijete na pot, ki vas prek ledavskega mostu mimo kasarne pripelje naravnost pred murskosoboški grad. Po tako dolgi prehojeni poti boste ugotovili, da ga ob-

navljajo in je zato zaprt. Pa nič ne de! Park okrog njega nudi dovolj klopice in sence za prijeten počitek.

GRADOVI SO LAHKO IZGOVOR

Tu se pot konča. Gradovi so za pot po teh res lepih krajih lahko samo izgovor. Blago valovita pokrajina, tu pa tam zasajena z gozdovi, rumeno valujočo pšenico, nepreglednimi zelenimi travniki, nam nudi nekaj, česar nismo vajeni – za razliko od še kako lepih, a robatih, ostrih, nevarnih in prepadnih gora. Duša ravninskega človeka se utaplja v pokrajini, je nežna, blaga, tudi otožna. Boste videli: nemalokrat, ko boste domačine spraševali, če ste še na pravi poti, vas bodo povabili v svojo hišo vsaj na kozarček rujnega. Takrat ne bodite robati in sprejmite povabilo, četudi tega niste vajeni. Saj cilj na koncu koncev ni samo prehojena pot, ampak tudi ljudje ob njej.

Tisti, ki pa seveda hočejo še več, ki hočejo poseči v zgodovino, naj kupijo ali si sposodijo knjigo »Gradovi na Slovenskem« **Ivana Stoparja**.

NEDELJSKI POPOLDNEVI SE LAHKO PRIJETNO IZTEČEJO

DOLGO ISKANJE SVETEGA DUHA

NADA KOSTANJEVIC

Le čemu bi tarnala, da ne morem v hribe za ves nedeljski dan kakor nekoč! Morda se tja odpravim za cel dan le dvakrat ali trikrat na leto: k Abramcu za pohod in za dan borca, na Javornik, ko je zimski pohod...

In ker avtobusna podjetja nenehno ukinjajo proge v vse smeri, še najraje tiste, ki odpeljejo takoj popoldne, mi ne preostane drugega kot avtostop.

Pravzaprav je smer le ena, iz katere se proti večeru dovolj zgodaj vrnem nazaj: to je ona proti Črnemu vrhu.

Ko odzvoni v Vipavi pri sv. Štefanu poldne, včasih tudi malo prej, se postavim pred hišo in vključim kričefon. Takoj prileti mali rejenček Robi, pastorka Marija se približa od sosedice, pri kateri je klepetala, ko se je vračala od druge maše, starejši rejenec Samir pa priteče iz kina, kjer je biljeter in je med tem že »potrgal« vojaške matineje. Samir in Robi zmečeta kosilo vaze in že gledata kljuko, kako jo bosta ucvrla – najprej v Podskalo namakata noge, nato zopet v kino, kjer Samir dela celo popoldne. Robert bo morda zajahal eno od večno pokvarjenih koles in bo malo k nogam, malo peš, ker bo kolo zagotovo crknilo, šel k bazenu v Ajdovščino nabirat kondicijo za celodnevne planinske izlete.

Ko so tako družinski člani vsi preskrbljeni (pravijo, da bodo zelo pridni, le da bi se jaz pobrala), obesim predpasnik na kljuko, vzamem polivinilasto torbico, obujem stare Samirjeve telovadne copate, v torbico vržem priročnik o

gobarstvu, karto ajdovske občine in vozni red avtobusov, glavnik in staro jopico ter se odpravim po Vrhpoljskem klancu.

Pred Vrhpoljem štopam edino Italijane: le oni zagotovo gredo proti Črnemu vrhu. Včasih mi ustavi kakšen domačin, ki se odpravlja tja (ali na Nanos) in me pozna. Sicer grem peš kar nad Tekcov ovinek. Nad Vrhpoljem je bil namreč nekoč pust ovinek okrog kamnite gmajne. S tega ovinka je pot k Tekcu, opuščeni vodni kovačnici v dolini Bele; do tam namreč Bela vedno teče. In Tekcovi so začeli ta ovinek trebiti in navažati zemljo iz različnih izkopov, pridružil se jim je še nekaj drugih ljudi in v pustem ovinku so zgradili pet hiš, eno obrtno delavnico za optične izdelke, uredili majhen vinograd, sadovnjak, vrt in cvetličnjak, da je srce kar veselo. Jaz bi jim pripela ekološki nagelj!

Do tja ponavadi ne štopam, ker lahko kdo z avtom gre tja. Za Tekcovim ovinkom pa se že zgodi, da me kdo pobere. Potem je tu Sanaborško (Zavetniško) križišče, kjer ena pot pelje proti Colu, druga pa proti Sanaboru in naprej na Nanos. Proti Colu začnem vsako leto štopati že na cvetno nedeljo. Takrat poskušam priti do Javornika (kar mi ponavadi uspe) ali vsaj do Cenca. Včasih pa grem raje malo naprej – do Kampelca, pa še naprej do one slikovite kapele na vrhu, ki je tako fotogenična, da sem jo videla na naštetih verskih in političnih fotografijah. Zakaj? Na cvetno nedeljo moram nabrati kar več šopov teloha in zvončkov, da bodo krasili okna v naši ulici za velikonočno procesijo. Nekaj jih nesem tudi v cerkev. Poleg teloha ob takem času dobim tudi dosti zvončkov. Troben-

tic je takrat tudi v dolini dovolj in jih tam ne nabiram. Pri kapelici Vrh gore sem nekoč našla že petperesni zvonček!

ZA VSAKEGA IZVIREK VODE

Tudi k Snežnikarcam tja nad Kanji dol zaidem kakšno zimsko, pomladno ali poletno nedeljo. Obe tetki sta kar veseli vsakega obiska. Postrežeta z mnogo življenjske modrosti in optimizma. Njuna kočica je na prevalu med Kanjim Dolom in Šajnsno ravnijo. Električne nimata (se ne sploča za naju dve), a vendar včasih sanjata o agregatu ali pa o centrali na veter, ki jo je nekdo hotel postaviti kar zastoj za poskus. Preslicno in kolovrat sučeta obe hitro in pripravno ter redita kravico in prašička.

Od Snežnikarja se včasih spustim doli in opuščeno Kanjedolsko dolino. Pa ni prav opuščena – kakor tudi one domačije blizu nekdanje montažne šole ne. Tja pravzaprav hodijo z živino poleti »taboriti« kmetje iz različnih krajev idrske občine. Nekatere družine si tu poleti napravijo krmo za živino in pridelajo semenski krompir, pozimi pa se z živino in krmo vred spustijo bodisi na Col, bodisi v Črni vrh.

S Šajnsne ravni je lepa cesta do ovinkov nad Črni vrh; a jo nimam rada; nekam pusta in osojna se mi zdi. Grem raje dol v opuščeno kanjedolsko dolino.

Na Javornik zaidem marsikatero poletno popoldne. Zakaj? Kar večkrat želijo dopustniki, ki se vračajo z morja, žigosati transverzalnno knjižico še tam in sprašujejo po Javorniku samotno avtoštoparko. Seveda jim povem, da jim prav rada pokažem, kje je Javornik, če me peljejo s seboj. Z Javornika jo rada mahnem skozi gozd po dobri makadamski cesti na Vodice, vas v prijetni dolinici, ki je prav izjemna med vsemi gorskimi vasmimi. Leži najbrž na neprepustnem svetu, saj ima prav vsaka od vodiških domačij svoj izvirek pitne vode. In ker v naseljih Kanji Dol, Javornik in Vodice koloradskega hrošča, moljev in polžev sploh ne poznajo, voda ni okužena s pesticidi.

Nekatere vodiške hiše imajo na hišnih številkah (le zakaj?) napisano Malo polje, čeprav je pravo Malo polje tik nad Colom.

Ob eni od vodiških hiš, ko že pridete ven iz doline, je globoko in precej neraziskano brezno. Če bi ga raziskali, bi morda prišli do hudih in neprijetnih odkritij.

Če se z Vodice spuščamo po cesti proti Colu, bomo prišli do kažipota, ki nam kaže, da pelje cesta h Korenu. Tu sta četrta ure od glavne ceste dve domačiji. Prva je Fratarjeva. Z nje je čudovit razgled na Čaven, Kovk, pa tudi na daljnje gore, če je vreme, na prostrane gozdove, na vasi v pobočjih Kovka, na Col. Pri Korenu pa so tudi prijazni in imajo lepo urejeno in obnovljeno kmetijo. Od tam se cesta strmo spušča: najprej skozi gozd, nato skozi strme, a lepe in cvetne travnike v Podkraj.

Podkraj se stiska pod tri razmeroma visoke gore: Križno goro, Sv. Duh in Srednjo goro (čeprav je na koncu). Vse tri so skoraj približno enako visoke kot Javornik, le da niso tako

»razvpite«. Na gori Sv. Duha je majhna, že precej stara kapelica.

PRAVLJIČNA LOVSKA KOČA

No, ko sem tako iz Podkraj zrla gor proti gori Sv. Duha, me je zamikalo, da bi jo obiskala. Seveda na nedeljsko popolno in na štop.

Sv. Duha sem iskala tri zaporedne nedelje in šele tretjo sem ga našla, a so bile vse tri poti zelo zanimive. Zlahka jih boste našli v Atlasu Slovenije.

Prvo nedeljo sem takoj po kosilu naletela na priletnega soseda, ki je skupaj s soprogo šel nabirat šentjanževke. Povedala sem jima, da bi rada prišla k sv. Duhu, pa sta mi rekla, da gresta skozi vas Bela proti Podkraj. Pridružila sem se jima. Vasica Bela, ena izmed vsaj desetih slovenskih, ki imajo to ime, premore kakih deset razmeroma razmetanih hiš ob istoimenskem potoku, ki teče stalno le do že imenovanega Tekca, do Vipave pa je potem hudournik, ki se zgloblja v nešteti požiralnikih, včasih pa začne iz kakšnega kar izvirati in potem zopet usahne.

Nad Belo je gozd Farmance. Tu skozi je zelo široka poseka, ker so to gradili plinovod. Na tej poseki rastejo šentjanževke, jagode in sploh mnogo koristnih, pa tudi lepih in celo zaščitenih rož, kot so spomladi potonike, potem pa brstične in turške lilije. Teh najdete tudi v Kanjem Dolu. Snežnikarca mi je nekoč rekla: »Če vidite turško ali brstično lilijo, molčite o najdišču. Utrgala, vem, da je ne boste, pa naj se razrase!«

Ko sta zakonca nabrala šentjanževk in jaz jagod, sta rekla, da me bosta poskusila spraviti v Podkraj in k Sv. Duhu, a najprej da gremo pogledat v lovsko kočico. To je pravljíčna kočica malo stran od ceste, ki od nanoškega Abrama in Blažona pelje na Podkraj. Tu smo našli zaključeno lovsko družbo, ki je z nekajnimi italijanskimi prijatelji proslavljala eno od slavni »talijanskih penzij«, ki si jo je marsikateri Primorac prislužil v italijanskih kazenskih bataljonih med vojno. Ne vem, kdo je bil penzionist, vem le, da so bile v hipu pred nami slovenske in italijanske dobrote. Toda ko so začeli ponujati alkohol, se je naš voznik raje posvolil.

Kmalu smo globoko pod seboj gledali vas Belo in prišli v Podkraj, vas ob cesti proti Hrušici. Tu se radi ustavljajo čebelarji s svojimi panji – enako kot v Beli.

Naš voznik se je ustavil pred neko hišo in se zapletel v pogovor z gospodarjem, njegova žena in jaz pa sva gospodinjino vprašali, kod se gre k Sv. Duhu. Ženica mi je pokazala strm pašnik, vrh tega pa majhen gozdčič. Tam daleč gor se beli kapelica.

Toda tedaj je za kapelico in za goro votlo zagrmelo. Usul se je dež, voznik nas je naložil v katro – in hajdi proti Colu. Na Colu je bila to jutro ravno nova maša, zato smo izstopili, da bi si popoldne ogledali slavnostno okrašeno cerkev.

No, tako se mi je prvi poskus izjalovil – pa sem namesto tega doživela »italijansko penzijo« in »novo mašo«.

DRUGA HOJA K SV. DUHU

Naslednjo nedeljo sem se odpravila zopet – in zopet dobila štop že na Vrhpoljskem klanecu. Avtomobilist je šel naravnost na Vodice. Po mojem zemljevidu (kartu čitaj, a seljaka pitaj) se mi je zdelo, da je tista steza med Korenom in Fratarjem ta prava in da me bo brez vsakega truda pripeljala k Svetemu Duhu, a sem se uštel.

Pri Fratarju je neki mladenič na senožeti pod domačijo hitel nakladati v samonakladalno prikolico seno. Nisem ga hotela motiti in sem se raje podala naprej h Korenu. Tam so zadaj za hišo – a bil je že konec julija – češnje premišljale, ali bi zorele ali ne. Nekaj poti je od hiše – ene bolj proti zahodu, druge proti severu –, hiša pa trdno zaprta. Pa se mi zazdi, da slišim ropotanje traktorja. Res: prikaže se prileten traktorist, in sicer na oni cesti, ki pelje s Podkraj na Vodice, za njim prikolica, polna sena, ter kup ljudi, ki so očitno to seno spravljali s strmih senožeti. Ko sem jim povedala svojo željo, so mi prerokovali, da se bom zagotovo izgubila. Tod da se res gre h sv. Duhu, a je mnogo steza in se ne da razložiti, z vodiške vasi pa da pelje tja gor prava vojaška cesta in zato naj grem raje nazaj na Vodice. Vendar sem se odločila, da poskusim tukaj. Rekli so mi, naj grem vseskozi v grič, v grič, v grič – morda le najdem pravo pot ali pa naletim na vojaško cesto.

Lepo sem se jim zahvalila in se podala po kolovozu, ki sploh ni bil videti tako zelo kompliciran. Lepo je speljan po severnem pobočju Križne gore, z njega pa je razgled na slikovito dolino Vodic in na nekatere njene domačije.

Po navodilih Korenke sem hodila po tem lepem kolovozu kar slabo uro, nakar je kolovoz prenehal biti kolovoz in postal zanikrna steza, ki se cepi v regiment majhnih stezic. Le hudo zaraščen kolovoz je – nekako preveč proti zahodu – šel »v grič«, vse drugo je šlo kar krepko navzdol. Ne, višine pa nisem hotela izgubljati in sem se raje podala na zaraščen kolovoz, ob katerem je bilo več strmih in nazobčanih skal in več krasnih turških lilij – le Svetega Duha ni bilo nikjer. Končno je zmanjkalo še kolovoza, a ker se je proti jugu skozi gozd svetlikalo, se mi je zdelo, da ne more biti daleč od vrha.

TRETJE ISKANJE SV. DUHA

In res sem prišla na samotni in precej zaraščen vrh. Ker je bilo zamegljeno, sem le nekoliko videla pod seboj vas Podkraj in na ono stran košat hrbet očaka Nanosa. Vrh je bil poln listja od šmarnic. Skalnati, samotni, neobiskan vrh. Z njega ni več nikamor nobene steze. Vedela sem, da sem prišla gor po kolovozu, ki pelje po severnem pobočju. Ker sem videla med potjo nekaj posekanih dreves in pospravljenih vej, se mi je zdelo, da moja steza ni bila daleč. In res: nekajkrat sem se med praprotjo popeljala po zadnji plati, nekajkrat šla skozi praprot in malinovje – in že sam bila nazaj na svoji stezi. Živega krsta nisem srečala nikjer. Nazaj se mi je pot zdela neprimerno krajša, ker mi je bila

že znana. Nisem hodila celo uro, ko sem že bila pri Korenu, kjer so mi rekli, da sem bila na vrhu Križne gore.

Tretje iskanje sv. Duha se je začelo zelo obetavno. Nekako tri avtomobile sem zamenjala, da sem prišla na Col in sem bila že precej obupana, čeprav je bila ura komaj ena popoldne. S Cola sem jo mahnila mimo Alpinine tovarne čevljev, ki je »kriva«, da vse gorjanske mlajše ženske znajo šofirati – po nekaj skupaj jih kupi avto in se vozijo z vseh gričev in iz gnoj delat –, in se obrnila proti Vodici. Za menoj sta pripeljala s hudo razmajanim fičkom fant in punca. Taka dva skromna ljubimca sta se seveda takoj usmili priletne avtoštoparke. Ko pa sem jima zaupala, da bi rada k Sv. Duhu, sta mi povedala, da gresta brat borovnice in da me bosta pripeljala tja, kjer mi ga res ne bo uspelo zgrešiti.

Najprej smo šli po cesti proti Vodiški vasi, nato smo takoj za odcepom proti Korenovšam zavili na neko gozdno cesto (»Voziš na lastno odgovornost«), ki jo kakšen pošten mercedes ne bi zmogel, razmajani fičo pa je kašljal kar se da, a je lepo vlekel navzgor po prijazni cesti skozi malinovje in mešan iglast in listnat gozd. Zaradi bližine državne meje s staro Jugoslavijo so Italijani tukaj zgradili dosti kar dobrih cest. Vsaj nekaj dobrega so pustili tu! Tako sta komentirala mlada dva. Cesta je kar precej ovinkasta, a bližnjic za pešpot tod ni. Na nekem križišču sta ustavila. »Pojdite sedaj gor, po zgornji cesti. Hodili boste kakih deset minut in prišli do ene 'rovne' (ravnice). Potem ne hodite več naprej, temveč navzgor – v grič, v grič, v grič! Zgrešiti ne morete.«

Zahvalila sem se jima in se podala po še kar dobri makadamski cesti. Desno se je dvigal nad menoj gozd med skalami, levo pa sem od časa do časa videla posamezne domačije na Vodicih in na oni strani vrh Javnika in celo Pirnatovo kočjo. Ob poti so mi migale rdeče ciklame. Potem sem prišla do križišča, ki je bilo vse prej kot »rovna«. Cesta se je le nekoliko zravnila, tako da je bil na križišču prostor za skladovalnico drv in za cisterno za vodo. Vedela sem, da sem na pravi poti, saj Sveti Duh obnavljajo, poleg cisterne pa je bil tu še kupček gramoza.

Podala sem se na stromo in nekoliko ožjo, a za traktor bržkone še prevozno cesto. Vzpenjala se je in imela celo nekaj 'rovne', levo pa sem videla poraščeno in še višjo »Srednjo Goro«. Tedaj sem zaslila ropot motorjev. Prišli so trije fantje na motorjih in mi povedali, da bom ravnokar z nosom butnila v Svetega Duha, do Vodic pa da moram iti ali levo ali desno po cesti, ki sem jo pravkar zapustila, bližnjic pa da ni.

IZGUBLJANJE PO ZNANIH POTEH

Res sem kmalu zagledala zvrnjeno prikolico (zvrnjeno zato, da je ne bi kdo »poslal« po pobočju) in v opaže »oblečeno« lično kapelico. Trdno je bila zaklenjena, okna pa zavarovana s križi. Prav imajo, preveč cerkva so nepridipravi že okradli!

Pogledam v notranjost. Zaenkrat so notri le kozarci in lončki, iz katerih se krepčajo delavci pri obnovi, in preprosta, a zelo prijazna oltarna slika, bržkone delo domačega umetnika.

Ko sem zagledala, kje globoko pod menoj je Podkraj, sem bila srečna, da se nisem od tam podala po poti, ki je vse prej kot položna in je razen tega izpostavljena soncu. Seveda je spomladi ta strmi travnik od Podkrajja pa do kapelice ves posut z narcisami.

Kaj več tam zgoraj ni bilo videti. Tak svet mir je bil tod! Ni ga motilo ne ptičje petje, ne brenčanje žuželk. Najrazličnejše lepo cvetje je cvetelo – ciklame, rumene in bele ivanjščice, različne vrste modrih zvončnic, praprotni; nabrala sem lep šopek rož, le kranjska in brstična lilija sta manjkali.

Resda je šele pol treh popoldne, a ker vem, da sem kar daleč od doma, se odločim za sestop. Rada bi prišla do Korena in se jim pohvalila, da sem le našla Sv. Duha. Škoda, da je zaradi vročine zamegljeno in je s severnega

pobočja videti le Javornik in bližnje hribe. Vem, da bi bilo ob lepem vremenu videti še vse kaj drugega.

Nisem sestopila k cisterni. Vzela sem pod noge stezico, ki pelje proti zahodu, v upanju, da bom našla stezo in kolovoz, kjer sem hodila prejšnjo nedeljo. Držala sem se severne strani gore, saj bi se morala po južni spuščati po oni zopni senožeti. Steza je bilo ogromno, a ker sem se držala prave smeri, sem se kmalu znašla na onem kolovozu, kjer sem hodila prejšnjo nedeljo. Kako blizu sem bila – pa sem se tam na križišču cest zopet zgubila in namesto h Korenu zavila na neko neskončno gozdno cesto, ki ni bila prava. Ker pa je šla navzdol, sem vedela, da bom končno le prišla na Col.

In res – prišla sem na »vodiško magistralo« in peš premerila vso pot od Sv. Duha do korita na Avzlaku, kajti nihče me ni pobral. Od korita do Snoborskega križišča sem nato imela enega prevoznika, od druge rajde do Vrhpolja drugega in od Škrlovca v Vrhpolju do doma tretjega.

V ŠVICI JE ŽE, V SLOVENIJI BI TUDI LAHKO BILO

MED GORAMI BREZ AVTOV

V Švici, državi med gorami, menda že od nekdaj preganjajo avtomobile – zadnje mesece so tam izredno ostre razprave o tem, da bi tranzitni promet s kamioni prek Švice nasploh prepovedali in da bi bilo treba táka vozila na državni meji naložiti na vlake in jih na drugi strani spet spustiti na cesto.

Toda v tej državi ostro nasprotujejo avtomobilom že »od nekdaj«. Največji švicarski kanton Graubünden je bil »zadnja dežela civiliziranega sveta«, v katero je vkorakal avtomobilski promet. Od leta 1900 do 1925 je bila namreč vožnja z avti v Graubündnu prepovedana. Ko so namreč oblasti leta 1900 dobile več pritožb, da so se splašili konji, ko so videli prve avtomobilске pošasti, s katerimi so se meščani peljali v gore, zaradi tega pa da je skoraj prišlo do hudih nesreč, se je vlada odločila prepovedati zabavni šport nekaterih malo premaknjenih turistov. Pozneje so v kantonu celo razpisali referendum, ali naj bi dovolili vožnje z avti ali ne – in na njem so se državljani izrekli proti avtomobilom –, šele mnogo pozneje pa so pod vplivom hotelske »mafije« avtomobilski promet vendarte dovolili.

Vendar so še pozneje v nekaterih krajih v Švici vnovič prepovedali vožnje z avtomobili, tako da niti dandanašnji tod na ulicah ni videti, slišati in vonjati te pridobitve civilizacije. Najbolj znan med temi kraji je vsekakor Zermatt, kjer vozijo le električni avtomobili, ki so last hotelov. Veliko tujcev se pripelje v kraj z vlakom, domačini pa svoje avte parkirajo pod krajem. Tisto, kar je včasih veljalo za omejitev, je zdaj znak ekskluzivnosti.

Tako se je pred kratkim devet švicarskih gorskih turističnih krajev, med katerimi so Saas-Fee, Wengen in Zermatt, združilo v Srenjo švicarskih turističnih krajev brez avtomobilov (GAST), da bi ponudilo »počitnice brez avtomobila«. V teh

krajih je popolna prepoved vožnje z zasebnimi osebnimi avtomobili in je ves promet vezan na električne avtomobile ali konjske kočije – ali pa ljudje preprosto hodijo peš. Samo za nekatere službe, kot na primer gasilce, reševalne avtomobile ali dežurne zdravnike, so dovoljeni avtomobili z motorji z notranjim izgorevanjem. Prav tako lahko s takimi avti vozijo snežni plugi in smetarji. Izjemo so naredili tudi za gorske kmetije, kjer na strmih njivah in travnikih brez strojev in motorjev ne bi mogli delati.

GAST je mogoče razumeti kot organizacijo s pionirsko funkcijo. Skupaj še z drugimi, ki jim je kaj do čistega okolja v gorah in okoli njih, se na moč trudi, da bi nekega dne električni avtomobili dobili svoj tok na sončnih črpalkah in bi tako postali pravi solarni avtomobili.

Če bo šel razvoj tako naprej, je mogoče nekega dne v Švici pričakovati čisto drugačna potovanja. Skozi doline in prek prelazov v Alpah bodo vozili solarni avtomobili, ki ne bodo delali niti hrupa, niti ne bodo smrdeli. Nujno potrebne postaje, na katerih bodo napolnili ali zamenjali baterije, ne bodo nadležna obremenitev, ki bodo zavirale hiter prevoz, ampak bodo spadale k užitku polnem potovanju. Komur pa se bo mudilo, bo seveda naložil svoj avto na vlak in hitro potoval skozi Švico.

V Sloveniji bi tudi lahko začeli razmišljati o čem podobnem – ali nemara čisto takem.

Oblegovalci Denalija

Goro Mount McKinley, ki se zadnji čas spet imenuje po Indijansko Denali, najvišjo goro Severne Amerike, ki sega 6187 metrov med oblake in pod nebo, je lani oblegalo 994 gornikov in vsi so se želeli povzpeli na njen vrh. Ta podvig je uspel 571 alpinistom, ki so po izredno vetrovnih, zasneženih in poldenelnih pobočjih prišli na najvišjo točko severnoameriške celine.

UTRINKI IZ KANADSKIH GORA

DEŽELA PRIJAZNIH LJUDI

IZTOK TOMAZIN

Da ne bo pomote: nikakor ne mislim Slovenije. Ob tem, kar smo doživljali v Kanadi, se zdi popularni turistični slogan o prijaznih ljudeh na sončni strani Alp kot neokusna šala.

V Kanadi smo presenečeni nad vsesplošno prijaznostjo sprva menili, da gre za prijetna naključja ali pa da se nam že od daleč vidi, da prihajamo iz dežele evropskega vzhoda, ki ima za Severnoameričane navadno tudi priokus nekakšne eksotike in nebogljenosti. Prodajalci, uslužbenci, policaji, naključni mimoidoči in drugi so bili tako vljudni in ustrežljivi, da smo bili, nevajeni tega, včasih že kar v zadregi.

Hitro smo ugotovili, da je tako obnašanje pravilo in ne dragocena izjema. Prijazni so do vsakogar, tudi med seboj. Kjerkoli – v trgovini, na pošti, na bencinski črpalki ali pa na najbolj odročni planinski poti – smo srečevali prijazne, nasmejanje obraze, ki so nam voščili vse najboljše, srečo za naprej in za nazaj, ali pa čisto preprosto, brez razloga: »Have a nice day«. Res so bili vsi dnevi v Kanadi in še posebno v kanadskih gorah lepi, ne nazadnje tudi zaradi sproščene in prijetnega vzdušja med ljudmi, katerih večino smo srečevali in spoznavali po naključju.

Počasi smo tudi sami pričeli presegati zadržanost. Pométili smo ostanke zadržanosti in se napol za šalo, napol zares spraševali, kakšni bomo v prihodnosti na drugi strani oceana, v drugi, drugačni deželi.

CESTA V NEBO

Icefield Parkway je cesta, na kateri se zdi vožnja z avtom kot sanjsko potovanje. Dvesto in več kilometrov daleč se brez predaha vrstijo prizori, ki jemljejo dih. Divje soteske z bobnečimi brzicami in pršečimi visokimi slapovi stopljenega snega in ledu višav prehajajo v široke zaprodene doline, po katerih igrivo pošumevajo deroči potoki in reke. Rečni tokovi so mnogokrat prekinjeni z jezeri in slapovi. Kar iz avta se dostikrat ponujajo pogledi na pravljico lepoto gorskih jezer. Prevzet se lahko poigravaš z mislijo, katera barva je najlepša – turkizno modra, smaragdno zelena ali pa katera druga iz množice vidnih. Strme, nad cesto se prevešajoče stene prehajajo v razsežna pobočja, prekrita s temno zelenimi gozdovi, v katerih žarijo otočki jesensko rumenih macesnov. Otožne, dolgo in mrzlo zimo napovedujoče, pa nepopisno tople jesenske barve gorskega rastja so sredi septembra najizrazitejše na visokih prelazih. Mogočni ledeniki tam pripoljzijo skoraj do ceste. Skupaj z neskalskim, čudovito modrim nebom pa pokrajino obvladujejo gore. Razprostirajo se, do koder seže pogled. Vožnja je en sam mimohod bleščečih se snežišč in ledišč, prepadnih sten, značnih grebenov in

vabljenih vrhov, ob katerih mora vsakemu gorniku zaigrati srce.

Ljubitelj narave po tej cesti ne more voziti hitro. Vsak ovinek je nova skušnjava in midva sva ji pogosto podlegla. Včasih sva se ustavljala vsakih nekaj sto metrov in zdelo se je, da sploh ne bova nikamor prišla. Še večkrat bi morala postati in premagati priganjajočo zavest, da imava vendarle nekakšen, čeprav neobvezen cilj. Navsezadnje sva že bila tam, v osrčju Skalnega gorovja, v pokrajini, ki ji po lepoti in razgibanosti težko najdeš enakovredno. Kolikokrat me je prišlo, da bi kar zapeljal s ceste, pograbil nahrbtnik in stekel v divje gozdove, po bregovih jezer in skozi globoke doline proti visokim snežno belim goram!

Naprej naju je gnala samo zavest, da naju daleč na severu, na namišljenem koncu popotovanja, čaka najvišja, najzahtevnejša in morda tudi najlepša gora kanadskega Skalnega gorovja.

DOLINA TISOČIH SLAPOV

Neminljive so otroške sanje in kasnejša sanjarjenja o nedosegljivi, nadvse mogočni in skrivnostno lepi divjini. Tam so veličastni slapovi, ki se vsipajo prek vrtoglavo strmih sten zasneženih in zaledenelih visokih gora; so hrumeče brzice, ki besnijo v temačnih, srhljivo globokih soteskah; so zasanjana ogledala gorskih jezer, ki tiho zbirajo in umirjajo razposajene vode slapov in brzic in jim vdihujejo nove žlahtne podobe in barve. Manjkati seveda ne smejo divje živali v neokrnjenih gozdovih, vso čarobno lepoto pa – odvisno od razpoloženja – objema otožni dih barvite jeseni ali brsteča svežina pred polnim razcvetom pomladi.

Nekatera divja območja pod himalajskimi in severnoameriškimi vrhovi so se sanjskim podobam močno približala. Nešteto slapov, sotesk, jezer, gorá, pragozdov in marsičesa drugega sem tam občudoval, bistvo pa tako ni bilo za oči.

V Dolini tisočih slapov pod zahodnim ostanjem Mount Robsona je spet izginila meja med možnim in željenim. Bila je igra prelepih nasprotij in neponovljivo doživite prelestne gorske jeseni.

Slapovi so pršeli od vsepovsod v globoko tesen, ki ni dala razpenjeni reki niti trenutka predaha. Soteska se je pričenjala in končevala v široki, barviti dolini. Na obeh koncih sta se iskrla dragulja spokojnih jezer. Čarobno sozvočje mogočnih gora, prostranih gozdov, igrivih vodá in jasnega neba je bilo tako polno, da se mi vzpon na Robson, zaradi katerega sem v te kraje predvsem prišel, sploh ni zdel več najpomembnejši.

Pomen dejanj je spet enkrat zbledel. V kanadskih gorah sem že opravil nekaj zahtevnih vzponov in vedel sem, da jih bom verjetno še nekaj, a to ni bilo bistveno. To so bili le neobvezujoči delci celote.

Squamish – najpomembnejše središče kanadskega skalnega plezanja, v ozadju 600 metrov visoka stena Squamish Chief, prek katere je Tomazin poletel s padalom. A – stena Apron, v kateri sta navezi Iztok Tomazin-Martina Zupancič in Tono Virk-Tatjana Cerar preplezali nekaj smeri z oceno VII+

Foto: Izток Tomazin

SREČANJE

Bobnenje slapu Emperor je počasi zamrlo, soteska se je razprla v široko dolino, nad katero je v opoldanskem mrču kipela orjaška stena. V goščavi ob poti je nenadoma glasno zašumelo in zahreščalo. Velika, kot oglje črna glava se je iz neposredne bližine zastrmela v naju, potem pa bliskovito izginila. Pojemajoče lomastenje je oznanilo hitro oddaljevanje težkega telesa. Velik črn medved se naju je očitno še bolj prestrašil, kot sva se midva prestrašila njega.

Po hipnem silovitem presenečenju mi je srce prav po otroško zaigralo. V divjih kanadskih gorah sem si bil vsaj tako močno želel srečati medveda, kot sem si bil želel opraviti kak zahteven vzpon. Pozabil sem na vse drugo, tudi na steno Robsona, ki sem se jo bil namenil preplezati. Z desnico sem pograbil cepin, v levici sem trdno držal fotoaparata in že sem kar s težkim nahrbtnikom na ramenih tekkel za medvedom.

Le malo kasneje sem ga iz zavetja grmovja navdušeno opazoval in fotografiral, medtem ko se je brezskrbno, kot razposajen otrok, prekopicaval in čofotal v globoki vodi rečnega rokava. Užival sem, dokler ni odhlačal po dolini navzgor. Potem sem mu spet sledil, dokler me ni opazil ali zavohal na čistini razpotegnjenega melišča. Ubral jo je navkreber proti skalni steni in kmalu izginil za robom.

Srhlijava radovednost pa mi še ni dala miru. Počakal sem Martino in ji rekel, naj si za vsak primer poišče primerno drevo, nato pa sem

pohitel skozi gozd proti robu, kjer sem medveda zadnjič videl. Tam se je pričela izpostavljena polica, edini možen prehod prek stene. Previdno sem nadaljeval zasledovanje in ves napet za vsakim robom pričakoval bližnje srečanje. Polica se je ožila, prepad pod njo pa je bil vse globlji. Zelo me je spominjala na gredino v južni steni Kogla.

Martinini glasni klici iz dna doline so prekinili moje napeto zasledovanje. Zdrvel sem po polici na rob stene in v dolino. Spoznal sem, da me je mogočni kosmatinec lepo ukanil. Medtem ko sem tekkel skozi gozd proti robu, kjer sem ga bil zadnjič videl, se je potajil v goščavi. Ko sem izginil za robom in nadaljeval »zasledovanje« po polici, pa je spet pričel lomastiti, brundati in celo nekakšne čudne žvižge je spuščal. Uspelo mu je hudo prestrašiti Martino. Ko sem pritekkel do nje, je črnuh mirno sedel pod kakih sto metrov oddaljeno smreko in naju radovedno opazoval. Ves čas se nisva mogla ubraniti varljivega vtisa njegove dobrodušnosti, čeprav sva obenem vedela, da so srečanja z medvedi v divjini Skalnega gorovja lahko zelo nevarna. Preden se je kosmatinec spet zganil, sem ga še nekajkrat fotografiral.

Na koncu smo ubrali vsak svojo pot. Črni medved se je z elegantno počasnostjo odzibal v gozd, na lov za svojo najljubšo dobroto – brusnicami, ki jih je v divjini pod Robsonom na pretek. Midva pa sva navdušena nad nenavadnim srečanjem odhitela proti bližnji obali jezera Berg, kjer sem nameraval pričeti drugo, drugačno in dolgotrajnejšo pustolovščino, samotni vzpon v severni steni Robsona.

VEČER NAD PACIFIKOM

Kovinsko lesketanje morja se je ravno prelivalo v zamolko sivino, ko sem pod večer prisopihal

na vrh Squamish Chief. Trije kanadski padalci so že razpeli pisana padala na vršni ploščadi. Hitro sem razgrnil srebrno modro kupolo svojega padala in se jim pridružil v napetem obredu pred skokom v globino.

Na vrhu sem bil prvič, a iz pripovedovanj sem vedel, da je za polet s padalom izredno zahteven in nevaren. Skoraj vodoravna vršna ploščad se mahoma prevesi v plati, ki so prestrme, da bi se na njih ob neuspešnem štartu še lahko ustavil. Sto metrov nižje je široka polica, za njenim odsekanim robom pa se grezi šeststo metrov visoka previsna stena. Zelo redko za kratek čas zapiha za polet edino primeren veter. Običajno se to zgodi kmalu po sončnem vzhodu ali tik pred nočjo.

Sunki bočnega in včasih celo hrbtnega vetra so nas držali v hudi napetosti. Naglo se je temnilo in iztekale so se zadnje minute dnevne svetlobe. Vedeli smo, da bi bila vsaka napaka na štartu usodna. Za željeno dejanje in doživetje, ki nam je hitro polzelo v nedosegljivost, je veljal preprost, usoden ameriški letalski rek: »Fly or die – poléti ali umri!« Vsak med nami se je zato spopadal z željami, strahom, previdnostjo, skušnjavami.

Vznemirjenje je naraslo do vrhunca, ko se je v polmraku prvi vendarle odločil za štart. Premamila so ga kratkotrajna zatišja med sunki vetra. Na vso moč je stekel proti prepadu in kupola padala se je nad njim obetavno napolnila. Na robu ploščadi, ko bi moral poleteti, pa se je kupola v hipu združila in zaprla. Brez opore in možnosti, da bi se zaustavil, se je zavalil v globino in izginil. Onemeli smo in neslišen krik groze je vzvalovil spokojnost večera visoko nad obalo Pacifika.

Še preden pa smo pretreseni pritekli do roba ploščadi, smo zagledali lepo napeto padalo, ki je počasi tonilo v temo nad pristaniščem. Imel je noro smerto. Ko se je že nemočno valil v smrt, se je padalo spet napihnilo in ga potegnilo v zrak, v življenje.

Pod vtisom srhljivega dogodka sem bil prepričan, da ta večer ne bo poletel nihče več, še posebno, ker je bilo do teme le nekaj minut. Nenadno brezvetrje pa nas je spet pahnilo v vrtnec skušnjav. Prvi jim je podlegel bradati Kanadčan z lepim rumenim padalom. Nekajkrat je že poletel z vrha Squamisha. Gledal sem samo njegov napet obraz in kupolo padala. Ko je na vso moč tekel v prepad, je bil ves otrdel in spačen od popolnega napora, koncentracije in strahu. Kupola se je lepo napela in uspešno je poletel. Silovit krik olajšanja je zarezal v tišino.

Nepovratno se je iztekla najlepša priložnost tega večera. Tema je postala glavna ovira. Preostali Kanadčan je razočaran pospravil padalo in rekel, da bo na vrhu bivakiral in znova poskusil jutri ob sončnem vzhodu. Tudi skupina plezalcev, ki so navdušeno in obenem prestrašeno opazovali naše dotedanje početje, se je pripravljala na bivak.

Pozno, morda prepozno me je premagala silovita grenkoba zamujene priložnosti in izmikajočega se doživetja. Zelo redko se dá poleteti z vrha Squamisha, zato včasih cele tedne ne

uspe nikomur. Mi pa bomo čez nekaj dni odšli iz teh krajev za dolgo, morda za vedno.

Moj prvi nasprotnik je bila tema. Drugi je vstajal z nočjo – hrbtni veter. Čutil sem ga v gorah za Squamishem in vedel sem, da je vprašanje minut ali celo sekund, ko bo privršal in me onemogočil. Zanašal sem se na popolno zbravnost in na silovit tek, ki sem si ga privzgojil od svojih prvih zmajarskih poletov. Zavedal sem se napake prvega Kanadčana. Med tekom je podzavestno za trenutek zastal na točki, od koder ni bilo več vrnitve. Osupli obrazi plezalcev in preostalega padalca ob mojih pripravah na štart so bili le bežna podoba v kalejdoskopu mnogo pomembnejših stvari.

Neznosna teža napetosti, strahu, potrebe po letenju, vse množice razlogov za in proti se je stopnjevala do trenutka odločitve, ko je vse izginilo in je ostalo samo gibanje. Še pred usodnim robom sem vedel, da mi bo uspelo. Ko sem bil že v zraku, sem še kar brcal, kot bi ne mogel ustaviti silovitega teka. Popoln napor se je moral preliti v letenje.

Z veliko hitrostjo sem preletel polico, na kateri so plezalci že zakurili ogenj, potem pa se je naenkrat pod menoj odprla mračna globina, da sem kar zavzdihnil ob silovitosti prizora. Zaliv je že zdavnaj izginil v temi, le velike oranžne luči so osvetljevale bližnjo okolico pristanišča in medlo odsevale v srhljivih previsih, ki so počasi rasli za mojim hrptom.

Ko sem letel nad pristaniščem, je zapihal močan sever in me potiskal proč od mesta načrtovanega pristanka. Daljnovodi, drevesa, množica hiš in dreves so grozili iz teme, ki je izmalčila presojo prostora. Vztrajal sem in samo oster zavoj nad drevoredom in žicami daljnovoda, ki sem jih bolj slutil kot videl, mi je še preostal za dolet na travnik ob tovarni za predelavo lesa.

Kot že tolikokrat doslej sta se ob dotiku s tlemi prepletla brezmejno olajšanje in žalost ob koncu opojnih minut najlepšega gibanja.

NOVA KNJIGA ZA PLANINSKO KNJIŽNICO

STO SLOVENSКИH VRHOV

STANKO KLINAR

Pri ljubljanski Prešernovi družbi, ki je posebno zadnja leta karseda naklonjena planinskim piscem in tudi sama spodbuja takšno pisanje, izide prihodnji mesec knjiga »Sto slovenskih vrhov« našega znanega gornika Stanka Klinarja. Založba s tem nadaljuje tradicijo izdajanja vsakoletne »stotice«, v katerih so planinci že doslej našli marsikaj zase, letos pa bo to zanje poln zadetek.

Vsakemu od stotih (kajpada po lastnem okusu in preudarku izbranih) vrhov je avtor namenil nekaj osnovnih podatkov, da bi se bralec lahko orientiral in se nemara odločil za vzpon, če bi ga gora zaradi besedila tako zamikala ali če bi ga avtor preprosto spomnil nanjo. Pri vsakem vrhu posebej so navedena izhodišča, bližnje planinske kočice (in kako priti do njih iz izhodišča), vzponi na vrh ter tiskani pripomočki, kot so vodniki in zemljevidi.

Po tem kratkem uvodu pa avtor odpre zapornice svojega gorniškega poznavanja teh gor in dá krila svojemu občudovanju tega sveta. Ker so na koncu koncev faktografski podatki objavljeni še marsikje, predstavljamo z dovoljenjem avtorja samo literarne opise nekaterih vrhov, kot bodo natisnjeni v Klinarjevi knjigi Sto slovenskih vrhov. (Op. ur.)

DEBELI VRH, 2390 m (Julijske Alpe, skupina Triglav)

Debeli vrh je tako prisrčen, da ni mogoče mimo njega: bohinjsko zaobljen, debelušen in dobrodušen, a še vedno visoko postaven in korajžen. Kralj fužinskih planin, zaudarja po mleku in siru. Ob njegovem vzhodju, V Lazu, še pasejo, molzejo in sirijo.

Če je to res tako pohvalno? Če ni to le krik življenjske stiske? In če niso opuščene planine srečen dokaz, da so se ljudje izvili iz klešč te stiske? »Ganz so romantisch dürrte das gar nicht gewesen sein,«* je menil prijatelj Manfred o (večinoma pokojnem) planšarstvu. »...so romantisch« – kot to opevajo stari idilični epi. Nekaj te »idile« sem v mladih letih še videl od blizu. Bilo je še huje, kot trezno sodi France Zupan: »... pot od romantičnega navdušenja do iztreznjenja je menda prehodil marsikateri mestni otrok, ki je s polno glavo literarnih predstav o gorah in njihovih kremenitih prebivalcih prišel v stik s trdo resničnostjo... O idiličnem alpskem prebivalstvu, ki so ga nekoč menda sestavljali postavni fantje, drzni lovci, pastirji in vodniki, brhke majerice in častitljivi sivolasi starčki – o takem prebivalstvu ni sledu: bodisi da je degeneriralo v slabo raščene in zgarane ljudi, kakršne srečujemo po alpskih dolinah, bodisi da ga nikdar ni bilo in je obstajalo

samo v romantični domišljiji pisateljev in žanrskih slikarjev 19. stoletja.«

Trda beseda, toda resnična. Torej z bogom, stara »idila« na planinah! Dovoli, da te pokopljemo, ožarjeno z romantičnim sijem preteklosti, otožnemu hrepenenju pa se raje odpovemo.

Lahkega srca pohajkujemo danes okrog Debelega vrha in se veselimo preskrbljenega življenja. Ves svet med Velim poljem, Hribaricami in Planino pri jezeru je poln mikavnih ciljev, da bi se človek kar prestopal z vrha na vrh. Potepuško srce, dober tovariš in vsaj dvajsetmeterska pomožna vrh pomagajo čez vse težave. Vrh pride prav že na Debelem vrhu, kakor je sicer ljudomil in dobrodušen. V vzhodnem grebenu ima prav sitno zarezo, ki ne bo vsakomur po okusu. Podobno je s severnim grebenom, ki sploh ni težak, vendar je vseeno precej prepaden in docela neobplezan. Naravnost idealno je, povzpeti se po tem grebenčku in sestopiti na Lazovski prevall, od koder lahko nadaljujemo po drugem severnem grebenčku na Ograde – za boljše počutje bo vrh spet prav prijeten sopotnik –, od koder sestopimo po južnem pobočju na markirano stezo, ki veže Laz s Krstenico.

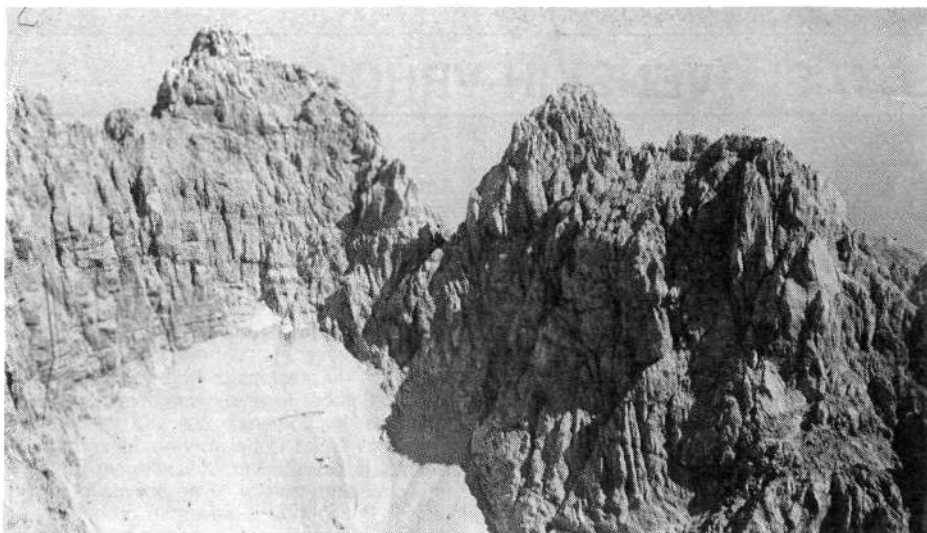
Podobno lahko – z zemljevidom in vodnikom v roki – načrtujemo in povezujemo vzpone po drugih okoliških vrhovih: po Stogovih, na Škednjovec in Vrh Hribaric, na Mišeljski konec in Mišelj vrh, pa vzhodno nad Vodnikovim domom na Vernar in Tosc. Recimo takole: z Mišeljskega prevala (1995 m) lahko prečimo ves Škednjovec (2309 m, I.–II. stopnja) do Hribaric (2358 m), od koder splezamo naravnost na Mišeljski konec (2464 m, II. stopnja) in se po grebenu brez plezanja napotimo na Mišelj vrh (2350 m), od koder sestopimo po južnih pobočjih na Malo in Velo polje. Vernarja (2225 m) ne moremo prečkati, vrnemo se na Bohinjska vratca (1979 m, I. stopnja), od koder smo prišli, zato pa jo nekje sredi poti med Bohinjskimi vratcami in Vodnikovim domom udarimo čez lahko pečevje naravnost na Tosc (2275 m, I.–II. stopnja), od koder se po južnih strminah v velikem ovinku vrnemo na Velo polje.

Da si bomo na jasnem: na nobenega od teh vrhov ne pelje markirana pot, pa tudi nobena drugačna pot. Vsi spadajo v kategorijo prešernega fantovskega brezpotja. Srečno!

Kje bomo spali, ko nas med tem potepanjem zaloti noč? Hm, ne vem. Morda se zatečemo z zadnjim mrakom še v Vodnikov dom. Morda pa imamo s sabo spalno vrečo in si bomo vsó noč pomežikovali z zvezdicami na nebu. Morda nas povabi kdo v pastirski stan, ki to več ni.

Morda pa bomo kot davni prvopristopniki naredili kje na gozdni meji majhen ogenček, ob njem presedeli in predgotali eno noč, drezali v žerjavico in razpihovali plamene, da bodo sence begale mimo ožarjenih obrazov in čez skale za hrbtom, in bodo iz goste teme za nemirnim

* Čisto romantično to že ni moglo biti.

Visoki in Srednji Rokav

svetlobnim krogom vstajali duhovi in strahovi davnih dni.

Sence počasi poležejo, glasovi potihnejo, glava zakinka. Deo gratias! Pokrije nas negibna črna noč.

Nato se krmežljivih oči na vzhodu začrta dan. Iz jutranje sivine se izmotovilljo ravnodušno nevedni obrisi našega prostorčka. Z obrvi si obrišemo roso, iz nahrbtnika in izza srajce zmečemo mravlje. Malo načivkani in opotekavi se počasi spravimo na pot. Kako da je sonce že tako visoko? Ah, kaj! Njegova toplota nas položi na prvo travo, kjer zadremljemo kot dojenček na materinih prsih.

VELIKO ŠPIČJE, 2398 m (Julijske Alpe, skupina Triglava)

Ko se vzpnemo od Črnega jezera mimo Bele skale, se odpre zasanjana pravljlična pokrajina Zgornje Komne, neresnična in odmaknjena, kot da »ni od tega sveta«. Gore so tako daleč zadaj, da še misel nerada poleti tja. Raje prišepetava, da je kar dobro tu, kjer smo, pri Dvojnem jezeru, ob nogah prepadne Tičarice, naj si več ne želimo, ker nam sicer bajeslovni vladar lahko zavda. To je namreč Zlatorogovo kraljestvo, skrivnostno in čudno bajno, da se noga upira stopiti v njegovo prostrano neznan-ko, skorajda v strahu, da se je gospodar medtem vrnil in bo stresel sveti srd na zahrbtnega in pohlepnega človeka.

Ne vem, ali je to občutje krivo, da smo dobili markirano pot na Veliko špičje šele pred kratkim – morda bo tega dvajset ali trideset let –, kar ni v nobenem časovnem skladju s častitljivo magistralno »veliko cesto«, ki že od pradavna drži skozi Dolino Triglavskih jezer in čez Hribarice na Triglav. Meni bi bilo ljubše, ko bi je ne imeli niti še danes. Z njo je namreč pravljica razbita, vrata v zadnje koticke Zlatorogovega svetišča brezbožno odprta. Da se le ne bi

starodavni bog spet maščeval, kot se je trentarskemu lovcu, ko ga je pahnil v prepad. Južna steza je na enem mestu tako strmo napeta čez travno vesino, da se utegne v dežju in zmrzali lovčeva zgodba ponoviti.

Spet pa je res, da tako mikavnih poti, kot je povezava obeh pristopov na Veliko špičje v eno turo, ni nikoli preveč. In vendar... in vendar bi bilo dobro vedeti, kje so tisti globlji vzgibi, da se vrh, ki se po svoji pojavi še daleč ne more meriti ne z Jalovcem ne s Špikom, še s Cmirom ne in Kukovo špičo, ki sta podobnih višin, imenuje tudi Lepo špičje ali Lepa špiča. Ali ne izvira ta »lepota« prej iz kakega notranjega doživetja, ki ga zdaj ni več?

»Zlatorog« se je zatekel na sosednji Plaski Vogel (2348 m). Komur se hoče prabitnosti, naj stopi tja za njim. Gora ni ne lahka ne težka, a daleč naokrog, od severa in juga, od vzhoda in zahoda, docela brezpotna in nekoliko zapletena. Zato boste od dveh ali celo treh izvedencev (pa tudi v priročnikih) dobili precej različne podatke za smer vzpona, nazadnje pa se vam bo zdelo, da ste goro sploh nanovo »odkrili«. Seveda le tedaj, če se ne bojite streti kak orientacijski oreh in če se ne branite malo poplezati. Po mojih skušnjah je P. Vogel lažje dostopen od zahoda kot od vzhoda (na obeh straneh I.–II. stopnja). Za nagrado boste spoznali, da prezrti Plaski Vogel še daleč ni najmanjša gora Julijskih Alp, in da je sploh tipično ukrojena po njihovih šegah in navadah: z raztrganimi grebeni in divjim severnim prepadom, prav kot Lepa špiča. – Morda vas zamika, da bi šli za »Zlatorogom« še v tiste brezpotne dvatisočake, ki se spuščajo s Plaskega Vogla na zahod proti planini Za skalo (Travnik, 2256 m, Plaski Kuk, 2038 m), ki jih skoraj dobesedno nihče nima za mar, ali pa tiste, ki se spuščajo na jug (Vršac, 2236 m, Čelo, 2228 m) in so v svoji pozabljenosti ravno tako prepuščeni sami sebi. A vse to je že daleč stran od naše gore. To so čisto samostojni podvigi, ki nimajo z Velikim špičjem nobene prave zveze več.

Zanje navijam le zato, ker je tam še vse tako, kot je bilo ob stvarjenju sveta. Samo noge si nikar ne zlomite v tistih škrapljah. Težko bi vas odkril kdo drug kot kavke in jastrebi.

ZELENIŠKE ŠPICE (Staničev vrh, 1805 m (Kamniške Alpe, osrednji del)

Kdor je okusil Zeleniške špice, vse življenje z ljubeznijo misli nanje. A ne zato, ker bi bil tam kak veličasten vrh, pač pa zaradi prijetne lahke plezarije, ki brez markacij in klinov pripelje na celo vrsto manjših, a razposajeno naostrenih in mladane deviških vrhov. Povezani v enodnevno grebenko plezalno turo imajo visoko ceno celo v očeh današnjih vrhunskih mojstrov, kot sta lepo izpovedala **Tine Mihelič** in **Rudi Zaman** v knjigi Slovenske stene: »Med plezalnimi vzponi tega razreda bi Zeleniškim špicam v naših gorah komaj našli primero. Tudi veliki, znameniti grebeni Julijskih Alp komaj kje ponudijo toliko plezalskega užitka kot skromne, a tako privlačne Zeleniške špice.

V nasprotju z drugimi grebeni jih je narava obdarila s prvovrstno, večinoma tudi na grebenski rezi trdno skalo. Težko bi našli bolj »grebensko« plezanje. Prestopaš namreč z roglja na roglj, komaj kak korak opraviš po bokih grebena. Uživa je v navdušenje zbujujoči izpostavljenosti in ob čudovitih pogledih pozabiš, da si na plezalni turi.«

Tej hvali navidez nasprotujejo nekatera dejstva: da so Zeleniške špice v zemljepisnem oziru glede na svojo masivno mater Planjavo, ki jih drži v naročju, drugotna zadeva, nekakšen čipkast okrasek, ki ji pomaga narediti dolinico Repovega kota; da samo najvišji vrhovi v zgornjem delu, kjer se na Srebrnem sedlu (2115 m) vežejo na Planjavo, pokukajo nekaj malega čez 2000 m, kar pa ne zadostuje, da bi jih neizvede-

ni obiskovalci Planjave in Ojstrice sploh opazili; da je ves greben pomanjkljivo poimenovan, saj poleg Kamniškega Dedca (1663 m), kjer se greben začne, in Staničevega vrha, kjer se običajno začne naša plezarija, nobena vzpetina nima svojega imena, še najvišja ne (2127 m, tik ob Srebrnem sedlu). In takih brezimnih, a dovolj izstopajočih vrhov je med Staničevim vrhom in Srebrnim sedlom vsaj pet!

Če se prvi hip morda to klavno sliši, pa je naravnost reklama za ta komaj dotaknjeni (a nikakor ne pozabljeni!) svet. Protislovnost je res le navidezna; ta svet sploh ni majhen! Od Kamniškega Dedca je greben dolg okoli 2 km, od Staničevega vrha do Srebrnega sedla pa dober kilometer zračne črte. Narejen pa je, kot smo že slišali, izključno za uživače iz rodu »homo alpinus reptans« (po **Janku Mlakarju**).

Zgodovina prvega vzpona sega že pred prvo vojno, ko so greben preplezali drenovci pod vodstvom vsestransko nadarjenega in raziskovalno neugnanega **Bogumila Brinška** (ki ga je, žal, prva vojna tudi ubila) in enako vnetega **Pavla Kunaverja**, znamenitega »Sivega volka« (ki je prijatelja Brinška preživel za več kot sedemdeset let). Opravili so prvovrstno domovinsko dejanje in ga kronali z nadvse posrečnim imenovanjem prvega brezimnega stolpa za Staničev vrh. Kasnejši planinci, ki so že poznali »Silbersattel« na Monte Rosi in Nanga Parbatu, so dodali »Srebrno sedlo«. Najbolj naškrobljene čipke med tema dvema kotama pa še čakajo svojega Adama. (Njegova vloga našim mladeničem sploh ne bi smela biti težka. Če odpremo njihove plezalne vodničke, se iz njih usipljejo »Gamsje police«, »Zelena sled«, »Polžek«, »Hruška«, »Prvi tango«, »Poslednji tango«, »Hlev«, »Plavolaska«, »Riba«, »Črne oči«, »Kitajka«, »Tri flaše pira« in naprej za cel slovar nabritih imen. Kako si ne bi mogli izmisliti

Obir

nekaj vročega tudi za zeleniške zobe, po Kugyjevem zgledu, ki je premalo krščen. Viševi skupini šel za botra in ji naredil Divjo kozo in Gamsovo mater?)

Iz svojih skromnih skušen z Zeleniškiimi špicami sodim, da je predvsem pomembno, da znamo priti na Staničev vrh (ki je za skromnejše lahko samostojen cilj in turo tukaj zaključijo). To najlaže naredimo tako, da se po lovski stezi v dobre pol ure vzpnemo skozi Repov kot na vrh dolinske stopnje; tu, kjer je še vedno gozd in kjer pridemo potoku najbliže, zapustimo lovsko stezo in preidemo čez potok (grapo) na njegov južni, tj. levi breg, potem pa, iščoč najboljših prehodov v razbrazdanem pobočju, dosežemo v eni uri (ali še prej) greben in po njem v lahkem plezanju proti vzhodu Staničev vrh.

Tu je precej zračno, in tu se pravo plezanje tudi začne. Sestopni raztežaj naprej proti vzhodu je zahteven in zelo odprt. Nadaljevanje pa nas vodi po odsekih, ki so priznani estetski višek grebena. Iz srca nam bo vrela ena sama sončna hvalnica dobrotni naravi. Tine Mihelič pravi: »Nad naslednjo škrbino se greben za nekaj časa spremeni v pravo žago. Ne da bi se oddaljeval od rezi, obiraš roglje in se v prijetnem plezanju bližajš vnožju najvišjega stolpa... Zdaj pa najlepše! 150 m visok stolp te preseneti s skalo, ki bi bila v čast samemu Razu tančic. (Znamenit raz v Dolomiti, op. S. K.) Iz strmega, drzno izpostavljenega raza srše čvrsti roglji, da se vzpenjaš proti vrhu kot po nebeški lestvi.«

Neugnana, vedno znova presenetljiva grebenska pestrost navdihuje k domiselnosti in podjetnosti. Podroben opis zato ni potreben. Seveda se bomo kdaj znašli na »ladijskem kljunu«, »na koncu sveta«, a kaj zato! Raztežaj nazaj, spodaj okrog, pa gremo naprej! Tudi v tem je mik! Saj česa pa naj bi se bali v tem prijetnem svetu, ki le pri sestopu s Staničevega vrha kuka malo tja proti III. stopnji, sicer pa nas ves čas zabava z vedrimi težavami okoli II. V drugi polovici grebena se svet celo nekoliko razširi in sprosti.

V nasprotju z omenjenima avtorjema sodim, da naj se ture ne bi lotili brez vrvi. (To svoje priporočilo avtorja z eno od fotografij v knjigi sama ovržeta.) Konec koncev je (navezana) družba prijetna in varstvo sonaveznika koristno. Spomnite se Adama, ki je bil tudi v raj, a se vendarle celo v času svoje neumrljivosti ni želel po njem potikati »ne(na)vezan«.

OBIR, 2142 m

(Vzhodne Karavanke, severna veriga)

Obir bi lahko primerjali s Storžičem. Kot je ta iz družine bližnjih gora pobegnul na jug in se strmo spušča tik nad gorenjsko ravnino, da z njega plava neoviran pogled v šir in dalj, tako je ušel Obir na sever od glavnega karavanškega grebena, kjer se košati kot popolnoma samostojen, z vseh strani docela razločno zamejen mogotec nad Rožem in Podjuno, z razgledom, ki mu je prinesel vzdevek »koroški Rigi«.

Spada v severno vrsto Karavank, katere značilnost je ta, da so jo potoki, ki pritekajo izpod glavne, južno ležeče verige, razrezali na samo-

stojne kope. Medtem ko se južna veriga kaže kot sklenjen greben, ki teče od Peči (avstrijsko-italijansko-jugoslovanske tromeje), ali celo od Ziljice, nepretrgano do Jezerskega (in je takšen silno pripraven za krivično državno mejo; edino Olševa, s katero se južna veriga zaključuje, je od glavnega grebena odtrgana po dolini Bele, ki teče izpod Grintovcev proti Železni Kapli), pa severna veriga, ki se začne s Komnico na severnem pobočju Kepe, sestoji iz zaporedja samostojnih kop, ki proti vzhodu pridobivajo veljavo (med njimi so znamenita imena kot Mačenski vrh, Zingarica, Grlovec, Z'če), dokler v Obirju, najvišji kopi, dokončno ne prevzamejo karavanške pobude, ki jo prek Pece, kjer južna veriga že davno presahne, in prek državne meje z energičnim akordom zaključijo v Uršji gori.

Obir, četudi od nekdanje slovenske gora, stoji v celoti na avstrijskem ozemlju. Po višini je sicer prvak v severni verigi, a po mogočnosti, po obsegu, ga prekaša sosednja samostojna kopa Peca (ki je tudi le nekaj neznanih metrov nižja). Oba nastopata kot južna varuha Podjune: Peca kot zaseben koroški Olimp s pravljico o kralju Matjažu, Obir kot kipeč lepote nad deželo krog Klopinskega jezera, s katerim skupaj spominja na podobo Baškega jezera s Kepo v ozadju. Ob njegovi kraljevski postavi se zliva narodna bolečina, o kateri poje pesem:

*»Rož, Podjuna, Zilja, venec treh dolin,
moja domovina, narod moj trpin.«*

Kot enovita mogočna kopa je Obir zgrajen tako, da nobena stranska grbina v masivu kljub pisanim imenom (Kravji vrh, Menihovec, Stara gora, Koš) nima nobene samostojne veljave. Edina majhna, in še ta skoraj zanemarljiva izjema je Mali Obir. Vse planinske želje hite na Ojstrc, glavni in edini vrh. Po vseh poteh je lahko dostopen, naj bo s Šajde čez Kravji vrh, ali iz Podkanje vasi mimo slapa in po mogočni strmi grapi Krtolovec, ali od Reberce, kjer stoji celulozna tovarna žalostnega spomina, ali z Obirskega, kjer je bil doma pesnik in skladatelj **Valentin Polanšek**. (Tu je prepeval njegov znameniti ženski oktet, in tu, pri Kovaču, je na njegovo pobudo zasedal tudi penklub.)

Pristop z Obirskega je zlasti pripraven za skupinske izlete. Z Obirske planine in od Kápelske kočne nam uhaja pogled na prepadne in raztrgane Grintovce, eno najlepših, a tudi bridko malo znanih prizorišč v slovenskih gorah.

Nekoč je bilo podnebje tod okrog milejše. V sosednji Žitári vasi so gojili trto. Žitarec je bil sicer kisel, in če se je že kdo odločil, da ga bo pil, sta ga brž dva zgrabila, da se ni premislil in pobegnul. O tem priča **dr. O. Illaunig**, domačin z Reberce, ki so ga »domovini zvesti« po plebiscitu s hrupom in grožnjami odvlekli na mejo in brnčili v »Jugovino«. To so bili isti »branilci domovine«, ki so jo kmalu z gromovitim ploskanjem predali Hitlerju. Po kratkem povojnem predahu so »demokratsko« navalili na dvojezične krajevne napise. »Žalost brez meja,« bi rekel **Peter Handke**. Nič čudnega, da trta več ne raste. Podnebje se je res zelo ohladilo.

NAGRAJENA KNJIGA: K2, SEN IN USODA

KOH-I-NOR HIMALAJE

KURT DIEMBERGER

Kurt Diemberger: K2, Traum und Schicksal (K2, Sen in usoda), München, Bruckmann 1989. 336 str., ilustrirano

Kurt Diemberger se je rodil l. 1932. Že 25-letnega je **H. Buhl** vzел s seboj v Karakorum. Odtlej se je udeležil 20 odprav v azijska gorovja, pri čemer pa mu ni šlo zgolj za osvajanje vrhov: gore so ga spodbujale k vsestranskemu raziskovanju, ga navdihovale za knjige in filme. Zanje je prejel mednarodna priznanja.

V tej svoji knjigi pripoveduje o »gori vseh gora«, o »Koh-i-Noru Himalaje«, ki ga je uročil, a kaj, ko je tudi v drugih samotnih prostranstvih moč naleteti na neslutena doživetja. Z **Julie Tullis**, britansko alpinistko, sta ustanovila »The Highest Filmteam in the World« in se vključevala v odprave, vendar sta si vselej zagotovila neodvisnost.

Tako sta se leta 1983 in 1984 napotila tudi h K2 in Julie je postala »najvišja Britanka«; s Kurtom sta se l. 1984 sama povzpela na Broad Peak, bila sta »najstarejša himalajska naveza«. Manjkal jima je samo še vrh najbolj nevarne gore sveta...

Leta 1985 sta dokončala dokumentarni film, ki je prejel prvo nagrado na festivalu v Trentu. Leta 1986 sta se pridružila italijansko-mednarodni odpravi Quota 8000. V znožju K2 je taborilo devet odprav z velikimi prvenstvenimi in ponovitvenimi načrti. Na stalni preži je bilo ducat snemalcev...

20. junija so se prvič odpravili na goro, ki je kmalu nato preteče zamahnila: ledeni plaz je pokopal dva Američana, pri sestopu z vrha sta umrla **Barrardova**.

V začetku julija se je vreme spet naredilo in naveze so pohitele po Abruškem grebenu proti vrhu. Kurt in Julie sta si postavila šotor na Rami, priložnost za vrh pa sta zamudila; 350 metrov pod njim sta se obrnila in na Rami čakala dva dni, nato pa sestopila v bazo. Medtem sta **J. Kukuczka** in **T. Piotrowski** o slabem vremenu preplezala južno steno (prvenstvena smer); med sestopom so se Piotrowskemu snele dereze in je zdrsnil. Kljub neugodnemu vremenu se je **R. Casarotto** odpravil še tretjič na goro, se pri taborišču 3 obrnil, med sestopom pa se mu je nedaleč od baze vdrl sneženi most in je omahnil v globoko razpoko. Zaradi hudih notranjih poškodb je izdihnil.

Konec julija se je z ledene pregraje pod vrhom utrgal plaz in pometel taborišči 3 in 4 z vso deponirano opremo vred.

1. avgusta se je vreme spet začelo popravljati in zadnje ekipe so se spet odpravile na goro, kjer je zaradi pomanjkanja šotorov in opreme nastala huda gneča v taborišču 4. Zaradi utrujenosti se 3. avgusta od desetih alpinistov kar

sedmero ni odpravilo na vrh. Naslednji dan se je vreme sprevrglo in jim pri sestopu z vrha odrezalo umik. Le dva sta se po devetih dneh agonije vrnila z gore: **Willi Bauer** in **Kurt Diemberger**. V baznem taborišču so bili vsi prepričani, da ni na gori nobenega živega več.

Z avtorjevim dovoljenjem objavljamo nekaj odlomkov iz te izpovedi velikega gornika, posvečene Julie in vsem tistim, ki se odpravljajo na velike gore. Zanje je prejel mednarodno nagrado za goriško literaturo. Gotovo bomo dočakali dan, ko jo bomo lahko brali v slovenskem prevodu.

SANJE O BRUŠENEM DIAMANTU

Sami smo na območju velikanske 58 km dolge ledene reke Baltoro, ki sodi s pripadajočim gorskim svetom med najlepše in najsamotnejše kraje na svetu. Nešteto stranskih ledenikov polzi med vrhovi, katerih velikost in strmine jemljejo dih, v zavojih, katerih skladnost izžareva nerazložljiv mik, h kotičkom, kjer si nihče ne zastavlja vprašanja »zakaj«, saj ima odgovor tako jasno pred seboj...

Danes sva s Hermannom namenjena h K2... Čedalje višje kipi pred nama.

Sreča je žarela iz oči temnolase Britanke, ime ji je bilo Julie, medtem ko je plezala ritmično, brez zatikanja; sleherni gib telesa je razodeval moč, izpovedoval radost bivanja, pričal o ubranosti – tako kakor žival, kadar je v svojem elementu, z gibanjem izdaja svojo dušo – in sreča se je iskrla v očeh njenega belolasega, žilavega soplezalca Dennisa...

Z njma sem se bil seznanil pred leti na predavateljski turneji, ko sem leta 1975 zašel tudi v Wales.

»I would go on the boat now,« je dejala Julie.

»Let's go and climb the Alps,« sem odvrnil. Nazadnje sva se odpravila v Himalajo.

Obris K2 ima iz nekaterih smeri ubrano obliko trikotnika, ukrojenega po zlategu rezu. Pogled od zgoraj razodeva v njegovi strukturi svojevrstno simetrijo, ki spominja na brušen diamant. Mogoče ga lahko imenujemo Koh-i-Nor Himalaje.

Globoko v sebi čutiš gorečo željo, ki ti pomaga, da si kos slehernemu naporu, medtem ko slediš neustavljivemu klicu, želji, da bi stopil na vrh te gore. Ali te je uročilo iskenje velikega kristala? Ali si zaklet, začaran, ali z eno besedo srečen? Kje tiči vzrok? Nihče ne ume tega pojasniti. Gora vseh gorā ...

Ali je srečna zvezda toliko časa na nebu, dokler ravnaš ubrano s svojim ritmom... in morebiti zaide, če ubranost poruši vrtnec tujih vplivov?

Preživijo tisti, ki obvlada »igro« (zakaj navsezadnje gre za to), vendar mora imeti vsak nekoliko sreče. Pomembno vlogo ima usoda ...

SMRTNA PAST ZA SEDEM LJUDI

Zmerom sva imela tih dogovor – da nobeden izmed naju ne bo silil drugega, če bo le-ta imel občutek, da ne mara iti gor. Zmerom sva se ravnala po njem. Slutim, da Julie po tej noči z Goretto, po Renatovi smrti, mogoče ne mara več iti gor. Res, nikar naj ne gre, če ji ni do tega ...

Vsak odloča zase ...

Toda tukaj je še druga misel: če vsaj eden izmed naju tokrat doseže vrh, nama ne bo več v prihodnosti stal na poti. Če tega ne storiva, naju bo »sanjska gora« vabila, dokler ne bova prej ali slej vnovič poskusila. In še na to pomislim, da se morava obrniti k povsem novim ciljem... onstran velikih vrhov. Bova to lahko naredila, ne da bi sklenila račune s preteklostjo?

Vem, da bi Julie rada še na Everest, tudi Makalu je omenila.

Saj lahko še zmerom obrneš, če se okoliščine zapletejo. Tako sem pač menil. Zmota: štirikrat sva si bodisi Julie ali jaz pozneje prizadevala preprečiti tragedijo. Zaman. Je to usoda? Se to mora zgoditi – kljub vsemu, kar storiš? Še dandanes ne vem odgovora.

Ničesar nočeva izsiliti – ne marava izreči dokončne odločitve. Vendar se zdi, da se bo vreme držalo, sva v dobri formi, in če se nama bo vrh proti pričakovanju tudi tokrat izmuznil, sva vsaj poskusila – in se lahko vrneva domov s čisto drugačnim občutkom.

Pozneje sem često premišljeval o tem mestu vzpona, o tem dnevu. Trikrat se je ponovila možnost, da se izogneva tragediji ...

Toda kdo neki bi bil to slutiti? V tistem trenutku nihče.

Bila je hudičeva naprava, in v njeno kolesje smo se nezaznavno, nezavedno čedalje bolj zapletali – tako prekanjena, da njenega mehanizma ni čutil noben posameznik; izhodi, ki so še držali iz nje, so se drug za drugim zapirali... po posameznih odločitvah, ki same po sebi niso pomenile najhujšega, v seštevku pa so zaprle smrtno past za sedmero ljudi na višini 8000 metrov. Da sta dva preživela pekel večdnevnega viharja, je vsekakor čudež.

Pogosto sva poskušala razumeti, zakaj se je tudi med najboljšimi prijatelji čedalje bolj razpasa obsedenost, da odpravo načrtujejo kar se da kratko, zlezejo na goro na vso moč hitro in jo potem jedrno ucvrjejo domov. Čedalje več ljudi se loteva ta bolezen: mar še sploh ljubijo goro? Saj je sploh ne utegnemo doživeti – ali bolje, doživijo jo drugače, morda samo še kot funkcijo samega sebe. Saj razumemo, da se je potrebno včasih, iz taktičnih razlogov, na gori podvizati v posebnih okoliščinah, na nekaterih odstavkih vzpona in sestopa. Vendar to postaja že vsesplošno pravilo. Mar prihajamo v ta čudoviti svet zato, da izpolnimo neko dolžnost – in ga potem kar najhitreje zapustimo?

PROTI KONICI VELIKEGA KRISTALA

Danes je 1. avgust. Čudovit dan! Sreča nam je naklonjena ...

Na tej gori se je pogosto izkazalo: da prideš nanjo ob lepem vremenu, se moraš odpraviti že prej, namreč tedaj, ko še nisi čisto gotov, kakšno bo vreme. Seveda se lahko zmotiš in si krenil zaman... Toda če se napotiš nanjo ob najlepšem vremenu, se utegne zgoditi, da se bo, ko boš zgoraj, sprevrlo.

Da, Julie, tokrat sva dobro zadelā! Njene oči žarijo od veselja; prepričan sem, da žariva oba – pa še morje bleščečih ostric in ledenikov okrog naju, globoko spodaj in daleč naokrog. Njihovi odsevi se zrcalijo na najinih obličjih.

Zdaj se vzpenjava proti konici velikanskega kristala, ki se vzdiguje nad svetom.

2. avgusta... težko je obdržati sapo, če bi hotel prešteti vse, kar vre od vsepovsod: to je občutek, da se naslanjaš na veliko goro, ki je hkrati visoko nad svetom in sredi njega, skoraj kakor v središču kristalne krogle, kjer podobe sveta odsevajo, se lomijo in ponavljajo... v očarljivi mnogovrstnosti. Kakor da bi se bili tukaj vsi dnevi zlili v enega, včerajšnji in današnji in jutrišnji – v vrhovih vse naokrog, v ozračju, v sončni obli, ki plove v krogu, v smehlaju, v pogledih, v očeh drugega ...

Na takšen dan začneš gledati stvari z drugačnimi očmi... Na lepem razumeš, da je neka gora dobila ime »Boginja mati zemlje« – To so dnevi, ko goram vzdevajo imena.

In K2? Ta velikanska, skrivnostna, nedoumljiva gora, po kateri se vzpenjamo vedno višje – ki je ukrojena tako strogo pravilno kakor kristal? Danes se mi začenja svitati, zakaj se lahko imenuje zgolj »Velika gora« – Čogori. Bila je nedostopna... celo za tiste, ki so krščevali gore.

Nad nama na gori se premika ducat ljudi, doslej pa vidiva le en sam šotor!

Kaj je odvisno od enega dne? V določenih okoliščinah vse, vse življenje.

Kako doseže človek kritično višino, kako se ji približa – ali hitro ali počasi – je popolnoma odvisno od njega. Lahko je odvisno od vremena, od teže opreme in drugih okoliščin, od stila seveda tudi.

Pa še nekaj, kar je pač težko opredeliti: »ubranost« z veseljem, uravnovešenost, usklajenost. So dnevi, ko to občutiš...

K2 ZA TRENUTEK VEČNOSTI

Ko so se Avstrijci odločili, da ne bodo sestopili v taborišče 3, je kocka na K2 spet padla; ne da bi bili vedeli, jih je – nazadnje tudi Alfreda – potegnilo v neusmiljeno mašinerijo višine, časa in viharja, iz katere skoraj ni bilo mogoče ubežati; hkrati z Alfredom je potegnilo v nevidno kolesje tudi Alana in Mrowko. Naslednja sva bila midva z Julie. Po nepotrebem! Lahko bi bilo čisto drugače...

Z Julie sicer nisva bila neposredno prizadeta, vendar naju je krepko oplazil stres. Eno drži kakor pribito: ko je trem Avstrijcem spodletel naskok na vrh, naju je to vrglo iz ravnovesja.

Pretehtati moraš vse dejavnike – razumno moraš poiskati pravo odločitev. V tej višini imaš na voljo samo en »strel«, ki mora zadeti – razsipavanje moči za drugi naskok je zadnje, kar si smeš dovoliti.

Postava, ki se neutrudno vzpenja tam gori, izžareva upanje – vendar domala izginja v slepeči belini – ki jo obdaja grozljivo, presilno, skoraj črno nebo – zdi se, da njegova globoka temačnost požira vse. Zemlja ljudi je tako daleč –

Vsi tukaj zgoraj, to čutimo, smo v oblasti osem-tisočaka. Da, nikoli ne moreš vedeti, kaj se bo zgodilo, kako se bo končalo – tukaj zgoraj! V radosti spričo tega, da si tokrat tako blizu, da bo po človeški presoji vrh, o katerem si toliko let sanjal, naposled, skorajda nepojmljivo, resnično tvoj – se kakor grožnja meša občutek, da človeška merila tukaj zgoraj komaj še veljajo.

Ura bo kmalu ena – kako hitro vendar beži čas!

Do vrha nama manjka še 250 višinskih metrov.

Kaj, če bi pustila tukaj nahrbtnik s kuhalnikom, opremo za bivak, žimar – če bi vse to obesila na zadnji klin? –

Vreme se slabša, to je očitno.

Toda zdaj sva že previsoko, da bi se izmuznila. Če se bo sprevrglo, sva zapisana pogubi, tudi če se obrneva...

Oba sva tičala v pasti, tako kakor Hannes Wieser na Rami, kakor Mrowka, ki je malo pod vrhom obrnila, kakor Alan Rouse, Willi Bauer, Alfred Imitzer, ki so že dosegli vrh. Nobene razlike ni bilo: vsi smo bili za cel dan prepozni – ni šlo samo za nekaj ur.

Za trenutek večnosti nama pripada K2.

»Julie, our most desired peak« – čutim, da se mi glas trese. Vrh, ki sva si ga najbolj želela. Prelestni K2.

Velike temne oči pod rumeno kapuco, ki lahko izžarevajo tolikšno moč, zaupljiv pogled nad tenkim smehljajem. Julie. Da, to je najina gora. »Our very special mountain« – izreče počasi, šepetaje; najina prav posebna gora.

Tisoči vrhov pod najinimi nogami, ni jih videti. Toda to je brez pomena. Minute v snegu, najvišjem snegu K2...

Prevedel F. Vogelnik

Letošnje poletno vreme na Kredarici

V temperaturnem pogledu je bilo letošnje poletno vreme na Kredarici pretoplo, v padavinskem pa premokro. Temperaturni povpreček poletja je znašal na Kredarici 5,9°C (dolgoletni povpreček znaša 4,1°). Skupno je v poletnih mesecih padlo 700 mm padavin in preseglo normalno (= dolgoletno povprečno višino) padavin za 60 mm. Toliko padavin pade v Prekmurju v vsem letu.

Podrobnosti po posameznih mesecih so naslednje: Junjski temperaturni povpreček 3,2° je bil za 0,1° pod normalno vrednostjo (pod dolgoletnim povprečkom obdobja 1956–85). Julij je bil najtoplejši mesec. Njegov temperaturni povpreček 7,3° je bil kar za 1,6° nad normalno vrednostjo. Avgustovski temperaturni povpreček, ki je znašal 7,1°, pa je bil za 1,4° nad dolgoletnim povprečkom.

Dolgoletna temperaturna povprečka julija in avgusta sta na Kredarici enaka in znašata 7,1°.

Ekstremne temperature posameznih mesecev so bile v mejah doslej znanih temperaturnih ekstremov. Najvišja junjska temperatura je znašala 12,6° (dne 6. junija), julijska 16,6° (dne 12. julija) in avgustovska 15,6° (dne 7. avgusta). Najnižje mesečne temperature so bile vse pod lediščem in so znašale –5,2° dne 5. junija, –0,3° dne 27. julija in –1,2° dne 29. avgusta.

Junjski mesečni povpreček oblačnosti, ki je znašal 6,5 desetini pokritosti neba, je bil pod dolgoletnim povprečkom (7,0). Kljub nekoliko nižjemu povprečku oblačnosti je heliograf na Kredarici registriral samo 172 ur sončnega sija, kar je komaj 37 odstotkov maksimalnega možnega trajanja sončnega sija v tem mesecu. V

16 padavinskih dneh (od tega 8 dni s sneženjem) je skupno padlo 216 mm padavin, kar je 4 mm manj od dolgoletnega povprečja (98 % normalne vrednosti). Snežna odeja je ležala ves mesec, njena največja debelina pa je merila 325 cm dne 5. junija.

Juljski povpreček oblačnosti, ki je znašal 6,6 desetine pokritosti neba, je bil za 0,2 desetine pokritosti neba nad normalno vrednostjo (6,4). Heliograf je v tem mesecu zabeležil 208 ur sončnega sija, kar je 44 % njegovega maksimalnega možnega trajanja v tem mesecu. Pač pa se je ta mesec odlikoval po količini in intenzivnosti padavin. V skupno 16 padavinskih dneh (dvakrat je vmes tudi snežilo) je padlo 319 mm padavin, kar je 159 % normalne višine padavin. Snežna odeja je samo še osem dni prekrivala Kredarico. Njena največja debelina je znašala 80 cm, in sicer prvi dan v mesecu.

Avgusta je znašal mesečni povpreček oblačnosti 6,0 desetine pokritosti neba in je bil tako za neznatno vrednost (0,1) pod normalno vrednostjo za avgust. Čeprav so avgustovski dnevi krajši, je bilo število ur sončnega sija največje med poletnimi meseci, saj je znašalo 219 ur, kar je ravno polovica (50 %) maksimalnega možnega trajanja v tem mesecu. Mesečna množina padavin je znašala 165 mm, kar je 75 % normalne vrednosti. Zabeleženih je bilo 14 padavinskih dni, 29. avgusta pa je v popoldanskih urah snežilo, vendar se je sneg sproti talil, tako da ni nastala snežna odeja. Avgust je bil edini poletni mesec brez snežne odeje.

Iz opisanega povzamemo, da je bil avgust edini poletni mesec, ki je bil ugoden za izlete v gorski svet.

F. Bernot

odmevi

Gore, planinci, meja

Dolga leta je bil planincem dostop v planinska območja ob državni meji omejen. Zvezni zakon o prehajanju čez državno mejko in gibanju ob mejnem pasu pa je določal tako imenovan mejni pas ob državni meji, ki je na kopnem obsegal prostor 100 metrov v globino vzdolž mejne črte. Odlok o razširitvi mejnega pasu na posamezne dele državne meje je mejni pas na posameznih delih razširil tudi na več kot 100 metrov.

Če izvzamemo posamezne omejene točke, kjer je bilo dovoljeno gibanje na podlagi odredbe o posameznih delih mejnega pasu, kjer se jugoslovanski in tuji državljani smejo gibati in muditi brez dovoljenja, so po pravilu naši državljani morali za gibanje v mejnem pasu imeti posebna dovoljenja. Za tujce pa je bilo to gibanje še bolj omejeno.

Takšno omejevanje gibanje v planinskem območje ob državni meji je nedvomno zaviralo razvoj planinskega turizma. Tujim turistom je bil z naše strani praktično onemogočen obisk Stola, Golice, planinskih vrhov v bližini Kranjske gore itd.

Naši državljani in še posebno tujci so nemalokrat doživljali neprijetna srečanja z vojaki, ki so v mejnem pasu opravljali naloge varovanja državne meje.

V letu 1984 je bil sklenjen z Republiko Avstrijo sporazum o planinskem turističnem prometu na mejnem območju. Ta sporazum je odprl nove možnosti v razvoju planinskega turizma v Karavankah, Kamniško-Savinjskih Alpah in predelu Kozjaka.

Za prehajanje državne meje in obiskovanje posameznih planinskih točk so bila na območju Kepe, Stola, Jezerskega, Savinjskega in Pavličevega Sedla, na območju Pece in Kozjaka odprta posebna prehodna mesta, na katerih je dovoljeno prehajanje državne meje s potnimi listi ali listinami za prehod meje v obmejnem prometu, in sicer v času od sončnega vzhoda do sončnega zahoda: od 15. aprila do 15. novembra na območju Kepe, Stola, Kamniško-Savinjskih Alp in Pece ter od 1. marca do 30. novembra na območju Kozjaka, na območju Duha na Ostrem vrhu pa vse leto.

Planinske poti, ki jih je določil sporazum, so bile tudi posebej označene: na naši strani je bil Knafelčevi markaciji dodan še zunanji zelen krog.

Že v samem postopku priprave osnutka sporazuma so bile tako z naše kot avstrijske strani izražene želje, da bi sporazum dovoljeval prehajanje državne meje in obiskovanje naših planinskih postojank in vrhov tudi državljanom tretjih držav. Zaradi nasprotovanja naših zveznih organov to v sporazumu ni bilo mogoče doseči. Tako je dovoljeno prehajanje državne meje samo našim državljanom in državljanom Republike Avstrije. To pa je seveda velika pomanjkljivost sporazuma, saj je znano, da je vsako leto prihajalo na vrhove Karavank z

Medved na Pokljuki

Tokrat se Triglavu bližamo s strani Pokljuke. Širni gozdovi, veliko poti, toda le ena z markacijami. Kolega Medved (po priimku) trdi, da pozna bližnjico, ki nam pot skrajša najmanj za pol ure. Ne verjamemo mu, kajti če zaideš, se lahko tudi zdaljša pol ure ali pa še več. Sledimo torej markacijam, Medved pa je nejevoljen, ker mu ne zaupamo: »Grem pa sam; ko se bomo čez eno uro sešli, bom jaz že pomalical in se pošteno spočil!«

In gre svojo pot.

Po eni uri hoje sem malo zaostal, da se preoblečem in odstranim kamenček iz čevlja. Po tem opravilu grem naprej, da dohitim skupino, dohitim pa dve dekleti, ki nista bili iz naše skupine: »Dober dan, kako gre?«

Nato predirljiv klic iz naše skupine pred nami: »Medveeed!«

Dekleti se streseta, ena se kar obrne in hoče steči nazaj, druga pa: »Sem ti rekla, da so na Pokljuki medvedi!«

Odpravljam se naprej, dekleti pa me gledata: »A se nič ne bojiš medveda?«

»Ne, ne, ta je zelo domač, je iz naše skupine.«

Stane Štucin

avstrijskega ozemlja večje število tujih turistov, ki letujejo v krajih avstrijske Koroške.

Kmalu po sprejetju sporazuma o planinskem turističnem prometu na mejnem območju so tako naše kot avstrijske planinske organizacije dale vrsto pobud za njegovo dopolnitev. V tem času je bila odprta nova koča na Golici, ki jo vse pogosteje obiskujejo tudi planinci z avstrijske strani. Podobne pobude so bile dane tudi za območje Olševe in Potočnje zijalke ipd.

Kar zadeva planinske predele ob italijanski meji, naj omenim, da je bil v letu 1959 sklenjen Protokol med FLRJ in Republiko Italijo o prostem dostopu na vrhova Mangart in Kanin.

V letu 1986 je PZS pripravila predlog za novelacijo tega sporazuma. V planinski turizem bi poleg Kanina in Mangarta vključili tudi Tromejo, Ponce, Jerebico, Kobariški Stol, Matajur in nekatera območja na Krasu. Zaradi nerazumevanja takšnih pobud ali celo namernega zavlačevanja postopkov s strani naših zveznih organov je ta predlog ostal le na papirju.

S sprejetjem nove slovenske zakonodaje na področju mejnih zadev, ki odpravlja mejni pas, in z umikov vojske z meje so prišli novi časi, ki so bolj naklonjeni razvoju planinskega turizma ob državni meji. Prav bi bilo, da planinci, planinske in turistične organizacije izkoristijo novo nastale razmere ter ponovno ovrednotijo obstoječe rešitve ter ponudijo nove programe razvoja planinstva v naših obmejnih predelih. Meja naj ne bi bila več ovira za razvoj planinskega turizma v predelih, ki so bili do nedavnega zaradi časa in prostora že preživeli administrativnih ovir po nepotrebnem zapostavljeni.

Bogdan Stare

Gore z varne razdalje

Tako! In ravno pri alpinizmu smo prvi uspeli prebresti temne vode relativnosti in se znašli na svetlem obzorju edine resnice. Zanimivo, da to ni uspelo alpinistom, ampak tistim, ki se ukvarjajo z alpinističnim filmom (in kaj šele z gorami) iz varne razdalje – kritikom. Nekaj podobnega se mi je porodilo v glavi, ko sem prebral članek **Toneta Freliha** Trepljanje po rami, ki naj bi bil kritika filma Katedrala Lotse avtorja **Tomaža Ravniharja**. Svoje pisanje imenuje Frelih »pravo kritično delo« in »odgovorno početje« ter celo svoj »nepriistranski pogled na film«.

Prebral sem torej sestavek, ki je delo nekoga, kateremu se je uspelo skobacati v sfero absolutnega in od tam širiti svoj pogled in s tem edino resnico o alpinističnih filmih.

Nimam se namena ukvarjati s sestavo filma po kadrih, sekvencah, prvem, drugem in tretjem planu filma, ker se na te stvari ne spoznam dovolj. Sem pa alpinist in imam tudi že himalajske izkušnje (Slovenska meddržtevna odprava na Nanga Parbat), tako da se mi zdi, da odpravkarstvo, alpinizem, ekstremizem pri alpinističnem filmu niso ravno Frelihova močnejša stran. Zato bi se nekoliko pomudil pri tem sestavnem delu kritike g. Freliha.

Toda že na začetku moram narediti ovinek s te poti. Frelih se sprašuje: »Zakaj to Česnovno

vživiljanje v drugo kulturo, drugo religijo«, ko pa je prišel v Himalajo, med gore, osvojit vrh Lotseja... **Toma Česna** osebno ne poznam, zatorej tudi ne vem, koliko ga religija in kultura zanimata; vendar če ga, potem je to njegova osebna stvar. Tudi vsak normalen človek, ki pride v tujo deželo, sploh pa tako eksotično, kot je Nepal, se zanima za tamkajšnje vsakovrstne zanimivosti. Pri tem nismo alpinisti nobena izjema. Te ne zanimajo le ignorante. Sploh pa ima odpravkarstvo tudi druge in ne le »plezalsko blazne« strani.

Naj se pomudim pri naslednjih podrobnostih:

– **Česen napada (!) steno Lotseja...**

Tu Freliha moti, da je plezanje v ledeniku zaigrano, da plezanje ni locirano, da Česnovno plezanje ne zbujajo nobenih emocij, nobenih oblakov ni na nebu, nobenih plazov... Vsak gledalec, povprečno informiran o Česnovnih dosežkih, ve, da je bil Česnov vzpon narejen v solo alpskem stilu in da je takega vzpona sposoben samo on. Morda pa bi naš kritik rad imel snemalca, ki bi plezal ob Tomu in ga ves čas snemal? Menda ni treba povedati, da bi moral ta snemalec biti še boljši od Česna. Plezanje Toma se tudi ne da ravno primerjati s plezanjem **Christofa Profita** v Druju in v Problemih Alp, iz katerega so Francozi naredili dobra filma. Naj si dovolim pripomniti, da helikopter bolj težko leta na višini 8000 metrov, da je tam atmosfera precej nestabilna, pa še oblaki so. Ker pa Frelih očitno še ni bil pod tako ogromno himalajsko steno, naj mu namignem, da je človek v taki steni tako rekoč neopazen. Morda bi šlo s kakšnim izredno močnim teleobjektivom in če bi naročil lepo vreme, pa še tedaj ne vem, če bi se videlo, ali ima plezalec na primer težave z dihanjem.

– **Kritik očita filmu tudi, da ne vsebuje nobene borbe, nobenega napora, nobene nevarnosti itd.**

Ne vem, kaj si Frelih predstavlja pod pojmom »borba«. Tako soliranje je predvsem borba ali pa pogovor s seboj, z živci, ne pa nekakšno gladiatorstvo. Na filmu se tudi vidi, kako Česnov pleza v ledu spoštljivo naklonine. Pomnožimo te plezalne metre z, na primer, 1000 in... stopimo doma na prste in skušajmo tako vztrajati nekaj minut. Vse nam postane bolj ali manj jasno.

– **Tomo Česnov v šotoru...**

Frelih se čudi: zakaj v šotoru?

Gospoda kritika bi vprašal, kaj on naredi, ko se vrne utrujen s sprehoda ali podobne aktivnosti. Verjetno mu kar prija, da se vsede doma na fotelj ali stol. Naj bo potem tudi toliko prizanesljiv, da dovoli Česnovu, da se vsede na razmajan stol v šotoru, ki je njegov najbližji in najbolj težko pričakovani dom, in da snemalec to posname. Tudi sam, ko sem prihajal z gore v Himalaji, sem težko čakal, da bi se čimprej kolikor toliko udobno zleknil v edinem domovnjaku – šotoru.

Narobe naj bi bilo tudi to, da se Česnov »sprehodi« po melišču v bazno taborišče, medtem ko komentar pripoveduje o hudem peklu sestopa; pravi, da je slika prav smešno kontrastna s tekstom.

In to je krona vsega tega »pravega kritiškega dela«, »odgovornega početja« kritika Toneta Freliha. Tukaj se pokaže, da je to res njegov nepristranski pogled na film, saj je takoj jasno, da o gorništvu, alpinizmu ali le navadni hoji v hribe ne ve nič. Sestop ni samo sestop čez steno, treba je priti tudi v bazni tabor. Po vseh naravnih zakonih velja, da čim dalj hodimo, bolj smo utrujeni. Torej je bil Tomo Česen najbolj utrujen na koncu sestopa pri prihodu v bazni tabor. Kakšen pekel se je dogajal v njem, ve samo on. In tega se ne dá niti povedati, kaj šele posneti. Kako utrujen je bil »navzven« ob prihodu, pa smo lahko videli tudi na filmu.

Tone Frelih pravi, naj v Himalajo hodijo avtorji, ki jim gore niso tuje. Popolnoma pravilno! Tudi sam sem enakega mnenja. Menim pa tudi, da bi moral biti kritik alpinističnega filma prav tako dobro »doma« v hribih in stenah kot avtor. Kritik za zborovsko glasbo še ni nujno, da se spozna na rock. Prav tako tudi ni nujno, da poznavalec filma napiše ustrezno kritiko za neki alpinistični film, če te športne zvrsti ne pozna dovolj. Da pa bi jo, me Tone Frelih ni prepričal.

Urban Golob

iz planinske literature

Sfinga – vrhunski cilj nekega obdobja

V privatnem založništvu Mont je tik pred začetkom slovensko-jugoslovanske vojne kot prva izšla 366 strani debela druga, razširjena in dopolnjena izdaja knjige lastnika založbe **Anteja Mahkote** »Sfinga«, ki se mu je konec leta 1979 tako mudilo s tem delom, ki mu ga je izdala Cankarjeva založba, da mu je proti koncu pošla koncentracija in je zadnji del nekoliko zvođenel. Zdaj je dopisal tri poglavja (Most, Trisul in Nagrobnik), zvišal napetost zadnjega dela in slovenska planinska literatura je dobila zanesljivo eno od svojih najboljših del.

Sfinga je knjiga o junakih, ki jih skorajda ni več med nami: o veliki svetovni alpinistki **Nadji Fajdiga**, ki ji je delo posvečeno, o **Marku Dularju**, **Barbki Lipovšek-Ščetinin**, **Alešu Kunaverju**, **Cirilju Debeljaku-Cicu**, **Branku Pretnarju**, **Toniju Hiebelerju**, **Lionelu Terrayu**, **Dietru Machartu**, **Andreju Robiču** in še kom. Pa tudi knjiga o junakih, ki so še med nami, predvsem o Anteju Mahkoti, vrhunskem alpinistu srednje generacije, ki je za nekaj časa vse drugo v življenju obesil na klin in samo plezal, največji del najtežje smeri tistega časa, ker je hotel biti najboljši in se preživljati z gorskim vodništvom. Je tudi »nova knjiga iz starih časov«, kot jo je avtor predstavil na tiskovni konferenci v Ljubljani, »v kateri se je v resnici zgodilo vse, kar je v njej popisano, le da se vsak dogodek ni zgodil natančno tisti čas, kot je postavljen v knjigo.«

To je Mahkota naredil namenoma: zaradi dramaturgije vsakega poglavja posebej, ki ga kot napeto zgodbo iz romantičnih časov še nepreplezanih vseh slovenskih sten ne prebira samo alpinist ali prijatelj planinstva, ampak vsak ljubitelj napetega branja o dogajanjih v naravi. To

je večše napisana knjiga za vsakogar, ki ima rad gore in pustolovščine v njih. »Če v mladih ljudeh ni želje po pustolovščini,« piše avtor, »bo usahnila, bo odmrla vsaka civilizacija.« In odkrito priznava, kar je govoril že takrat in kar je bilo za tiste čase skoraj greh v alpinističnih vrstah: »Nisem romantični alpinist, marveč športnik, ki se poteguje za uspeh, za rekord.«

Česa vsega Mahkota in njegova generacija niso plezali! Seveda so ogromno plezali že prej in tudi pozneje, vendar je imela komajda katera plezalska generacija pri nas tako večšega popisovalca, kot je Mahkota. Bralec skupaj z avtorjem in njegovimi soplezalcem ob branju doživlja zmagoslavja močnih mladeničev in mladenk, ki so jim uspevala dejanja, kakršna so do takrat komajda komu (ali pa v nekaterih primerih celo nikomur), trepetajo zanje, ko bežijo pred padajočim kamenjem, ledom, plazovi in neurji, in še dolgo premišljujejo, kakšna groza je morala biti takrat v steni, da se je Mahkotova soplezalka, vrh svetovnega ženskega alpinizma tistega časa, hotela že odvezati z vrvi in se pogrnati v globino, da bi bilo konec trpljenja.

Knjiga nikakor ni malikovanje gor, niti ni pretirano povzdigovanje herojskih alpinistov in popisovanje njihovega trpljenja v mejnih situacijah ob nenadnih spremembah vremena. Toda z drugimi besedami je povedano prav to: v severno steno Matterhorna, na primer, si do takrat še nikoli ni drznila iti ženska – pa sta šla Fajdigova in Mahkota in jo preplezala kot edina naveza, ki je bila tiste dni v steni: nemška alpinista je takrat do smrti pobilo kamenje, italijanskega pa hudo ranilo. Menda je Mahkota, kot pravi nekje v knjigi, »tvegal in verjel, da se močnim in napadalnim ne more nič zgoditi.«

Toda kjerkoli je Mahkota bil, kamorkoli se je odpravil plezat, od vsepovsod se je v mislih vračal v steno Triglava, s katero začenja in končuje knjigo, in v Sfingo, del te stene, ki ji je kakšno desetletje želel poljubiti lice, prek katerega je na vsak način hotel splezati, dokler mu leta 1966 to ni uspelo (in soplezalcu **Petru Ščetininu** kajpada tudi). Med začetkom in koncem knjige pa so napete in vsaj deloma tudi duhovite zgodbe iz Dolomitov, Centralnih Alp, Kavkaza, Pamirja, Himalaje, Kilimandžara in Fudžijame (slednja je le omenjena), kjer je Mahkota puščal svoje smeri. Tudi začetki slovenskega himalajizma so nazorno prikazani v tej knjigi, saj je bil avtor član prve jugoslovanske odprave v to pogorje (na Trisule) ter poleg Aleša Kunaverja in **Marjana Keršiča-Belača** najuspešnejši plezalec odprave.

Čprav je Sfinga Anteja Mahkote romansirani del določene obdobja slovenske alpinistične zgodovine, je iz njega mogoče natančno videti, kako so naši plezalci vseskozi »drug drugemu stali na ramah« in uspehov te generacije ne bi bilo brez dela prejšnjih slovenskih alpinističnih rodov. Je pa vsekakor v tej knjigi popisani eden od slavnejših in uspešnih delov te zgodovine, ki je poleg vsega predstavljen tako, da bo »Sfinga« v zasebnih planinskih knjižnicah postavljena na častnem mestu. In bo vsak izvod prav gotovo večkrat prebran.

Marjan Raztresen

Trekinški vodnik po Peruju

Prvi zvezek nove serije trekinških vodnikov, ki je začela izhajati pri gorniški založbi Rother, predstavlja na 336 straneh formata 11 x 15 centimetrov izkušenemu popotniku in planincu večdnevne visokogorske ture in gorske vzpone v perujskih Andih, saj se Peru zadnji čas razvija v – za Nepalom – eno izmed najprijetnejših trekinških in planinskih dežel.

Samo v perujskem delu Andov, ki je z 8000 kilometri najdaljše enotno pogorje na svetu, je 56 šesttisočakov. Perujski Andi so na severu dežele sestavljeni iz treh verig Kordiljerov, zahodne Cordillere Negre, ledeniške Cordillere Blance z najvišjo goro Peruja Nevado Huascarán (6768 m) in komaj 4000 metrov visokim Amazonskim izvirnim gorovjem Cordillero Occidental. Severovzhodno od Lime se te tri verige združijo in se proti jugu razvejajo v dva kraka, med katerima se razprostira visoka planota (Altiplano) z jezerom Titicaca. Medtem ko se vzhodne Kordiljere iztekajo v Bolivijo, se zahodne Kordiljere nadaljujejo kot veriga z več kot 200 vulkani, od katerih doseže najvišji, Nevado Coropuna, višino 6425 metrov.

Ko sledi takšni razporeditvi Kordiljere, opisuje avtor knjige **Oskar E. Busch** s praktičnega vidika (taborni prostori, pitna voda itd.) in z velikim poznavanjem krajev 56 tur po pustolovskih poteh, deloma po starih inkovskih stezah. Vse smeri so v knjigi pregledno razdeljene na dnevne etape, posebej pa so opisani vzponi na vrhove, ki so nekoliko iz smeri glavnih poti. Tukaj dobi gorski popotnik in treker nujno potrebno višino in tudi kondicijo, da bi se morebiti lahko lotil trde preizkušnje – vzpona na enega od enajstih v knjigi izbranih šesttisočakov, ki so vključeni v sisteme dnevnih etap. Poleg tega avtor opiše tudi vzpone in dostope na vse šesttisočake Peruja.

Pregledni indeks, seznam privlačnih slik (61 barvnih in dve črnbeli) in 12 preglednih kart vsakemu trekerju olajša načrtovanje poti, čeprav lahko vsakdo natančno ovrednoti pot na koncu koncev šele v Peruju.

Romanje na sveto goro Tibeta

Kailas, sveta gora Tibeta, ustreza v gorniškem smislu prepovedanemu drevesu v rajju: tako lepa je, tako zelo bi se bilo vredno povzpeti nanjo (posebno še prek njene mogočne severne stene s 1500 višinskimi metri kombiniranega plezanja), vendar je po nepisanem pravilu nedostopna za vsak alpinistični podvig. Hinduisti, lamaistični budisti in še verniki drugih ver prihajajo pod njo na romanja, pod to goro, ki je podoba svetovne gore Meru, in sicer po možnosti nekega določenega dne, da bi na svojem naslednjem potovanju duše bili čim manj kaznovani za svoje grehe. Vendar si noben vernik ne bi drznil plezaje se približati 6675 metrov visokemu vrhu. Kot kaže, tega tabuja doslej v resnici še ni nihče podrl. Tudi **Reinhold Messner** je bil tam, da bi splezal na vrh, pa se mu ni posrečilo, kar se mu je na vseh osemstisočmetrskih gorah: vrh je ostal neomadeževan.

O tej sveti gori pripoveduje knjiga **Russela Johnsona** in **Kerry Moranove** »Na romarski poti k sveti gori Tibeta«, ki je na 128 straneh besedila in s 116 fotografijami izšla pri münchenski založbi J. Berg. Pisateljica Moranova ter filmski človek in sociolog Johnson dajeta v tej knjigi na ogled izredno prepričljive in učinkovite fotografije, posnete z vseh strani Kailasa: fotografsko potovanje gre po poti romarjev. Besedila so kot popotniško poročilo in kot verski in kulturnozgodovinski pregled informativna, čeprav ni nujno, da bi z avtorjema delili duhovni pogled na stvar. Za gornika je lahko knjiga ne glede na morebitni nekoliko moden pogled na svet spodbuda za premišljevanje in za pridobitev novih izkušenj. Morebiti bo spodbudila k razmišljanju tudi prepoved plezanja na vrh: čemu naj bi človek pravzaprav plezal na vrh in imel vse pod svojimi nogami! Veliko je že to, da ti je dano gledati lepo goro, pred tem pa se pošteno potruditi, da bi prišel do njenega znožja.

društvene novice

Tonetu Budinu v spomin

Lani 8. marca si je **Toni Budin**, član PD iz Nove Gorice, zapisal v dnevnik naslednje vrstice: »Verjetno vrhov ne bom več iskal. V osemindesetletnem letu naj ostanejo le spomini, ki pa so lepi!« Vendar ga je letošnji avgust 89-letnega ponovno zvalil v pobočje Prisojnika in vleko ga je navzgor k planikam. Potem pa jih ni več zagledal, kot si je vroče želel. Omahnil je na melišču južne poti na Prisojnik, drsel v globino in obležal nezavesten. Ostal je sam v skalah, kajti njegov spremljevalec Vidko je stekel po pomoč k Tičarjevemu domu; v bližini ni bilo nikogar.

Ko si se prebudil, Toni, iz nezavesti, in si okrog sebe zagledal le skale – ali si v daljavi prepoznal tebi dobro znane vrhove Mojstrovke, Bovškega Grintovca in še dalje Krna? (S tem upanjem se le tolažimo!)

Kako čudno naključje je, da sta se tisto jutro odločila planinca iz Ilirske Bistrice **Marja** in **Jože Iskra** tik pod vrhom Prisojnika, da se predčasno vrneta navzdol in sta ob poti našla tvoj nahrbtnik! Ustavila sta se ob njem, zaslislala stokanje in takoj bila pri tebi. Našla sta te napol sedečega, naslonjenega na roke. Gospa Marja je nato sama ostala pri tebi, dokler ni prišla pomoč. Pogovarjal si se z njo kljub bolečinam v hrbtenici in ranam na glavi. Povedal si ji, da si iz Mirna pri Gorici; na vsa njena vprašanja si odgovarjal.

Ekipa GRS iz Kranjske gore je prišla, kot se je zdelo, pravočasno. Tako dobri so bili s teboj! Dobil si transfuzijo in še zadnjikrat stisnil po navodilu svojo močno delavno pest. Skrbno so te nato spravili navzdol do Tičarjevega doma in naprej v jeseniško bolnišnico. Tudi tam si bil še buden: tvoje močno srce je še kljubovalo. Vendar je bil tvoj duh že pripravljen na večno pomlad, kot si se ti sam nekoč izrazil, in odšel

Zlato priznanje

Člani vseh slovenskih alpinističnih odprav, ki so bili zadnjega pol desetletja v nepalski Himalaji, so se v Katmanduju, glavnem mestu države, gotovo ustavili pri Slovencu Sergeju Prešernu, ki so ga združeni narodi poslali iz Londona, kjer je bil prej zaposlen, v Nepal za koordinatorko projektov, ki jih financira OZN. »Natančno enajst slovenskih odprav sem iz Katmanduja pospremil v himalajske gore,« nam je sredi letošnjega septembra dejal naš rojak med obiskom v svojem rojstnem mestu Ljubljani, ko mu je predsednik Planinske zveze Slovenije Andrej Brvar v imenu krovne organizacije slovenskih planincev izročil zlati častni znak PZS v zahvalo za pomoč predvsem pri premagovanju administrativnih zaprek v Nepal.

si k Večnemu plačniku še isti dan – 8. avgusta ob 14.35. Izpolnila se ti je davna želja, da bi delal do konca.

Ljubil si delo in glasbo in nadvse si ljubil naše slovenske gore, ki si jih obiskoval dolga leta, včasih kot samohodec, zelo rad pa tudi v družbi prijateljev in zadnje čase tudi vnukov, ki si jih vse popeljal na Triglav. Čudovit pogled na vršace je bil vedno bogato plačilo za tvoje pridno delo v dolini, v Vipavski dolini.

Tam v Mirnu te še kar čaka tvoj »latnik«, letos kot vedno obložen z grozdem, čaka te tvoj obdelan vrt, ki si ga še na večer pred odhodom na Prisojnik skrbno zalil. Čaka te rojstni dom na Bregu, ki si ga imel tako rad. Vsi te še kar čakamo in si mislimo: kako lepo bi bilo, če bi nam še enkrat recitiral – tako čudovito, kot si znal – Slovensko pesem...

L. M.

In memoriam: Ivo Ott

Številni sorodniki, prijateljki in znanci – planinci so se na karloškem pokopališču Dubovac poslovili od preminulega in vsem dragega **Iva Ota**. Tako je odšel še zadnji iz »velike četverice« karloškega planinstva, v kateri so bili **prof. Zvonimir Keller, Zvonko Plevnik, Zlatko Sattler** in **Ivo Ott**.

Rodil se je leta 1914 v mestu ob štirih rekah, v Karlovcu, in že kot fant začel obiskovati kraje okoli mesta, tako Vinico, Vodenico, Gero, Žumberačko goro, Martinščak, Gorski Kotar...

Bil je pobudnik za gradnjo planinskega doma »Vodice« nad Sošicami, skupaj s prof. Zvonimirjem Kellerjem pa je trasiral in markiral Karloško transverzalo »Po poteh 14. proletarske«, dolgo 72 kilometrov. Takrat je bila to druga planinska transverzala na Hrvaškem. – Je avtor številnih planinskih in jamarskih reportaž in potopisov ter knjig, med katerimi sta pomembnejši »Karloško planinstvo« ter »Žumberak in njegova okolica«. Vrsto let je bil tajnik PD Dubovac, načelnik markacijske sekcije, neumorni transverzalec, znan v vseh predelih drža-

ve in še marsikje po Evropi. Bil je znan kot planinec, ki si je brž oprtal nahrbtnik in šel na pot, ko je zvedel, da so kje »odprli« kakšno novo transverzalo.

Za Ivom, ki je umrl 15. januarja 1991, ostajajo članki, tudi v Naših planinah, zgodovinsko literarni prispevki o rojstnem mestu, nagrade, plakete, odličja, številne slike, ki jih je uokviril – in spomini na srečne dni, preživete z njim.

Dr. Ante Starčević

Priprave na stoletnico

PD Kamnik deluje že 98 let in se že pripravlja na stoletnico, ki jo bodo proslavljali leta 1993. Po številu članstva (lani je društvo štel 3007 članov) je društvo na tretjem mestu v Sloveniji takoj za PD Velenje, ki ima le tri člane več. Kamniško društvo spada med redka PD, pri katerih se članstvo zadnji čas ni zmanjšalo. Vsekakor je zanimiv podatek, da je v občini Kamnik kar 11 odstotkov občanov včlanjenih v planinsko organizacijo.

PD Kamnik se aktivno vključuje v reševanje konkretnih ekoloških vprašanj. Tako na Kamniški koči na Kamniškem sedlu kot na Žoisovi koči na Kokrskem sedlu so vgradili naprave za izkoriščanje sončne energije, s katerimi so precejšen del energije za razsvetlavo pokrili iz sončnega vira.

Obnovljeni planinski koči

Dne 14. septembra letos so na slovesnosti odprli prenovljeno planinsko kočjo na Grohatu pod Raduho, ki jo upravlja PD Mežica, teden dni pozneje, 21. septembra, pa Frischaufov dom na Okrešlju, ki ga upravlja PD Celje.

Obe prenovi so redno spremljali člani Gospodarske komisije pri Planinski zvezi Slovenije, ki so si v začetku septembra, skoraj dobesedno tik pred otvoritvijo, ogledali skoraj do konca obnovljena objekta. Ocenili so, da sta obe društvi opravili veliko delo, za kar zaslužita vso pohvalo. Svetovali so tudi, naj bi pri obeh kočah prostor za smeti uredili ločeno za organske odpadke in za druge vrste smeti, ki jih je treba odvažati v dolino (kovine, plastika, steklo). Zato je v kuhinji treba odpadke zbirati ločeno. Obiskovalci morajo vse smeti, ki so jih prinesli s seboj, razen papirja odnašati s seboj v dolino. Svetovali so tudi, naj bi ključ zimske sobe za obe koči shranjevali pri Bukovniku oziroma pri nekom v Logarski dolini, da bi bila možna kontrola obiskovalcev in da bi preprečili slabo vzdrževanje sobe. Poleg tega so svetovali še nekatere izboljšave, ki bodo prispevale k še prijetnejšemu počutju obiskovalcev.

Kar zadeva Frischaufov dom, so posebej poudarili, da ima največje zasluge pri prenovi predsednik PD Celje **Adi Vrečer**, ki je bil vseskozi gonilna sila pri obnovitvenih delih.

Obnovljena Kopinškova pot

Letošnjega julija je 14 planincev pod vodstvom **Florjana Nuncića** iz Celja temeljito obnovilo

znamenito grebeno pot na najvišjo goro vzhodnega dela osrednjih Kamniških in Savinjskih Alp Ojstrico (2349 m). Denar za ta dokaj velik poseg so dali Planinska zveza Slovenije, Savinjski meddruštveni odbor planinskih društev in njegova območna skupina za pota ter Zavarovalnica Triglav – enota Celje. Razmeroma zahtevno pot nad Robanovim kotom in Logarsko dolino, ki jo je leta 1940 zgradil znani celjski planinski in turistični delavec **Andrej Kopinšek-Andrino**, so popravili med 15. in 21. julijem letos. Dve ekipi s po sedem ljudmi sta trdo delali vse dni, saj helikopterja za prevoz iz znanih razlogov ni bilo mogoče dobiti, zato je bilo treba ves material s 40-kilogramskim agregatom vred s tovorno žičnico pripeljati na Klemenškovo planino, nato pa na hrbtih znositi pod steno in v steno skoraj do vrha gore. Tako bo zdaj varna ta pot, ki jo avtor planinskega vodnika **Peter Ficko** odsvetuje vrtoglavi, a zelo priporoča izkušenim planincem.

Miroslav Žolnir

40 let PD Žiri

Planinsko društvo Žiri je lani slavilo 40-letnico delovanja. V počastitev tega jubileja so izvedli več aktivnosti; med drugim so v telovadnici osnovne šole postavili umetno plezalno steno, pripravili fotografsko razstavo, na Radiu Žiri je bilo planinsko društvo predstavljeno z daljšo oddajo, učenci od 1. do 8. razreda pa so napisali ali narisali 180 spisov in risb.

Omembe je vredno, da se krepijo vezi med planinskim društvom in osnovno šolo, kar se vidi v večjem zanimanju otrok za dejavnosti in akcije PD. Na petih izletih v gore je bilo 196 učencev, planinsko šolo je obiskovalo 17, plezalni krožek v šoli pa 25 učencev.

To je bilo med drugim slišati na letošnjem občnem zboru v lovski koči na Javorču, na katerem je bilo 148 članov. Izvolili so nove organe, **Janeza Primožiča** pa za novega predsednika.

Planinska predavanja

Od letošnjega novega leta so vsak četrtek z začetkom ob 20. uri v prostorih Hrvaškega planinskega društva Dubovca na Strossmayerjevem trgu 2 v Karlovcu planinska predavanja, ki jih spremljajo barvni diapozitivi ali filmi. Predavatelji so društveni člani, obiskovalci pa uživajo v lepih planinskih motivih in hkrati obnavljajo znanja iz prve pomoči, planinske prehrane in ekologije ter se kaj naučijo o nalezljivih in zajedalskih boleznih in o tem, kako se nudi prva pomoč pri pikih kač in žuželk.

Ante Starčević

Zahvala za pomoč

Dne 5. avgusta letos sem na poti prek Prisojnika do Pogačnikovega doma pri izviru Mlinarice doživel tragičen dogodek: prijatelja in planinskega tovariša je popoldne zadela srčna kap. Po tem tragičnem dogodku bi se rad javno zahvalil za nesebično pomoč planincem, ki so mi v trenutku žalosti pomagali, med njimi **Zvonku**

Pristavcu iz Maribora, oskrbniku v Pogačnikovem domu, za hitro posredovanje. Še posebna zahvala velja Gorskemu reševalni službi iz Bovca in njenim požrtvovalnim članom, ki so prijatelja karseda skrbno spravili v dolino in mi nudili vso pomoč in uteho v tistih težkih trenutkih. V imenu družne **Marčić** iz Maribora in v svojem imenu vsem še enkrat iskrena hvala.

Božo Plavčak,
Štatanetova 26, Maribor

Urejeno zavetišče v Račji vasi

Na Istrski planinski poti (IPP) je v Račji vasi skupina petih planincev – članov Hrvaškega planinskega društva Željezničar iz Zagreba uredila planinsko zavetišče, last tega društva. Po dogovoru z lastnikom hiše **Stjepanom Živkovičem** je ta skupina planincev od 16. do 18. avgusta uredila jedilnico in eno dvoposteljno sobo, da bi bilo vse popolnoma v skladu s higijenskim predpisi. Tako bodo lahko planinci, predvsem iz Hrvaške in Slovenije, ki najpogosteje hodijo po tej planinski poti, pa tudi iz Italije, saj so tudi ti kar precej pogosti gostje, lahko udobneje prenočevali in obedovali v prijetnejšem okolju.

Josip Sakoman

Mali oglasi

Mladinska komisija pri Planinski zvezi Slovenije prodaja stare številke Planinskega vestnika, ki jih je pri zbiralni akciji za svojo knjižnico v Vzgojnoizobraževalnem centru Bavšica zbrala v dvojniku.

Po ceni 10 DEM za letnik prodamo naslednje letnike Planinskega vestnika: 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1935, 1936, 1951, 1952, 1953 in 1954. Brezplačno oddamo 16 nepopolnih letnikov, in sicer 1926, 1933, 1940, 1941, 1942, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1952, 1971, 1974, 1975, 1976 in 1977.

Če želite s temi manjkajočimi številkami izpopolniti svojo planinsko knjižnico, nas pokličite na telefon 061/312553 ali 315493.

Mladinska komisija pri PZS je v nekaj letih zbrala že lepo število letnikov PV, manjkajo pa nam še letniki od 1895 do 1923, za katere se priporočamo pri bralcih, ki bi se jim bili pripravljene odpovedati.

Hrvatski športski muzej iz Zagreba (Ilica 7/I) prosi slovenske planince, ki imajo stare letnike in številke Planinskega vestnika, pa jih ne potrebujejo več, naj jih odstopijo muzeju, ki mu manjkajo letniki od 1895 do 1944 ter naslednje posamezne številke: 1976/4, 7, 1977/7, 1984/8, 1986/4 in 1989/2, 3, 6, 7, 8. Kompletne letnike je muzej pripravljen tudi odkupiti. Ponudniki naj se oglašijo na telefon 041/423900, da bi uslužbenci muzeja prišli po revije.

Gospa **Kosirnik**, ki jo je mogoče dobiti na telefonski številki 061/222916, prodaja Planinski vestnik letnika 1932 in 1933.

SEZNAM IN CENE PLANINSKIH EDICIJ

		Cene v dinarjih
Koledarji		
Srečno v gorah 1992		140
Slovenija 8000		250
Zemljevidi		
Gorski Kotar – 1 : 100 000 (1. izd. 1990)		100
Krn s Kobaridom – 1 : 25 000 (1. izd. 1990)		100
Stol in Begunjsčica – 1 : 25 000 (1. izd. 1990)		100
Trenta – 1 : 25 000 (1. izd. 1990)		100
Okolica Ljubljane – 1 : 50 000 (1. izd. 1990)		100
Kranjska gora z okolico – 1 : 25 000 (1. izd. 1990)		100
Rogaška Slatina z Bočem in Donačko goro – 1 : 25 000 (1989)		100
Julijske Alpe – Bohinj – 1 : 20 000 (8. izd. 1990)		100
Julijske Alpe – Triglav – 1 : 20 000 (5. izd. 1990)		100
Grintovci – 1 : 25 000 (1. izd. 1987)		100
Julijske Alpe – vzhodni del – 1 : 50 000 (8. izd. 1989)		100
Julijske Alpe – zahodni del – 1 : 50 000 (8. izd. 1990)		100
Triglavski narodni park – 1 : 50 000 (5. izd.)		100
Karavanke – osrednji del in Grintovci (3. izd. 1988)		100
Kamniške in Savinjske Alpe z Obirjem in Peco – 1 : 50 000 (6. izd. 1990)		100
Pohorje – vzhodni del – 1 : 50 000 (2. izd.)		100
Pohorje – zahodni del – 1 : 50 000 (4. izd. 1990)		100
Posavsko hribovje – 1 : 100 000 (1. izd. 1986)		100
Škofjeloško hribovje – 1 : 40 000 (3. izd. 1988)		100
Storžič in Košuta – 1 : 25 000 (1. izd. 1988)		100
Gorenjska – Bled, Bohinj, Kranjska gora – 1 : 50 000 (2. izd. 1988)		100
Peš pot E 6 – YU – zemljevidi – 1 : 50 000		100
Slovenska obala in zaledje – 1 : 50 000 (3. izd. 1989)		100
Istra – 1 : 100 000 (1. izd. 1990)		100
Pomurje – 1 : 75 000 (1. izd. 1990)		100
Bovec z okolico – 1 : 25 000 (4. izd. 1988)		100
Vodniki		
Vodnik po planinskih postojankah v Sloveniji (Dobnik, 1. izd. 1989)		300
Slovenske planinske kočje (Rapoša, 1. izd. 1990)		115
Kamniške in Savinjske Alpe		v pripravi
Julijske Alpe		v pripravi
Karavanke (Klinar, 2. izd. 1983)		200
Vodnik po Zasavskem hribovju (Pergar, 1. izd. 1978)		200
Po gorah severovzhodne Slovenije (Ficko, 1. izd. 1980)		200
Turni smuki (Crnivec-Praček, 2. izd. 1985)		200
Triglavski narodni park (Fabjan, 1. izd. 1985)		300
Planine Hrvatske (Poljak, 3. izd. 1986)		200
Vodniki in dnevnik po veznih poteh		
Vodnik po Slovenski planinski poti (6. izd. 1988)		200
Dnevnik po Slovenski planinski poti (1990)		60
Ciglarjeva pot od Drave do Jadrana E-6 YU, skice (1984)		50
E 7 – evropska peš pot od Sotle do Soče (3. izd. 1988)		50
Vodnik po transverzali kurirjev in vezistov NOB Slovenije (1. izd. 1980)		100
Dnevnik po transverzali kurirjev in vezistov NOB Slovenije		30
Loška planinska pot (5. izd. 1973)		40
Ljubljanska mladinska pot (1. izd. 1984)		40
Koroška planinska mladinska transverzala		40
Kamniška planinska pot (1983)		50
Vodnik in dnevnik po planinski poti XIV. divizije (1984)		50
Vodnik in dnevnik Trdinove poti		100
Kajakaški vodniček po slovenskih rekah (1986)		150
Jezerska planinska pot – 90 let Češke kočje (2. izd. 1990)		50
Alpinistični vodniki		
Gorniška pot iz Planice na Pokljuko – PP (1989)		60
Kamniške in Savinjske Alpe – Logarska dolina, Matkov kot – Peči (Golnar, 1982)		120
Kamniška Bistrica – zahodni del (Golnar, 1988)		120
Kotečnik (Bedrač-Simončič, 1989)		80
Lučka Bela – Robanov kot		120
Tri Cine (Mihelič 1987)		120
Vodniki v tujih jezikih in večjezične izdaje		Cena v dinarjih
39 in pol (Pavle Kozjek)		220
Die Slowenische Berg-Transverzale (2. izd. 1979)		150
Triglav – ein kurzer Führer (1980)		100
How to climb Triglav (2. izd.)		100
Triglavski narodni park – štirjezična brošura (1983)		80
Kamniške Alpe – Ravenska Kočna – Kletterführer (1977)		150
Pot prijateljstva treh dežel (trijezični vodnik)		100
Zaščitena območja (treh dežel) – Naturschutzgebiete – Zone Protette (1981)		200
Slovarček za planince (tridelni, trijezični) – Wörterbuch für Bergsteiger – Vocabolario per alpinisti (1986)		200

Vzgojna literatura

Planinska šola (2. izd. 1983)	80
Planinski dnevnik (s častnim kodeksom, 1982)	50
Planinski vodnik (1983)	100
Hoja in plezanje v gorah (Mihelič-Škarja, 3. izd. 1984)	150
Nevarnosti v gorah (Šegula 1979)	100
Sneg, led, plazovi (Šegula 1986)	100
Pozor, plaz (1980)	20
Narava v gorskem svetu (Selan, 2. izd. 1982)	100
Zavarovane rastline (Skoberne, 2. izd. 1990)	80
Triglavski narodni park (Skoberne)	115
Oris zgodovine planinstva (Strojin, 2. izd. 1978)	80
Navodila za oskrbo in označevanje planinskih poti (1982)	60
Trije Tomiški planinci (Strojin, 1981)	80
Dr. Henrik Tuma (Strojin, 1976)	80
Planinarstvo i alpinizam (Smerke, 1989)	200
Prehrana v gorah (2. izd.)	v pripravi
Vremenslovje za planince (2. izd.)	v pripravi
Podhladitev, omrzline in druge poškodbe zaradi mraza (1990)	150

Druge edicije

Tomo Česen – SAM	850
Ante Mahkota – SFINGA	900
Dnevnik pionir-planinec (1988)	30
Igre (1981)	80
Planinska pesmarica	80
Razgled s Triglava (1978)	20
Razglednice s Triglava	10
Deset let šole za gorske vodnike v Nepal (1990)	100
Trikotnik (Kompelj, 1986)	80

Našitki in nalepke

Planinska zveza Slovenije – našitek	20
Planinska zveza Slovenije – nalepka	10
GS – našitek Gorske straže	20

Značke

Triglav – 100 let – lipov list	60
PZS – 90 let SPD	20
PD Ljubljana matica – 90 let	20
Savinjska podružnica SPD – 90 let	20

Drugo blago

Razglednice Triglav – samostojna Slovenija 1991	15
Vpisna knjiga za vrhove	300
Vpisna knjiga za planinske postojanke	400
Članske izkaznice	15
Izkaznice gorske straže – GS	15
Članski karton	3
Nakaznica za prenočišče (1990)	50
Trikotna ruta za prvo pomoč	50
Priznanja PD	50

Popust ob nakupu

Pri nakupu 5 ali več izvodov enakih planinskih edicij, ki jih je izdala ali odkupila PZS po lastni ceni, priznamo 15% popusta. Kupovanje ali naročanje več kot pet izvodov je možno v pisarni **PZS, Ljubljana, Dvoržakova 9, v ponedeljek od 14. do 19. ure ali od torika do petka od 8. do 14. ure.** Maloprodaja je tudi v pisarni Planinskega društva **Ljubljana-matica, Miklošičeva 17, v večjih knjigarnah**, na sedežih **planinskih društev in v planinskih kočah** po vsej Sloveniji, kjer je možno dobiti tudi drugo gradivo o posameznih gorskih območjih. **Cene veljajo od 1. 10. 1990.**

Informacije

Planinska zveza Slovenije, Dvoržakova 9, 61000 Ljubljana, telefon (061) 312553 ali 315493.

Ljubljanske mlekarne

Jana
Lady

 KIH
slikovna
KRIZANKA
RADAR

ZA VSAKEGA NEKAJ!

STOP
AVTO
magazin
MOJ MIKRO

DR
ROMAN
